

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Το νέο πλαίσιο Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης: δημοσιονομικές ανισορροπίες και προκλήσεις στη ζώνη του ευρώ.

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: **ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ**

ΑΘΗΝΑ: 2015

Η ΣΥΝΤΑΞΑΣΑ: **ΔΕΣΤΟΥΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ**

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ: ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΡΡΟΤΙΕΣ &
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΕΠΙΒΛΕΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΜΕΛΟΣ Α: ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΜΕΛΟΣ Β: ΠΑΤΤΑΖΟΓΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2016

ΔΕΣΤΟΥΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΑΜ: 1214Μ094

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
1. Το βασικό μοντέλο της Νέας Συναίνεσης: το κυρίαρχο δόγμα μακροοικονομικής πολιτικής.....	10
1.1 Νομισματική Πολιτική.....	13
Ο κανόνας Taylor	
Ο πληθωρισμός-στόχος	
Κεντρική Τράπεζα: ανεξαρτησία και αξιοπιστία	
1.2 Δημοσιονομική Πολιτική.....	17
1.3 Η ευρωπαϊκή οικονομική αρχιτεκτονική μέσα από το πρίσμα της Νέας Συναίνεσης.....	19
Νομισματική πολιτική	
Δημοσιονομική πολιτική	
2. Από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 στην κρίση χρέους της Ευρωζώνης.....	24
2.1. Λίγα λόγια για τη χρηματοπιστωτική κρίση.....	24
2.2 Η μεταφορά της κρίσης στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και οι τρόποι αντιμετώπισης της από την ΕΚΤ και τα κράτη-μέλη (περίοδος 2007-2009).....	26
2.3 Οι δημοσιονομικές ατασθαλίες της Ελλάδας και η έναρξη της κρίσης χρέους στην Ευρώπη.....	29
2.4 Η επέκταση της κρίσης στον Ευρωπαϊκό Νότο.....	33
Ιρλανδία	
Πορτογαλία	
Ισπανία	
Ιταλία	
3. Το νέο πλαίσιο ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης.....	50

3.1 Οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί διάσωσης EFSM, EFSF και η αντικατάσταση τους από τον ESM.....	52
Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (EFSM)	
Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF)	
Η θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM)	
3.2 Η θεσμική ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού σε Δημοσιονομικό επίπεδο.....	60
Το πακέτο των έξι μέτρων «Εξάπτυχο»	
Το πακέτο των δύο μέτρων «Δίπτυχο»	
Σύμφωνο Ανταγωνιστικότητας (The Euro + Pact)	
Η Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΣΣΣΔ) και η εισαγωγή του Δημοσιονομικού Συμφώνου.	
3.3 Ερμηνεύοντας το νέο πλαίσιο ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης.....	74
Αποτελεσματικότητα ή ιδεολογική ακαμψία;	
Προβλήματα και λύσεις: η Νέα Συναίνεση ανάχωμα στην ολοκλήρωση	
Ενίσχυση της ολοκλήρωσης ή δημοκρατική οπισθοχώρηση;	
4. Ανάπτυξη: η πρόκληση για την ανάκαμψη.....	82
4.1 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ανάπτυξης «Ευρώπη 2020»: μία κριτική ανασκόπηση της πρώτης 5ετίας.....	82
4.2 Σύντομος απολογισμός των πενιχρών αποτελεσμάτων.....	86
4.3. Η Ευρώπη σε αριθμούς: τα αποτελέσματα της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής.....	89
4.4 Η «επενδυτική επίθεση» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015-2017) για την ενίσχυση της Ανάπτυξης και της Απασχόλησης.....	101
Συμπεράσματα.....	106
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	110

Εισαγωγή

Το νέο πλαίσιο για την ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση αποτελεί μέρος της πολύχρονης προσπάθειας της Ευρώπης για την επίτευξη της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης σε οικονομικό, θεσμικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα πρωτοφανές πείραμα οικονομικής και πολιτικής σύγκλισης με σκοπό την ειρηνική συνύπαρξη και την ευημερία των λαών της Ευρώπης. Το γεγονός ότι αποτελεί ένα μοναδικό εγχείρημα, που όμοιο του δεν έχει προηγηθεί στο παρελθόν, σημαίνει πως παρακολουθούμε μία διαρκώς εξελισσόμενη διαδικασία που προσαρμόζεται στις προκλήσεις και στα προβλήματα που ανακύπτουν.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007, αποτέλεσε τη μεγαλύτερη πρόκληση για την Ευρώπη από τη γένεση του ευρωπαϊκού οράματος αλλά και τη θρυσάλιδα για την εμφάνιση της οικονομικής ολοκλήρωσης. Ένα νέο πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας και συντονισμού θεσμοθετήθηκε με σκοπό όχι μόνο την αντιμετώπιση της κρίσης που ξεκίνησε από το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και εξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους των κρατών-μελών της Ευρωζώνης αλλά και την κάλυψη των θεσμικών κενών και των ανεπαρειών της ΟΝΕ. Ως προς τους παραπάνω σκοπούς θεσμοθετήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM), με σκοπό τη χρηματοδοτική στήριξη των κρατών μελών που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας ενώ ένα σύνθετο κανονιστικό πλαίσιο σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε με σκοπό την προώθηση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, του δημοσιονομικού συντονισμού και της εποπτείας όχι μόνο των κρατών-μελών της Ευρωζώνης αλλά και των υπολοίπων μελών της Ένωσης. Βέβαια, το εάν μέσα από αυτή τη διαδικασία η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση τελικά προχώρησε δεν είναι μόνο ζήτημα θεσμών αλλά και αποτέλεσμα των πολιτικών συσχετισμών ισχύος στην Ευρώπη.

Το νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης παρουσιάζει τρία πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, ως η συνέχεια του πλαισίου οικονομικής συνεργασίας που συμφωνήθηκε στο Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης αποδέχεται πλήρως τις παραδοχές του μακροοικονομικού μοντέλου της Νέας Συναίνεσης σχετικά με το κατάλληλο μείγμα οικονομικής πολιτικής που πρέπει να εφαρμοστεί καθώς και τα όρια της αποτελεσματικότητας της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής. Δεύτερον, εντοπίζει το αντίδοτο στην ευρωπαϊκή κρίση χρέους στη δημοσιονομική εξυγίανση των κρατών-μελών της μέσω της προώθησης πολιτικών λιτότητας. Τρίτον, ως προς τον παραπάνω σκοπό, προωθώντας το δημοσιονομικό συντονισμό και την εποπτεία, περιορίζει και αυστηροποιεί ακόμη περισσότερο τα όρια του δημοσιονομικού ακτιβισμού των κρατών-μελών αφού σχεδόν μεταβιβάζει την άσκηση της σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έτσι, ενισχύεται ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου χωρίς όμως μία αντίστοιχη αύξηση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει και να αναλύσει την αποτελεσματικότητα του νέου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης να δώσει μία βιώσιμη λύση στην πολύπλευρη κρίση που μαστίζει ακόμη τη Γηραιά Ήπειρο, να καλύψει τα θεσμικά κενά της αρχιτεκτονικής της ΟΝΕ και να προωθήσει τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ως προς τον παραπάνω σκοπό, στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, ως το κυρίαρχο μοντέλο μακροοικονομικής πολιτικής που έχει επηρεάσει τη δομή της ευρωπαϊκής οικονομικής αρχιτεκτονικής από τη γένεση της έως σήμερα. Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος, μέσα από μία σύντομη ιστορική αναδρομή βλέπουμε πως η χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2007 στις ΗΠΑ επηρέασε το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, προκαλώντας την πρώτη κρίση που βίωσε η Ευρώπη και πως μία μικρή περιφερειακή χώρα, η Ελλάδα, πυροδότησε τη δεύτερη κρίση, την κρίση χρέους της Ευρωζώνης.

Στο τρίτο μέρος παρουσιάζεται διεξοδικά η δομή του νέου πλαισίου ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης. Συγκεκριμένα, αρχικά βλέπουμε πως η Ευρώπη προσπάθησε να δημιουργήσει έναν μηχανισμό για τη χρηματοδοτική στήριξη των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ σε περίπτωση που θα αντιμετώπιζαν χρηματοπιστωτικές δυσκολίες. Έναν δανειστή ύστατης προσφυγής (lender of last resort) στον οποίο θα μπορούν να καταφύγουν τα κράτη-μέλη σε περίπτωση αδυναμίας άντλησης δανειακών κεφαλαίων από τις αγορές, μία ανάγκη που ανέδειξε η κρίση. Έτσι, παρουσιάζονται οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί διάσωσης EFSM, EFSF καθώς και η αντικατάσταση του δεύτερου από τον ESM. Στη συνέχεια, αναλύεται το δεύτερο σκέλος του νέου πλαισίου, το οποίο με τη θέσπιση αυστηρών κανόνων προωθεί την ενίσχυση του δημοσιονομικού συντονισμού και της εποπτείας των δημοσιονομικών πολιτικών από την ΕΕ. Η κρίση χρέους που εξαπλώθηκε στην Ευρώπη με αφορμή τα δημοσιονομικά προβλήματα της Ελλάδας φανέρωσε τα κίβδηλα θεμέλια της ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής. Έτσι, τίθενται τρεις στόχοι: η ανίχνευση, η πρόληψη και η διόρθωση προβληματικών οικονομικών τάσεων, όπως τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα και η υπερβολική αύξηση του δημόσιου χρέους. Ενώ τέλος κρίνεται και αναλύεται η αποτελεσματικότητα του νέου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης.

Το τέταρτο μέρος της παρούσας εργασίας αναφέρεται στη μεγάλη πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη στο άμεσο μέλλον και η οποία αφορά την επιστροφή της Ανάπτυξης και της Απασχόλησης. Θα πρέπει να αναγνωριστεί πως η ΕΕ ήδη από το 2010 εντόπισε και επισήμανε προβλήματα όπως η ανεργία, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός και έθεσε αντίστοιχους στόχους σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ανάπτυξης «Ευρώπη 2020». Όμως, καθώς η πρώτη πενταετία εφαρμογής έχει παρέλθει, επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση των φιλόδοξων στόχων της καθώς και ένας σύντομος απολογισμός των αποτελεσμάτων της. Στη συνέχεια, επιχειρείται η περιγραφή της οικονομικής κατάστασης της Ευρώπης το 2015 μέσα από την πορεία μακροοικονομικών δεικτών

όπως το ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος, η ανεργία, ο πληθωρισμός και τα δημοσιονομικά ελλείμματα/πλεονάσματα και παρουσιάζεται το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αντιμετώπιση της υστέρησης του τομέα των επενδύσεων. Μία στρατηγική, η οποία θα βασίζεται σε τρεις αλληλένδετους πυλώνες: τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, τη δημοσιονομική υπευθυνότητα και τις επενδύσεις. Αφορά τη χρονική περίοδο 2015-2017 και αναμένεται να προσθέσει 330-410 δις ευρώ στο ΑΕΠ της ΕΕ και να δημιουργήσει 1-1,3 εκατ. νέες θέσεις εργασίας.

Τέλος εξετάζοντας τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τρία πράγματα: Πρώτον, όπως επισημάνθηκε και στην αρχή, η ΕΕ είναι ένα μοναδικό και πρωτοφανές εγχείρημα. Δεύτερον, χαρακτηριστικό γνώρισμα της είναι η αργή και σταδιακή εξέλιξη της, αφού ουσιαστικά αποτελεί μία διαδικασία μετάβασης της εθνικής κυριαρχίας προς μία υπερεθνική αρχή. Τρίτον, ανεξάρτητα από το βαθμό αποτελεσματικότητας που θα προσδώσουμε στο νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης στο τέλος της παρούσας εργασίας θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως η ΕΕ, θεμελιωμένη πάνω στις στάχτες που άφησαν δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι έχει διασφαλίσει την ειρηνική συνύπαρξη των λαών της, όπως επίσης και την εξάπλωση της ευημερίας σε όλα τα κράτη-μέλη της.

Με την εκπόνηση της παρούσας εργασίας ολοκληρώνεται ένας κύκλος σπουδών επτά ετών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και γι αυτό το λόγο κρίνω σκόπιμο να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο στην ακαδημαϊκή μου πορεία. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους Καθηγητές του τομέα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα της διπλωματικής εργασίας μου, Επίκουρο Καθηγητή κ. Αναστάσιο Μαστρογιάννη, για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια της δουλειάς μου. Επίσης, είμαι ευγνώμων στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής της διπλωματικής εργασίας μου, Καθηγητές κ. Παγαγιώτη Ρουμελιώτη και κ. Χρήστο Παπάζογλου για τις γνώσεις που αποκόμισα μέσα από τις διαλέξεις τους, γνώσεις καθοριστικές για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Ιδιαίτερος, θα ήθελα ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Γιώργο Στασινόπουλο, ο οποίος καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου με βοήθησε να κατανοήσω και να εμβαθύνω στα ζητήματα της πολιτικής οικονομίας. Ευχαριστώ τον Διδάκτορα κ. Σπύρο Σταμούλη για την πολύτιμη βοήθεια του όλα αυτά τα χρόνια αλλά και για την προτροπή του για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για τη διπλωματική μου εργασία. Την Αθηνά Πριβυλεγγίου που φιλοτέχνησε το εξώφυλλο της παρούσας εργασίας, τις αγαπημένες μου συμφοιτήτριες Κωνσταντίνα Σωτηροπούλου και Ευαγγελία Βατικιώτου που με άντεξαν, τον Κυριάκο Αναστασάκη για τις ατελείωτες παντειακές μας συζητήσεις και τα εύστοχα και επικοδομητικά του σχόλια επί των ακαδημαϊκών ζητημάτων που με απασχόλησαν. Τέλος, ευχαριστώ τον Σταμάτη Κοτσορνίθη, τον πιο αυστηρό κριτή μου, για τις επίμονες και εύστοχες παρατηρήσεις του στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας, για την αγάπη, την υποστήριξη και την υπομονή του.

Σε όσους με δίδαξαν και με ενέπνευσαν,

1. Το βασικό μοντέλο της Νέας Συναίνεσης: το κυρίαρχο δόγμα μακροοικονομικής πολιτικής.

Με αφορμή τη χρηματοπιστωτική κρίση, που ξέσπασε στις ΗΠΑ το 2007, έχει πυροδοτηθεί η συζήτηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα του μείγματος μακροοικονομικής σταθεροποιητικής πολιτικής που ακολουθείται τα τελευταία 30 περίπου χρόνια. Μία συζήτηση που τροφοδοτείται κυρίως από την αδυναμία της ευρωπαϊκής οικονομικής αρχιτεκτονικής να αντιμετωπίσει τις δημοσιονομικές ανισορροπίες των κρατών μελών της. Ανισορροπίες, που είτε είναι αποτέλεσμα της κρίσης του 2007 και της προσπάθειας των κρατών να διασώσουν τα εθνικά τραπεζικά τους συστήματα υπερχρεώνοντας το δημόσιο τομέα (π.χ περίπτωση Ιρλανδίας) είτε προϋπήρχαν και αναδείχθηκαν με αφορμή αυτή (π.χ περίπτωση Ελλάδας). Διαπιστώνεται, λοιπόν, η αδυναμία του παρόντος μοντέλου να αντιμετωπίσει την τρέχουσα κρίση και αναζητείται το κατάλληλο μείγμα οικονομικής πολιτικής που θα αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις.

Από τη δεκαετία του 1970 και μετά παρατηρούμε μία μεταστροφή στις βασικές πεποιθήσεις για την αποτελεσματική λειτουργία των καπιταλιστικών οικονομιών. Το ξέσπασμα των δύο πετρελαϊκών κρίσεων και το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού έθεσαν τη βάση για την αμφισβήτηση του έως τότε κυρίαρχου και επιτυχημένου δόγματος μακροοικονομικής πολιτικής που χαρακτηρίζονταν από τα κεϋνσιανά οικονομικά¹. Σημαντική ήταν επίσης η επιτυχία του Paul Volker, επικεφαλής της FED το 1979, να τιθασεύσει τον υψηλό πληθωρισμό, που κυμαίνονταν πάνω από 10% το 1974, και να τον περιορίσει στο 4% έως το 1984. Από τότε το παράδειγμα των ΗΠΑ ακολούθησαν και άλλα κράτη και έτσι ο πληθωρισμός στις βιομηχανικές οικονομίες μειώθηκε από το 9% στο 2% και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες από το 31% στο 6%. (Goodfriend, 2007, σ. 1)

Ως συνέπεια αυτών, από τη δεκαετία του 1980 και μετά, η νομισματική πολιτική πλέον κατέχει πρωτεύοντα ρόλο ενώ τίθενται νέες προτεραιότητες-στόχοι, όπως αυτός του χαμηλού πληθωρισμού που παίρνει τη θέση της πλήρους απασχόλησης. Ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής αποδυναμώνεται και υποβαθμίζεται σε συνεπικουρικό ως προς τους στόχους της νομισματικής πολιτικής. Η υποβάθμιση του ενεργού ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής πηγάζει από τις μονεταριστικές αντιλήψεις που επικράτησαν ως αντεπανάσταση. Στο μονεταριστικό μοντέλο, η

¹Σύμφωνα με την αντικυκλική ή κεϋνσιανή πολιτική το κράτος θα πρέπει να έχει ενεργό ρόλο στην οικονομική πολιτική για να διορθώνει τις βραχυπρόθεσμες ανισορροπίες που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Σκοπός της είναι η μείωση των διακυμάνσεων του οικονομικού κύκλου με δημοσιονομική επέκταση, όταν η οικονομία λειτουργεί κάτω από το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης και δημοσιονομική συστολή, όταν η οικονομία λειτουργεί σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Η πολιτική αυτή αποτέλεσε το κυρίαρχο δόγμα μακροοικονομικής πολιτικής μεταξύ 1950-1970 και έμεινε στην ιστορία ως η χρυσή εποχή του καπιταλισμού, με την ενεργό δημοσιονομική πολιτική να αποφέρει τους καρπούς της πλήρους απασχόλησης και της ταχείας ανάπτυξης. (McAleese, 2005, σ.492-495)

ανεργία δεν γίνεται να αποκλιμακωθεί συστηματικά κάτω από το φυσικό της ποσοστό και αν στοχεύσουμε στη βραχυπρόθεσμη μείωση της, το αποτέλεσμα θα είναι ο υψηλός πληθωρισμός. Για να μειωθεί λοιπόν η ανεργία θα πρέπει να μειωθεί το φυσικό της ποσοστό και αυτό μπορεί να γίνει μόνο με διαρθρωτικές πολιτικές.

Αυτή η μεταστροφή της οικονομικής πολιτικής αποκωδικοποιείται και περιγράφεται στο βασικό μοντέλο της Νέας Συναίνεσης. Πρόκειται για μία συναίνεση μεταξύ πολιτικών, κεντρικών τραπεζιτών και οικονομολόγων σχετικά με το μείγμα οικονομικής πολιτικής που πρέπει να ακολουθείται από τα κράτη για τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη της οικονομίας. Σύμφωνα με τους Woodford (2009), Blanchard (2008), Goodfriend (2007), Taylor (2000), McCallum (2001), Meyer (2001), Goodfriend και King (1997) (οπ. αναφ. στο Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 26) το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης χαρακτηρίζεται κυρίως από τις ιδέες του οικονομικού φιλελευθερισμού και αποτελεί μία σύνθεση στοιχείων του μονεταρισμού, της θεωρίας των ορθολογικών προσδοκιών, των νέων κλασικών οικονομικών και με τα νέα κενσσιανά οικονομικά και τη θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων.

Στο Υπόδειγμα της Νέας Συναίνεσης, η εμφάνιση ακαμψιών στην αγορά τη βραχυχρόνια περίοδο μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη χρήση της νομισματικής πολιτικής και συγκεκριμένα του επιτοκίου ως εργαλείου σταθεροποίησης της οικονομίας. Έτσι μπορούν να επέλθουν αποτελέσματα σε πραγματικά μεγέθη, όπως είναι το πραγματικό εισόδημα, αλλά μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο αφού στη μακροχρόνια η επίδραση της θεωρείται ουδέτερη διότι η οικονομία βρίσκεται από μόνη της το σημείο ισορροπίας της, δηλαδή αυτορρυθμίζεται.

Στη βραχυχρόνια περίοδο, οι κεντρικές τράπεζες καθίστανται υπεύθυνες για την αντιμετώπιση των διακυμάνσεων του οικονομικού κύκλου, αφού μέσω του εργαλείου του επιτοκίου μπορούν να ελέγχουν τη συναθροιστική ζήτηση άρα και τον πληθωρισμό. Η διαδικασία έχει ως εξής, η Κεντρική Τράπεζα αυξάνει το επιτόκιο όταν η οικονομία φαίνεται να υπερθερμαίνεται για να αυξηθεί η αποταμίευση, να μειωθεί η κατανάλωση και οι επενδύσεις. Αντίστοιχα, μειώνει το επιτόκιο όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση για να μειωθεί η αποταμίευση, να αυξηθεί η κατανάλωση και οι επιχειρηματίες να αναζητήσουν φθηνά δανειακά κεφάλαια για νέες επενδύσεις. Κατ' αυτό τον τρόπο, η νομισματική πολιτική σταθεροποιεί την οικονομία γύρω από το φυσικό επίπεδο παραγωγής στη βραχυχρόνια περίοδο και κατ' επέκταση ελέγχει τον πληθωρισμό.

Στη μακροχρόνια περίοδο, οι καπιταλιστικές οικονομίες έχουν τη δυνατότητα να αυτορρυθμίζονται, γι αυτό θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, πως η καλύτερη πολιτική είναι να μην έχεις πολιτική στη βραχυχρόνια περίοδο. Αυτό σημαίνει πως ως μοναδικός στόχος ορίζεται ο έλεγχος του πληθωρισμού και οποιαδήποτε παρέμβαση στην οικονομία χαρακτηρίζεται περιττή, αναποτελεσματική και ίσως επιβλαβής. Πάνω στη δυνατότητα αυτορύθμισης της οικονομίας θεμελιώνεται η άποψη πως η

δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να προσαρμόζεται στη στρατηγική πληθωρισμού-στόχου της νομισματικής πολιτικής. Η πάλαι ποτέ αντικυκλική δημοσιονομική πολιτική απορρίπτεται διότι:

α) Λόγω του φαινομένου της χρονικής υστέρησης, από τη στιγμή λήψης της απόφασης σχετικά με μία δημοσιονομική παρέμβαση μέχρι την υλοποίηση της παρεμβάλλεται αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Μέσα σ' αυτό το διάστημα, τα δεδομένα ενδεχομένως να έχουν αλλάξει και έτσι η δημοσιονομική παρέμβαση να καταστεί αναποτελεσματική ή και επιβλαβής για την οικονομία.

β) Σύμφωνα με τη θεωρία των ορθολογικών προσδοκιών, οι οικονομικοί δρώντες δρουν ορθολογικά και θα αναγνωρίσουν πως, για παράδειγμα, μία ξαφνική αύξηση του εισοδήματος τους θα επιφέρει στο μέλλον κάποια αύξηση φόρων οπότε δεν αυξάνουν την κατανάλωση τους και εξουδετερώνουν κατ' αυτό τον τρόπο την ασκούμενη οικονομική πολιτική.

Επειδή η δημοσιονομική πολιτική έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές ως εργαλείο επίτευξης βραχυχρόνιων θετικών αποτελεσμάτων στην απασχόληση και την ανάπτυξη με απώτερο σκοπό την επίτευξη εκλογικών σκοπιμοτήτων, το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης κρίνει πως η νομισματική πολιτική θα πρέπει να ασκείται από την Κεντρική Τράπεζα και να σχεδιάζεται από τεχνοκράτες ειδικούς μαζί με τους κεντρικούς τραπεζίτες και όχι από πολιτικούς. (Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 30) Επιχείρημα που, εκ πρώτης όψεως, φαίνεται απόλυτα λογικό αλλά σε δεύτερη ανάγνωση εγείρει ζητήματα δημοκρατικού ελλείμματος και έντονο προβληματισμό σχετικά με το ζήτημα αποφυγής ικανοποίησης συγκεκριμένων συμφερόντων. Αφού, κάλλιστα, οι εκάστοτε τεχνοκράτες και κεντρικοί τραπεζίτες μπορεί να είναι φιλικά διακείμενοι προς συγκεκριμένο πολιτικό πρόσωπο, πολιτικό κόμμα ή επιχειρηματικό κύκλο του οποίου θα επιχειρήσουν να διασφαλίσουν τα συμφέροντα.

Τέλος, σχετικά με την ανεργία, το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης φυσικά δεν αποδέχεται την αντίστροφη σχέση μεταξύ πληθωρισμού-ανεργίας και θεωρεί τον στόχο της πλήρους απασχόλησης μη εφικτό. Έτσι, εφόσον η ανεργία προσδιορίζεται από παράγοντες της προσφοράς και όχι της ζήτησης, θα πρέπει να κυμαίνεται γύρω από το φυσικό της ποσοστό, το οποίο δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις. Το φυσικό ποσοστό ανεργίας καθορίζεται από τη θεσμική συμπεριφορά και ευκαμψία της αγοράς εργασίας, τη δύναμη των συνδικάτων, την ευελιξία των μισθών κ.α. (Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 29) Επομένως, θεωρείται πως μία θυσία ενός μεγαλύτερου πληθωρισμού δεν θα επιφέρει κάποια μακροχρόνια αλλαγή στην απασχόληση, αφού αυτή δεν επηρεάζεται από ονομαστικές μεταβλητές.

1.1 Νομισματική Πολιτική

Η νομισματική πολιτική στο υπόδειγμα της Νέας Συναίνεσης βασίζεται σε τρεις πυλώνες: α) στο διαχειριστικό κανόνα νομισματικής πολιτικής, τον κανόνα Taylor, β) στον καθορισμό ενός πληθωρισμού - στόχου και γ) στην αξιοπιστία - ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας.

Ο Κανόνας Taylor

Σύμφωνα με τους μονεταριστές, η προσοχή των ασκούντων την οικονομική πολιτική θα πρέπει να επικεντρώνεται στον έλεγχο της προσφοράς χρήματος (M3). Όμως, όπως επισημαίνουν οι Ngo – Mai, Torre και Tosi, (2002, όπ. αναφ. στο Ρουμελιώτης, 2005, σ. 211), διάφορες οικονομετρικές αναλύσεις απέδειξαν πως βραχυπρόθεσμα δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του M3 και του πληθωρισμού, επειδή δεν είναι δυνατό να ελεγχθεί η απελευθερωμένη χρηματοπιστωτική αγορά. Γι αυτό το λόγο, οι περισσότερες Κεντρικές Τράπεζες, εκτός από τη Bundesbank και την ΕΚΤ, δίνουν προσοχή στην παρακολούθηση του πληθωρισμού.

Ο κανόνας Taylor είναι ένας απλός κανόνας νομισματικής πολιτικής για τον προσδιορισμό του βασικού επιτοκίου από την Κεντρική Τράπεζα, η οποία είναι υπεύθυνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Για τον προσδιορισμό του λαμβάνουν υπόψη το μέγεθος του πληθωρισμού και το σημείο του οικονομικού κύκλου στο οποίο αντιστοιχεί η οικονομική δραστηριότητα (Λεκκός, Ρότσικα & Μαργαρίτη, 2013, σ. 2):

$$it = r^* + \pi t + a(\pi t - \pi t^*) + bYt$$

όπου: **it** είναι το ονομαστικό παρεμβατικό επιτόκιο,

r* είναι το πραγματικό επιτόκιο ισορροπίας,

πt είναι ο πληθωρισμός ή οι προσδοκίες για τον πληθωρισμό,

πt^* είναι ο στόχος που έχει θέσει η Κεντρική Τράπεζα για τον πληθωρισμό,

Yt είναι το κενό παραγωγής, δηλαδή η διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του δυνητικού ΑΕΠ

Όπως εξηγούν οι Λεκκός, Ρότσικα & Μαργαρίτη (2013, σ. 2) για να διαπιστωθεί αν η πολιτική που θα εφαρμοστεί θα πρέπει να είναι περιοριστική ή επεκτατική κοιτάμε τους συντελεστές a και b όπως επίσης και τις χρηματοπιστωτικές συνθήκες που επικρατούν. Όταν το πρόσημο του συντελεστή a είναι θετικό, τότε ο πληθωρισμός υπερβαίνει το επιθυμητό σημείο και το επιτόκιο θα πρέπει να αυξηθεί για να μειωθούν οι πληθωριστικές προσδοκίες. Παρόμοια, όταν ο συντελεστής b είναι θετικός, τότε το πραγματικό ΑΕΠ υπερβαίνει το δυνητικό ΑΕΠ γι αυτό πάλι το επιτόκιο θα πρέπει να αυξηθεί. Από την άλλη, όταν η προσφορά δανειακών

κεφαλαίων προς τον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσεις είναι περιορισμένη, η Κεντρική Τράπεζα θα πρέπει να μειώσει το βασικό επιτόκιο.

Για να επιτύχουμε μία άριστη νομισματική πολιτική το βασικό επιτόκιο θα πρέπει να προσαρμόζεται α) στις αποκλίσεις του πληθωρισμού από τον πληθωρισμό στόχο και β) στις αποκλίσεις της παραγωγής από το φυσικό της επίπεδο, το οποίο καθορίζεται από το φυσικό ποσοστό ανεργίας. (Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011:33-36) Κατ' αυτό τον τρόπο, στη βραχυχρόνια περίοδο η κεντρική τράπεζα αναπροσαρμόζει διαρκώς το βασικό επιτόκιο, ώστε η συναθροιστική ζήτηση να προσαρμόζεται στον πληθωρισμό-στόχο. Έτσι, στη μακροχρόνια περίοδο η οικονομία βρίσκεται το σημείο ισορροπίας της και η νομισματική πολιτική καθίσταται ουδέτερη. Η συνέπεια της νομισματικής πολιτικής απέναντι στον πληθωρισμό-στόχο είναι αυτή που της προσδίδει αξιοπιστία όχι μόνο απέναντι στους οικονομικούς δρώντες, επηρεάζοντας τις προσδοκίες τους αλλά και απέναντι στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου διαμορφώνοντας τις συνθήκες του δημόσιου δανεισμού. (Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011:33-36)

Καθορισμός πληθωρισμού-στόχου

Από τη δεκαετία του '80 με την εγκατάλειψη του στόχου της πλήρους απασχόλησης, προσπάθειες για τη μείωση του πληθωρισμού εμφανίστηκαν στις περισσότερες χώρες. Η επόμενη δεκαετία χαρακτηρίστηκε από μία σχετική σταθερότητα τιμών, η οποία ορίζεται ως η απουσία του πληθωρισμού αλλά και του αποπληθωρισμού, δηλαδή ενός ρυθμού πληθωρισμού μεταξύ 0 έως 2%. (McALEESE, 2005, σ. 371-377) Την εποχή που μεσουρανούσε η μονεταριστική θεώρηση, ιδιαίτερη σημασία δινόταν στον έλεγχο της προσφοράς χρήματος. Όμως, από τη στιγμή που διαπιστώθηκε αστάθεια στη ζήτηση χρήματος, η προσοχή των ασκούντων την οικονομική πολιτική μετατοπίστηκε στον προσδιορισμό, την επίτευξη και τη διατήρηση ενός πληθωρισμού-στόχου.

Στο μοντέλο της Νέας Συναίνεσης η στρατηγική του πληθωρισμού - στόχου λαμβάνει πρωτεύουσα θέση και αποτελεί ένα πλαίσιο - οδηγό για την άσκηση της σταθεροποιητικής νομισματικής πολιτικής στη βραχυχρόνια περίοδο. Οι Bernanke & Mishkin (1997, σ. 1) ορίζουν ως τέτοιο το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής που ανακοινώνεται επίσημα από κυβερνητικούς ή νομισματικούς εκπρόσωπους μίας χώρας, συνοδευόμενο από τη σαφή αναγνώριση του χαμηλού πληθωρισμού ως πρωτεύοντα και επιτακτικού στόχου. Επίσης την ευθύνη για την επίτευξη αυτού του στόχου θα πρέπει να έχει η Κεντρική Τράπεζα.

Σχετικά με τον προσδιορισμό του επισημαίνεται πως οι ασκούντες τη νομισματική πολιτική ορίζουν ένα εύρος μέσα στο οποίο θα πρέπει να κυμαίνεται π.χ 0-2%, γεγονός που δηλώνει και μία κάποια ελαστικότητα και ευελιξία στη βραχυχρόνια περίοδο. (Bernanke & Mishkin, 1997, σ. 5) Η νομισματική πολιτική χρησιμοποιεί όλα

τα διαθέσιμα εργαλεία για την επίτευξη αυτού του στόχου, ενώ οι επιδράσεις αυτού σε άλλους στόχους είτε αγνοούνται είτε θεωρείται πως έχουν μόνο βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα.

Όπως επισημαίνουν οι Αργεΐτης & Κορατζάνης (2011, σ. 39-40) η πολιτική του πληθωρισμού - στόχου έχει σύμφωνα με τους υποστηρικτές της τα παρακάτω πλεονεκτήματα:

α) Αποτελεί έναν οδηγό για τα κράτη που συμμετέχουν σε καθεστάτα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών αλλά και για εκείνα που προσπαθούν να ακολουθήσουν μία νομισματική πολιτική που χαρακτηρίζεται από τον κανόνα Taylor.

β) Όταν ακολουθείται μία ξεκάθαρη οικονομική πολιτική τότε υπάρχει διαφάνεια, καλή πληροφόρηση και αξιοπιστία. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι οικονομικοί δρώντες συμπεριφέρονται ορθολογικά.

γ) Αποτελεί έναν τρόπο για να καταπολεμηθεί ο πληθωρισμός και να περιοριστούν οι πληθωριστικές προσδοκίες προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα της χρονικής ασυνέπειας της οικονομικής πολιτικής και η Κεντρική Τράπεζα να κερδίσει αξιοπιστία τόσο στο εσωτερικό απέναντι στους οικονομικούς δρώντες (άρα η οικονομική πολιτική αξιολογείται ως αποτελεσματική) όσο και στο εξωτερικό δηλαδή απέναντι στις αγορές.

Τέλος τελικά ο πληθωρισμός - στόχος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί όχι ως ένας κανόνας αλλά ως ένα πλαίσιο άσκησης της νομισματικής πολιτικής μέσα στο οποίο δίνεται μία περιορισμένη διακριτική ευχέρεια κινήσεων. (Bernanke & Mishkin, 1997, σ. 12)

Κεντρική Τράπεζα: ανεξαρτησία & αξιοπιστία

Για να είναι αποτελεσματική και άριστη η νομισματική πολιτική, σύμφωνα με το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης θα πρέπει να εκπληρωθεί μία ακόμη προϋπόθεση, η ύπαρξη ενός ανεξάρτητου θεσμικού οργάνου, το οποίο και θα αναλάβει τη διαμόρφωση και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής για την επίτευξη του πληθωρισμού – στόχου.

Αυτόν τον ρόλο τον αναλαμβάνει η Κεντρική Τράπεζα, η οποία μέσα από τη σταθερή της προσήλωση στον πληθωρισμό – στόχο αποκτά αξιοπιστία αφού ο υψηλός πληθωρισμός δεν αποτελεί πια το μέσο για την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης και της απασχόλησης. Έτσι, η νομισματική πολιτική δεν αντιμετωπίζει πια το πρόβλημα της χρονικής ασυνέπειας και αποδεσμεύεται από την υποχρέωση να χρηματοδοτεί τη δημοσιονομική πολιτική και να ικανοποιεί βραχυπρόθεσμα εκλογικά συμφέροντα πολιτικών προσώπων.

Όπως αναφέρει και ο De Grauwe (2008, σ. 271-276) αρκετές οικονομετρικές μελέτες τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 αποδεικνύουν πως υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της επίτευξης χαμηλών ποσοστών πληθωρισμού και της ανεξαρτησίας της κεντρικής τράπεζας. Στις χώρες που είχε δοθεί ανεξάρτητος θεσμικός ρόλος στην Κεντρική Τράπεζα είχε ασκηθεί πιο ορθή οικονομική διαχείριση. Ωστόσο η ανεξαρτησία δεν αρκεί από μόνη της για να επιτευχθεί ο στόχος του χαμηλού πληθωρισμού, χρειάζεται και η αντίστοιχη κοινωνική και πολιτική σύμπνοια ως προς την επίτευξη του στόχου αυτού.

1.2 Δημοσιονομική Πολιτική

Στο μοντέλο της Νέας Συναίνεσης η δημοσιονομική πολιτική χάνει την αίγλη που είχε την κεντρική περίοδο, παίρνει ρόλο δευτερεύοντα, συμπληρωματικό και απόλυτα εναρμονισμένο ως προς τους στόχους της νομισματικής πολιτικής. Ο αντιπληθωριστικός στόχος της νομισματικής πολιτικής δεν αφήνει περιθώρια για την εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών που θα αυξήσουν βραχυπρόθεσμα τη συναθροιστική ζήτηση, θα χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση ελλειμμάτων, την αύξηση της κατανάλωσης και την αντίστοιχη μείωση της αποταμίευσης και μακροπρόθεσμα θα δημιουργήσουν πληθωριστικές προσδοκίες και πιέσεις.

Η επίδραση της θεωρείται αναποτελεσματική και αποσταθεροποιητική για αυτό η τάση είναι προς τη μείωση του ενεργού ρόλου της κυβέρνησης στην οικονομική πολιτική, την αντικατάσταση της από τεχνοκράτες και την πλήρη εναρμόνιση σε συγκεκριμένους κανόνες και στόχους. Η στάση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί με βάση τα παρακάτω.

Πρώτον, ήδη από τη δεκαετία του 1980 και μετά η επικρατούσα αντίληψη σχετικά με τη λειτουργία των σύγχρονων καπιταλιστικών οικονομιών αναγνωρίζει την ικανότητα των αγορών να αυτορρυθμίζονται και της οικονομίας να βρίσκει το σημείο ισορροπίας της την μακροχρόνια περίοδο. Γι αυτούς τους λόγους, το μόνο που χρήζει την προσοχή μας είναι η συγκράτηση των τιμών, δηλαδή ο πληθωρισμός, ο οποίος θεωρείται πως είναι παντού και πάντα ένα νομισματικό φαινόμενο. Συνεπώς, αυτό που χρειάζεται η αγορά είναι μία σταθερή νομισματική πολιτική ενώ ο παρεμβατικός ρόλος του κράτους στην οικονομία πρέπει να είναι από περιορισμένους έως ελάχιστους.

Δεύτερον, με την εμφάνιση του στασιμοπληθωρισμού τη δεκαετία του 1970, η άποψη περί αντίστροφης σχέσης μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας έχει αποδομηθεί από νεότερες φιλελεύθερες θεωρίες και ο στόχος της πλήρους απασχόλησης έχει εγκαταλειφθεί. Η ανεργία θεωρείται ότι θα κυμαίνεται γύρω από φυσικό της ποσοστό στη μακροχρόνια περίοδο, το οποίο μπορεί να μεταβληθεί μόνο με διαρθρωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις. Το κόστος της μακροοικονομικής διαχείρισης της ανεργίας στη βραχυχρόνια περίοδο είναι ο υψηλός πληθωρισμός στη μακροχρόνια περίοδο που δρα αποσταθεροποιητικά για την οικονομία.

Τρίτον, η αποδοχή από το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης του θεωρήματος ισοδυναμίας του Ricardo και της θεωρίας των ορθολογικών προσδοκιών. Σύμφωνα με αυτές οι οικονομικοί δρώντες θα εξουδετερώσουν την οικονομική πολιτική αφού σκεπτόμενοι ορθολογικά δεν θα αυξήσουν την τρέχουσα ζήτηση τους λόγω της μελλοντικής αύξησης των φόρων (η οποία θα μειώσει το μελλοντικό εισόδημα τους) που θα αναμένουν για την μείωση του ελλείμματος που θα προκαλέσει η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. (Hemming et al. (2002), Arestis & Saywer (2004) οπ. αναφ. στο Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 48)

Τέταρτον, ένας ακόμη λόγος για τον οποίο η δημοσιονομική πολιτική θεωρείται αναποτελεσματική είναι το ζήτημα της χρονικής υστέρησης. Από τη στιγμή δηλαδή που θα αποφασιστεί μία δημοσιονομική πολιτική θα περάσει αρκετό χρονικό διάστημα μέχρι την εφαρμογή της λόγω των απαραίτητων εγκρίσεων που θα χρειαστούν. Γενικά η ανταπόκριση της δημοσιονομικής πολιτικής στις οικονομικές συγκυρίες θεωρείται πιο αργή απ' ό,τι η νομισματική πολιτική. (Hemming et al. (2002), Arestis & Sawyer (2004) οπ. αναφ. στο Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 48)

Πέμπτον, σημαντική είναι η εισαγωγή του αποτελέσματος του παραγκωνισμού (crowding-out effect) των ιδιωτικών επενδύσεων, ως αποτέλεσμα της αύξησης των επιτοκίων για την κάλυψη των αυξημένων δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα.

Οπότε με βάση τις παραπάνω παραδοχές για τη λειτουργία της οικονομίας το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης διαγράφει μία ροπή προς την πλήρη ευθυγράμμιση της δημοσιονομικής πολιτικής ως προς τους στόχους της νομισματικής πολιτικής και τη χρησιμοποίηση της μόνο όταν ικανοποιεί τους στόχους της δεύτερης, προτάσσοντας ως αναγκαία τη δημοσιονομική πειθαρχία. Κατ' αυτό τον τρόπο, η κεντρική τράπεζα αποκτά αξιοπιστία σχετικά με την οικονομική πολιτική που εφαρμόζει, υπάρχει διαφάνεια και οι οικονομικοί δρώντες μπορούν να παίρνουν ορθολογικές αποφάσεις σχετικά με το εισόδημα, την κατανάλωση, την αποταμίευση και τις επενδύσεις τους.

Τέλος υποστηρίζεται πως η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει να προσαρμόζεται στις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου μόνο μέσω της λειτουργίας των αυτόματων σταθεροποιητών, όπως είναι οι προοδευτικοί φόροι και οι μεταβιβαστικές πληρωμές, με σκοπό τη μεταβολή της ζήτησης σε περιόδους ύφεσης ή υψηλού πληθωρισμού. (Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 53)

1.3 Η ευρωπαϊκή οικονομική αρχιτεκτονική μέσα από το πρίσμα της Νέας Συναίνεσης.

Την περίοδο που έχει πια καθιερωθεί η Νέα Συναίνεση, ως το κυρίαρχο μακροοικονομικό μοντέλο, η Ευρώπη κάνει τα πρώτα της βήματα προς την ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση. Ως εκ τούτου, η ευρωπαϊκή οικονομική αρχιτεκτονική επηρεάστηκε πολύ από το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης και διαμόρφωσε ανάλογα τη νομισματική και τη δημοσιονομική πολιτική της.

Επίσης, την ίδια περίοδο, κομβικό ρόλο διαδραμάτισε η πτώση του τείχους του Βερολίνου και η συνακόλουθη επανένωση της Γερμανίας, γεγονός που άλλαξε άρδην τους συσχετισμούς ισχύος. Από τη στιγμή που η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας διευρύνεται κατά 17 εκατομμύρια, η πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης και η δέσμευση της επανενωμένης Γερμανίας σε μία πιο ισχυρή Ευρωπαϊκή Ένωση γίνονται πρωτεύοντες στόχοι για τη Γαλλική Δημοκρατία. (Τσούκαλης, 2004, σ. 48) Επιπλέον, λόγω της επανένωσης, η γερμανική οικονομία αναθερμάνθηκε και η Bundesbank αύξησε τα επιτόκια, μία πολιτική που αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν και οι υπόλοιπες χώρες για να μην υποστούν μία ενδεχόμενη φυγή κεφαλαίων. (Ρουμελιώτης, 2005, σ. 184)

Έτσι λοιπόν μεταξύ των δύο προτύπων Κεντρικής Τράπεζας που υπήρχαν τη μεταπολεμική περίοδο υπερισχύει το γερμανικό, που έχει ως πρωταρχικό στόχο τη σταθερότητα των τιμών, έναντι του αγγλο-γαλλικού προτύπου, όπου η Κεντρική Τράπεζα επιδιώκει τη σταθερότητα των τιμών, τη σταθερότητα του επιχειρηματικού κύκλου, την απασχόληση σε υψηλά επίπεδα και την οικονομική σταθερότητα. (De Grauwe, 2008, σ. 269) Από τα παραπάνω βλέπουμε πως μία μικρή διεύρυνση αλλάζει τελείως τους συσχετισμούς με αποτέλεσμα η έως τότε «Γαλλική Ευρώπη»² να μετατραπεί σε «Γερμανική» και η οικονομική αρχιτεκτονική να συμμορφωθεί ως προς τις ανάγκες της Γερμανίας και όχι του συνόλου των υπολοίπων κρατών-μελών της ένωσης.

Η Ευρώπη, λοιπόν, βρίσκεται ενώπιον ενός διλήμματος, να πραγματοποιηθεί πρώτα η πραγματική σύγκλιση και μετά να περάσουμε στη δημιουργία της ONE ή να προηγηθεί η ONE, όπου η πραγματική σύγκλιση θα έρθει αργότερα ως αποτέλεσμα αυτής. Αποφασίστηκε το δεύτερο και ο συμβιβασμός έλαβε χώρα στο Μάαστριχτ, όπου καθορίζεται το πλαίσιο της νομισματικής πολιτικής και εισάγονται τα

² Ο χαρακτηρισμός «Γαλλική Ευρώπη» χρησιμοποιείται για να υπενθυμίσει πως η Γαλλία ήταν πάντα πρωτοπόρος στο θέμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Από την ΕΚΑΧ που αποτελεί την υλοποίηση του σχεδίου που υποβλήθηκε από τον υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας Ρομπέρ Σουμάν και αντανάκλούσε τη γαλλική αγωνία για την αντιμετώπιση του λεγόμενου «Γερμανικού προβλήματος» μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι τη σημερινή στάση της Γαλλίας απέναντι στο ελληνικό δημοσιονομικό πρόβλημα. Ας μην ξεχνάμε τη σθεναρή στάση του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας François Hollande, τον Ιούλιο του 2015, απέναντι στο ενδεχόμενο αποχώρησης της Ελλάδας από την ευρωζώνη και το συνακόλουθο ενδεχόμενο αποδόμησης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

προαπαιτούμενα κριτήρια ονομαστικής σύγκλισης. Απώτερος σκοπός η μακροοικονομική σύγκλιση των κρατών-μελών. Επίσης, δημιουργήθηκε το Ταμείο Συνοχής ενώ οι πόροι των διαρθρωτικών ταμείων διπλασιάστηκαν για την προώθηση της πραγματικής σύγκλισης. (Ρουμελιώτης, 2005, σ. 150-155)

Η παρούσα εργασία υποστηρίζει την άποψη πως το μακροοικονομικό μοντέλο της Νέας Συναίνεσης έχει επηρεάσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ευρωπαϊκή οικονομική αρχιτεκτονική αφού συμβαδίζει πλήρως με τους τρεις πυλώνες νομισματικής πολιτικής που θέτει η Νέα Συναίνεση και αποδέχεται τον δευτερεύοντα - συνεπικουρικό ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής. Αναλυτικότερα:

Νομισματική Πολιτική

Σύμφωνα με το άρθρο 105 παράγραφος 1 της Συνθήκης του Μάαστριχτ³ πρωταρχικός στόχος της ΕΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, ενώ με την επιφύλαξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών, το ευρωπαϊκό σύστημα κεντρικών τραπεζών (ΕΣΚΤ) στηρίζει τις γενικές οικονομικές πολιτικές στην Κοινότητα, προκειμένου να συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της Κοινότητας, που ορίζονται στο άρθρο 2⁴. Στο σχετικό άρθρο γίνεται αναφορά και σε στόχους, όπως η επίτευξη «ενός υψηλού ποσοστού απασχόλησης» αλλά σε καμία περίπτωση οι στόχοι αυτοί δεν μπορούν να παρεμποδίζουν τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών.

Για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής θεσπίζεται ένας ανεξάρτητος θεσμός η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Συγκεκριμένα στο άρθρο 4 (Α) της Συνθήκης του Μάαστριχτ ιδρύεται ένα ευρωπαϊκό σύστημα κεντρικών τραπεζών (ΕΣΚΤ) και μία ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα (ΕΚΤ) που θα δρουν μέσα στα όρια των εξουσιών που τους ανατίθενται από τη συγκεκριμένη συνθήκη. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 107 υπογραμμίζεται ρητά η ανεξαρτησία της ΕΚΤ⁵ κατά την εκτέλεση των καθηκόντων της. Στην πραγματικότητα, η πολιτική ανεξαρτησία της ΕΚΤ είναι

³ Στις 7 Φεβρουαρίου του 1992, στο Μάαστριχτ υπογράφηκε το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση από το Βέλγιο, τη Δανία, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, την Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου του 1993.

⁴ Το άρθρο 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η Κοινότητα έχει ως αποστολή, [...] να προάγει την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, μια σταθερή και διαρκή, μη πληθωριστική και σεβόμενη το περιβάλλον ανάπτυξη, έναν υψηλό βαθμό σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.»

⁵ Συγκεκριμένα το άρθρο 107 της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναφέρει: «...ούτε η ΕΚΤ ούτε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες ούτε κανένα μέλος των οργάνων λήψης αποφάσεων των ιδρυμάτων αυτών δεν ζητάει ούτε δέχεται υποδείξεις από τα κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς, από την κυβέρνηση κράτους μέλους ή από άλλο οργανισμό.»

μεγαλύτερη και από εκείνη της Bundesbank αφού όπως υπογραμμίζει και ο De Grauwe (2008, σ. 271) το γερμανικό Κοινοβούλιο έχει τη δυνατότητα να αλλάξει κάποιο κανονισμό της Bundesbank με απλή πλειοψηφία ενώ μία αντίστοιχη διαδικασία για την ΕΚΤ απαιτεί ομοφωνία⁶ και αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Επιπλέον τον Οκτώβριο του 1998 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ προσδιορίζει ποσοτικά τον στόχο για τον πληθωρισμό ως μία «ετήσια αύξηση του εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) για τη ζώνη του ευρώ με ρυθμό χαμηλότερο του 2%». Επιπλέον, στο ίδιο κείμενο αναφέρει πως ο συγκεκριμένος στόχος πληθωρισμού αφορά τον μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, αναγνωρίζοντας έτσι ότι η νομισματική πολιτική δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται στη βραχυχρόνια περίοδο για τον έλεγχο των τιμών ή την αντιμετώπιση οικονομικών διακυμάνσεων. Πέντε χρόνια αργότερα η ΕΚΤ σε ετήσια έκθεση της σχετικά με τη νομισματική πολιτική επιβεβαιώνει τον παραπάνω ορισμό με τη διευκρίνηση ο πληθωρισμός να είναι «πλησίον του 2%». (ΕΚΤ, 2003, σ. 20) Από την παραπάνω διατύπωση φαίνεται πως όσο ο πληθωρισμός τόσο και ο αποπληθωρισμός είναι μη συμβατοί με τη σταθερότητα των τιμών.

Η ΕΚΤ, ακολουθώντας το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, επιλέγει το βασικό επιτόκιο, ως εργαλείο σταθεροποίησης της ζήτησης στη βραχυχρόνια περίοδο, όπως ορίζεται από τον κανόνα Taylor. (Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 57-70) Έτσι σε περίπτωση εκδήλωσης μίας εξωγενούς διαταραχής, η ΕΚΤ αυξάνει το επιτόκιο με σκοπό να αναστείλει τις πληθωριστικές πιέσεις και να συγκρατήσει τον πληθωρισμό πλησίον του 2%.

Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου νομισματικής πολιτικής η ΕΚΤ επιλέγει τη στρατηγική των «δύο πυλώνων». Ο πρώτος πυλώνας είναι ο νομισματικός, όπου δίνεται μεγάλη σημασία στο ρόλο του χρήματος. Σύμφωνα με τις παρακάτω σχέσεις:

$$m + v = p + y$$

Όπου: m: η προσφορά χρήματος, v: η ταχύτητα χρήματος, p: το επίπεδο των τιμών και y: το πραγματικό ΑΕΠ

$$\Delta m = \Delta p + \Delta y - \Delta v$$

Ο ρυθμός αύξησης της προσφοράς χρήματος συμβαδίζει με ένα συγκεκριμένο στόχο για τον πληθωρισμό και με δεδομένο το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ και της ταχύτητας κυκλοφορίας του χρήματος. (De Grauwe, 2008, σ. 331) Με βάση τα παραπάνω η ΕΚΤ έχει αποφασίσει πως η προσφορά χρήματος δεν πρέπει να αυξάνεται πάνω από 4,5% το χρόνο. Ποσοστό που, όπως τονίζει η ίδια, δεν πρέπει να θεωρείται ως «στόχος» αλλά ως «σημείο αναφοράς». (De Grauwe, 2008, σ. 331) Ο

⁶ Απαιτείται ομοφωνία από όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε, δηλαδή ακόμη και από αυτά που δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης.

δεύτερος πυλώνας ασχολείται με μία σειρά από μεταβλητές, όπως οι μισθοί, η συναλλαγματική ισοτιμία, οι δείκτες δημοσιονομικής πολιτικής για την πρόβλεψη του μελλοντικού πληθωρισμού.

Γενικά υπάρχει διαφωνία μεταξύ των οικονομολόγων σχετικά με το εάν η ΕΚΤ έχει υιοθετήσει τη στρατηγική πληθωρισμού-στόχου και έχει επηρεαστεί από το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί πως σε αντίθεση με το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, η στρατηγική της ΕΚΤ για τον πληθωρισμό χαρακτηρίζεται από κάποια χαλαρότητα. Στην παρούσα όμως εργασία υποστηρίζεται η άποψη των Αργείτης & Κρατζάνης (2011, σ. 65-76) πως η ΕΚΤ εφαρμόζει μία στρατηγική πληθωρισμού-στόχου και έχει σαφέστατα επηρεαστεί πολύ από το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, παρότι μέσα από τη στρατηγική των δύο πυλώνων φαίνεται μία μονεταριστική προσέγγιση της σχέσης προσφοράς χρήματος και πληθωρισμού. Εξάλλου, πρέπει να ληφθεί υπόψη πως η φιλοσοφία του μονεταρισμού και η αποδοχή της ουδετερότητας του χρήματος τη μακροχρόνια περίοδο είναι από τα βασικά χαρακτηριστικά της Νέας Συναίνεσης.

Δημοσιονομική Πολιτική

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισάγει έναν διαχωρισμό μεταξύ της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής, δίνοντας προτεραιότητα και ενεργό ρόλο στη δεύτερη. Ως προς αυτό εντοπίζουμε σύμπτωση με το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, όπου η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να ακολουθεί τους στόχους της νομισματικής πολιτικής για τον πληθωρισμό. Η ευρωπαϊκή οικονομική αρχιτεκτονική έχει αποδεχθεί και έχει υιοθετήσει πλήρως όλες τις αντιλήψεις του μοντέλου της Νέας Συναίνεσης σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική.

Αρχικά, δεδομένης της ανομοιογενούς μακροοικονομικής κατάστασης των κρατών-μελών της ένωσης και της απόφασης πρόταξης της εμβάθυνσης και ολοκλήρωσης έναντι της σύγκλισης, στη Συνθήκη του Μάαστριχτ συμπεριλήφθηκαν τα δημοσιονομικά κριτήρια σύγκλισης⁷ ως προαπαιτούμενο πριν την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος. Επίσης, μέσω της τήρησης τους θεωρείται πως θα αποφευχθεί ο κίνδυνος εμφάνισης δημοσιονομικών ανισορροπιών, οι οποίες (λόγω της απώλεσης του εργαλείου της νομισματικής πολιτικής από τα κράτη) θα δημιουργούσαν πιέσεις προς την ΕΚΤ για να χαλαρώσει την πολιτική της σχετικά με τον πληθωρισμό.

Είναι λοιπόν ολοφάνερο πως μέσα από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ υποβαθμίζεται ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής και προωθείται η ιδέα της δημοσιονομικής πειθαρχίας ως εναλλακτική της θέσπισης μίας κοινής ευρωπαϊκής δημοσιονομικής αρχής. Η δημοσιονομική πειθαρχία συμβάλει έτσι στην αποφυγή ασύμμετρων

⁷ Το έλλειμμα του προϋπολογισμού να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ.

διαταραχών, δίνοντας αξιοπιστία στην ασκούμενη οικονομική πολιτική και κατ' επέκταση στην Κεντρική Τράπεζα. Γι αυτό το λόγο η Συνθήκη της Λισσαβώνας⁸ περιλαμβάνει στο άρθρο 125 και τη ρήτρα μη διάσωσης, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η χρηματοδότηση των δημοσιονομικών χρεών των κρατών-μελών.

Η επιβολή της δημοσιονομικής πειθαρχίας διασφαλίζεται μέσα από τη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 104 (Γ) της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Κατ' αυτό τον τρόπο τα κράτη-μέλη υποχρεώνονται να αποφεύγουν τα υπερβολικά ελλείμματα και γι αυτό εισάγονται διαδικασίες αξιολόγησης και εποπτείας. Το 1997 με την εισαγωγή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης⁹ (ΣΣΑ) γίνεται προσπάθεια διασφάλισης ότι η δημοσιονομική πειθαρχία των κρατών-μελών θα συνεχιστεί και μετά την εισαγωγή του ευρώ. Ενώ το 2005 το ΣΣΑ τροποποιείται με σκοπό να συνεκτιμώνται καλύτερα οι εκάστοτε εθνικές περιστάσεις και να ενισχύεται η οικονομική λογική των κανόνων που πρέπει να τηρούνται.

⁸ Η Συνθήκη της Λισσαβώνας, γνωστή και ως Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, υπογράφηκε στη Λισσαβόνα στις 13 Δεκεμβρίου 2007 και ετέθη σε εφαρμογή την 1^η Δεκεμβρίου του 2009. Περιλαμβάνει δύο επιμέρους συνθήκες σε ένα κοινό κείμενο, τη «Συνθήκη για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση» και τη «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ένωσης».

⁹ Με βάση το ΣΣΑ: α) οι χώρες πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου, που σημαίνει ότι δεν πρέπει να αυξάνουν το δημόσιο χρέος τους κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. β) οι χώρες με έλλειμμα προϋπολογισμού άνω του 3% του ΑΕΠ θα πληρώνουν πρόστιμο, το οποίο μπορεί να φτάσει έως 0,5% του ΑΕΠ. γ) οι χώρες που έχουν έλλειμμα προϋπολογισμού άνω του 3% του ΑΕΠ και αντιμετωπίζουν αντίξοες συνθήκες πχ μία φυσική καταστροφή, δεν θα πληρώνουν πρόστιμο.

2. Από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007

Στην κρίση χρέους της Ευρωζώνης

2.1. Λίγα λόγια για τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007

Η χρηματοπιστωτική κρίση των στεγαστικών δανείων subprimes¹⁰, που ξέσπασε στις ΗΠΑ το 2007, μπορεί να χαρακτηριστεί ως η σοβαρότερη κρίση από την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης του 1929. Ευτυχώς, λόγω των διδαγμάτων που είχαν αντληθεί από τότε, η αντιμετώπιση της ήταν άμεση και αποφασιστική. Έτσι η βύθιση της παγκόσμιας οικονομίας σε μία βαθιά ύφεση αποφεύχθηκε μέσω επεκτατικών μέτρων νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.

Συνοπτικά, η κρίση αυτή ήταν το αποτέλεσμα της χαλαρής νομισματικής πολιτικής που είχε υιοθετήσει η FED μέχρι και το 2004, της απορρύθμισης των χρηματαγορών και της έλλειψης κανόνων λειτουργίας και εποπτείας για την αγορά τιτλοποίησης, τα κερδοσκοπικά επενδυτικά ταμεία και τους θεσμικούς επενδυτές. Εκείνη την περίοδο, τα πολύ χαμηλά επιτόκια της Federal Reserve σε συνδυασμό με τα μεγάλα ελλείμματα των ΗΠΑ στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών δημιούργησαν μεγάλη ρευστότητα. Μία ρευστότητα φυσικά που δεν συμβάδιζε με τα επίπεδα της παραγωγής και άφηνε περιθώρια για την κερδοσκοπική ανάπτυξη της χρηματοοικονομικής καινοτομίας και κατ' επέκταση τη δημιουργία φούσκας. Υπολογίζεται πως το ενεργητικό των τραπεζών εκείνη την περίοδο ήταν τρεις φορές μεγαλύτερο από το παγκόσμιο ΑΕΠ. Έτσι δόθηκαν μαζικά επισφαλή δάνεια, τα οποία μετατράπηκαν σε ομόλογα μέσω της τιτλοποίησης και σε παράγωγα δανείων, με σκοπό τη μεταφορά του ρίσκου από τα πιστωτικά ιδρύματα σε εξωτερικούς επενδυτές.

Από το 2004 και μετά, η FED άλλαξε πολιτική και σιγά σιγά άρχισε να ανεβάζει τα επιτόκια της, τα οποία μέσα σε δύο χρόνια από το 1% έφτασαν στο 5,25%. Η μεταστροφή αυτή επιβάρυνε όμως τα νοικοκυριά με αποτέλεσμα τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια να φτάσουν το 13% από το 10% που κυμαίνονταν συνήθως. (Ρουμελιώτης, 2009, σ. 316) Οι τράπεζες άρχισαν να καταγράφουν ζημιές είτε λόγω των μη εξυπηρετούμενων δανείων είτε της ροπής των επενδυτών προς ρευστοποίηση¹¹ των ομολόγων που προέρχονταν από τα τιτλοποιημένα δάνεια

¹⁰ Πρόκειται για στεγαστικά δάνεια χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης, που δόθηκαν δηλαδή προς επισφαλή νοικοκυριά με ευνοϊκό επιτόκιο τα δύο πρώτα χρόνια του δανείου. Όπως επισημαίνει ο κ. Ρουμελιώτης (2009, σ. 316-345) παρόλο το μικρό μέγεθος τους, (η συνολική τους αξία κυμαίνονταν στα 1.300 δισεκατομμύρια δολάρια) τα δάνεια αυτά κατάφεραν να επηρεάσουν σοβαρά το τραπεζικό σύστημα και να το απειλήσουν με κατάρρευση.

¹¹ Στο βιβλίο του Προς έναν πολυπολικό κόσμο ο κ. Ρουμελιώτης (2009, σ. 327) αναφέρει πως ο λόγος για τον οποίο πυροδοτήθηκαν οι ρευστοποιήσεις ήταν η ανακοίνωση της BNP Paribas τον Αύγουστο του 2007 ότι παγώνει τις δραστηριότητες τριών κερδοσκοπικών ταμείων της λόγω της κρίσης στην αγορά των subprimes.

subprimes. Οι ζημιές όμως αυτές και η συνακόλουθη επιδείνωση του ισολογισμού των τραπεζών κόστισε στις τράπεζες σε όρους εμπιστοσύνης και σε όρους ρευστότητας. Αφού από τη μία, η εμπιστοσύνη στη διατραπεζική αγορά άρχισε να χάνεται και από την άλλη η ρευστότητα των τραπεζών, λόγω των ζημιών που είχαν καταγράψει, είχε μειωθεί σημαντικά. Συνεπώς η χρηματοδότηση των τραπεζών έγινε εξαιρετικά δύσκολη.

Έτσι η FED αναγκάζεται να παρέχει εκείνη πιστώσεις προς τις τράπεζες ενώ από τον Αύγουστο του 2007, αρχίζει να μειώνει τα επιτόκια της, τα οποία έφτασαν το 2% τον Απρίλιο και σε 0 έως 0,25% τον Δεκέμβριο του 2008. Για πρώτη φορά η FED θέτει ένας εύρος και όχι ένα συγκεκριμένο νούμερο για το επιτόκιο. (Χαρδούβελης, 2011, σ. 55) Επιπλέον, δεν περιορίζεται μόνο στη χρήση του εργαλείου του επιτοκίου αλλά λαμβάνει και μέτρα ποσοτικής και ποιοτικής χαλάρωσης (quantitative and qualitative easing). Έτσι το 2008 εφαρμόζει ένα πακέτο ποσοτικής χαλάρωσης ύψους \$787 δις ενώ το Νοέμβριο του 2010 περνάει και σε δεύτερο ύψους \$600 δις. (Χαρδούβελης, 2011, σ.55 & 57)

Ένα ακόμη είδος αποφασιστικής παρέμβασης ήταν τα πακέτα διάσωσης και ενίσχυσης εγχώριων τραπεζών, ασφαλιστικών οργανισμών και στεγαστικών ιδρυμάτων. Η FED, αφού άφησε τη Lehman Brothers, την τέταρτη μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα της Αμερικής, να καταρρεύσει με σκοπό να μειώσει τον ηθικό κίνδυνο (moral hazard), ήρθε αντιμέτωπη με ένα μεγάλο κύμα ανησυχίας. Έτσι αναγκάζεται να κρατικοποιήσει τη μεγαλύτερη αμερικάνικη ασφαλιστική εταιρεία την AIG, προσφέροντας της πακέτο σωτηρίας \$85 δις με αντάλλαγμα το 80% της εταιρείας. Επίσης, τον Ιούλιο του 2008, αποφασίζεται σχέδιο διάσωσης των στεγαστικών ιδρυμάτων Fannie Mae και Freddie Mac προσφέροντας τους απεριόριστη χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό έναντι εξαγοράς των μετοχών τους από το αμερικανικό δημόσιο. (Ρουμελιώτης, 2011, σ. 329) Από εκεί και πέρα στη λίστα προστίθενται συνεχώς κι άλλες όπως η Goldman Sachs και η Morgan Stanley, οι οποίες το Σεπτέμβριο του 2008 μετατρέπονται σε εμπορικές για να εξασφαλίσουν απρόσκοπτη πρόσβαση σε χρηματοδότηση από τη FED. Η πιο σημαντική δε κίνηση ήταν η δημιουργία του ταμείου TARP (Troubled Asset Relief Program) ύψους \$700 δις με σκοπό την αγορά από το Υπουργείο Οικονομικών τοξικών προϊόντων από τις τράπεζες. (Χαρδούβελης, 2011, σ. 48)

Τέλος, το Μάιο του 2009 η δημοσιοποίηση των stress tests¹² για τις αμερικάνικες τράπεζες επανέφεραν την εμπιστοσύνη της αγοράς απέναντι στο αμερικάνικο τραπεζικό σύστημα. Κατ' αυτό τον τρόπο, η FED κατάφερε να αντιμετωπίσει την κρίση και να αντικρούσει τους φόβους για διπλή ύφεση το 2010.

¹² Οι ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων αφορούσαν 19 αμερικάνικες τράπεζες, οι οποίες αντιπροσώπευαν το 70% του ενεργητικού του τραπεζικού τομέα στις ΗΠΑ.

2.2 Η μεταφορά της κρίσης στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα & οι τρόποι αντιμετώπισης της από την ΕΚΤ και τα κράτη-μέλη. (Περίοδος 2007-2009)

Λόγω της διεθνοποίησης των οικονομιών, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 επηρέασε και τη Γηραιά Ήπειρο. Πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες είχαν επενδύσει σε μεγάλο βαθμό στην αμερικανική αγορά των subprimes με αποτέλεσμα να καταγράψουν πολλές ζημιές. Σε μια προσπάθεια να αποτρέψουν τη χρεοκοπία ορισμένων τραπεζών, οι κυβερνήσεις πολλών χωρών της ΕΕ, όπως της Γερμανίας, της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας, της Δανίας, των Κάτω Χωρών και του Βελγίου έσπευσαν σε βοήθεια. Αλλά το κόστος της διάσωσης των τραπεζών απεδείχθη πολύ υψηλό. Στην Ιρλανδία, μάλιστα, το κράτος κινδύνευσε να χρεοκοπήσει. Το ντόμινο των χρεοκοπιών των ευρωπαϊκών πιστωτικών ιδρυμάτων (Πίνακας 1) ξεκινάει σχεδόν ταυτόχρονα με την κρίση στις ΗΠΑ και επιδεινώνεται μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008. Βλέπουμε πως τα περισσότερα κράτη αναγκάζονται να παρέμβουν και να διασώσουν τον τραπεζικό τους τομέα, επωμιζόμενα όμως τεράστιο κόστος το οποίο σε συνδυασμό με την ασθενική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας εκτροχίασε τα δημόσια οικονομικά τους. Η επείγουσα βοήθεια για τις τράπεζες μεταξύ 2008 και 2011 έφτασε τα €1,6 τρις, ποσό ίσο με το 13% του ετήσιου ΑΕΠ της Ευρώπης.

Σημαντικό κρίνεται να σταθούμε για λίγο στη στάση της ΕΚΤ απέναντι στο πρώτο κύμα κρίσης που άγγιξε την Ευρώπη την περίοδο 2007-2009. Σε σύγκριση με τη FED η στάση της κρίνεται άτολμη και η παρέμβαση της περιορισμένη αφού έμεινε σταθερά προσηλωμένη στον πρωταρχικό της σκοπό που είναι η σταθερότητα των τιμών. Για την αντιμετώπιση της κρίσης η ΕΚΤ έλαβε τόσο συμβατικά όσο και μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής.

Στα συμβατικά μέτρα εντάσσονται οι προσαρμογές του βασικού επιτοκίου προς τα κάτω λόγω των μη ευνοϊκών μακροοικονομικών συνθηκών. Έτσι, η ΕΚΤ προχώρησε σε 3 διαδοχικές μειώσεις του επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης μόλις από τον Οκτώβριο (4,25%) του 2008 έως το τέλος του χρόνου και σε άλλες 4 κατά τη διάρκεια του 2009. Με αποτέλεσμα το επιτόκιο να φτάσει στο 1% τον Ιούνιο του 2009. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 33) Σημαντική είναι η αντίστοιχη αντίδραση της FED η οποία μείωσε το βασικό της επιτόκιο κατακόρυφα από 5,25% που ήταν τον Σεπτέμβριο του 2007 σε 0% έως 0,25% το Δεκέμβριο του 2008.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει με την έλευση της κρίσης του 2007 η ρευστότητα στην αγορά συρρικνώθηκε και η εμπιστοσύνη στη διατραπεζική αγορά χάθηκε και τη θέση της πήρε η ανησυχία αθέτησης από τον αντισυμβαλλόμενο σε μία συναλλαγή των υποχρεώσεων του. Κατ' αυτό τον τρόπο τα επιτόκια στη διατραπεζική αγορά άρχισαν να δέχονται ανοδικές πιέσεις. Σύμφωνα με στοιχεία από σχετική έκθεση της

Τράπεζας της Ελλάδος (2014, σ. 33-36), υπό αυτές τις συνθήκες η ΕΚΤ εγκαινιάζει μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής, τα οποία περιγράφονται επιγραμματικά παρακάτω:

- Από τον Αύγουστο του 2007 η ΕΚΤ διευρύνει τις μεθόδους παροχής ρευστότητας στα πιστωτικά ιδρύματα. Στις 9/08/2007 προβαίνει σε έκτακτη παροχή ρευστότητας και στη συνέχεια σε επιπλέον πράξεις αναχρηματοδότησης από τις προγραμματισμένες.
- Από τον Δεκέμβριο του 2007, το Ευρωσύστημα σε συνεργασία με την FED παρέχει στα πιστωτικά ιδρύματα της Ευρωζώνης ρευστότητα σε δολάρια ΗΠΑ μέσω πράξεων ανταλλαγής που διαρκούν περίπου ένα μήνα.
- Η αύξηση των επιτοκίων στη διατραπεζική αγορά, μετά τη χρεοκοπία της Lehmann Brothers, οδηγεί την ΕΚΤ σε παροχή απεριόριστης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα προς τις τράπεζες της ζώνης του ευρώ με το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ. Βασική προϋπόθεση ότι οι τράπεζες θα παρείχαν επαρκείς εξασφαλίσεις με τη μορφή αποδεκτών τίτλων.
- Αύξηση της συχνότητας των πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης.
- Για τη μείωση των κινήτρων των πιστωτικών ιδρυμάτων για άντληση ρευστότητας από τη διατραπεζική αγορά προχωρά σε διεύρυνση του συνόλου των αποδεκτών εξασφαλίσεων για παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ και μείωση της διαφοράς μεταξύ του επιτοκίου της πάγιας διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και του επιτοκίου της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων.

Το 2009 η ΕΚΤ συνεχίζει να εφαρμόζει μη συμβατικά μέτρα, έτσι διεξάγει τρεις πράξεις αναχρηματοδότησης διάρκειας ενός έτους, ενώ τον Ιούλιο του 2009 το Ευρωσύστημα άρχισε να πραγματοποιεί αγορές καλυμμένων ομολογιών που εκδίδουν οι τράπεζες, αποσκοπώντας στη στήριξη της αγοράς των εν λόγω ομολογιών, η οποία αποτελεί κύρια πηγή χρηματοδότησης των τραπεζών. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014: 35-36)

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως η ΕΚΤ χωρίς να παραβιάσει τον πρωταρχικό της στόχο για τη σταθερότητα των τιμών προέβη σε σημαντικές κινήσεις για την παροχή ρευστότητας και τη στήριξη του τραπεζικού συστήματος. Οι παρεμβάσεις της ΕΚΤ, όπως θα δούμε παρακάτω συνεχίζονται και ίσως είναι η μόνη τελικά αισιόδοξη πτυχή των αντιδράσεων απέναντι στην κρίση. Τέλος ας σταθούμε στα λόγια του Peter Prael, μέλος του εκτελεστικού συμβουλίου της ΕΚΤ σχετικά με το ρόλο της νομισματικής πολιτικής *«η νομισματική πολιτική μπορεί να κερδίσει χρόνο για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που τίθενται σε ισχύ με κάποια χρονική υστέρηση, αλλά τελικά δεν μπορεί να υποκαταστήσει τις μεταρρυθμίσεις και τις*

αποφάσεις στη σφαίρα της πολιτικής. [...] να μην περιμένουν πάρα πολλά από την κεντρική τράπεζα από την άποψη της επίλυσης κρίσεων». (ECB, 2013)

Πίνακας 1. Το χρονικό της ευρωπαϊκής τραπεζικής κρίσης 2007-2009

Φεβρουάριος 2007	Η βρετανική τράπεζα HSBC ανακοινώνει απομείωση ύψους \$10,5 δις λόγω απωλειών της αμερικάνικης θυγατρικής της Household Finance Corporation.
7 Αυγούστου 2007	Η γερμανική τράπεζα IKB Deutsche Industriebank AG κατέγραψε απώλειες από ένα αμοιβαίο κεφάλαιο της και διασώθηκε με τη δημιουργία ενός νέου fund που οργάνωσε ο βασικός της μέτοχος KfW Bankengruppe.
9 Αυγούστου 2007	Η γαλλική τράπεζα BNP Paribas παγώνει τις ρευστοποιήσεις σε τρία κερδοσκοπικά επενδυτικά ταμεία της τα οποία είχαν επενδύσει σε στεγαστικά προϊόντα subprimes και γι αυτό δεν μπορούσε να τιμολογήσει την αξία των στοιχείων του ενεργητικού τους.
9 Αυγούστου 2007	Παρόμοια προβλήματα με την BNP Paribas αντιμετωπίζει και η γερμανική Sachsen LB, η οποία εξαγοράστηκε από την Landesbank Baden –Württemberg.
13 Σεπτεμβρίου 2007	Η βρετανική τράπεζα Northern Rock ζητά έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Αγγλίας, καθώς δεν είχε πια πρόσβαση στη διατραπεζική αγορά. Τελικά η τράπεζα κρατικοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2008.
14 - 17 Σεπτεμβρίου 2007	Μαζική απόσυρση των καταθέσεων από το βρετανικό τραπεζικό σύστημα. Το υπουργείο Οικονομικών αναγκάζεται να εγγυηθεί το σύνολο των καταθέσεων.
Οκτώβριος 2007	Η ελβετική τράπεζα UBS ανακοινώνει απώλειες \$3,4 δις από τις επενδύσεις της σε προϊόντα subprime.
Απρίλιος 2008	Η Τράπεζα της Αγγλίας ανακοινώνει σχέδιο ανταλλαγής «επικίνδυνων» στεγαστικών δανείων με κρατικά ομόλογα ύψους £50 δις.
Οκτώβριος 2008	Η Fortis, πολυεθνική που παρείχε τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες διασπάται και μερικώς κρατικοποιείται. Ακολουθούν η αγγλική Bradford & Bingley και η βελγογαλλική Dexia.
Σεπτέμβριος– Οκτώβριος 2008	Τρεις μεγάλες τράπεζες της Ισλανδίας η Kaupthing, η Glitnir και η Landsbanki πτωχεύουν και τίθενται υπό τον έλεγχο της Ισλανδικής Αρχής Χρηματοοικονομικής Εποπτείας. Αυτές είχαν θυγατρικές εκτός συνόρων στην Ολλανδία, στο Ην. Βασίλειο και στη Σκανδιναβία. Λόγω των υψηλών επιτοκίων που πρόσφεραν ο αριθμός των καταθετών τους στις χώρες αυτές ξεπερνούσε τον πληθυσμό της Ισλανδίας.
5 Οκτωβρίου 2008	Η γερμανική κυβέρνηση και οι ρυθμιστικές αρχές συμφώνησαν για ένα δεύτερο πακέτο διάσωσης της Hypo Real Estate ύψους €50 δις.
Οκτώβριος 2008	Το Ην. Βασίλειο κρατικοποιεί τη Royal Bank of Scotland και τη Lloyds Banking Group.
Ιανουάριος 2009	Η ιρλανδική κυβέρνηση κρατικοποίησε την τρίτη μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, την Anglo Irish Bank.
Φεβρουάριος 2009	Η ιρλανδική κυβέρνηση προσφέρει στις Allied Irish Bank και Bank of Ireland από €3,5 δις στην κάθε μία. Η απόφαση αυτή κάνει την Ιρλανδία την πρώτη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που αναλαμβάνει τον πλήρη έλεγχο των σημαντικότερων τραπεζών.
Πηγές: Χαρδούβελης, 2011, σ. 39-51, Ρουμελιώτης, 2011, σ. 325-338, Καθημερινή, 12/02/2009, Ναυτεμπορική, 20/03/2009, Ημερησία, 07/10/2008.	

2.3 Οι δημοσιονομικές ατασθαλίες της Ελλάδας και η έναρξη της κρίσης χρέους στην Ευρώπη.

Η κρίση του 2007 άφησε πίσω της κράτη υπερχρεωμένα, βαθιά ύφεση και έναν τραπεζικό τομέα δυσλειτουργικό από την έλλειψη ρευστότητας και εμπιστοσύνης. Η θρυαλλίδα όμως για το ξέσπασμα της δεύτερης κρίσης που βίωσε η Ευρώπη ήρθε από την αποκάλυψη των δημοσιονομικών ανισορροπιών της Ελλάδας, που έως τότε η επίπλαστη ευημερία τις κρατούσε καλά κρυμμένες. Πρόκειται για μία χώρα που δεν επηρεάστηκε καθόλου από την κρίση του 2007 αλλά από το έλλειμμα εμπιστοσύνης στη διατραπεζική αγορά, το οποίο δυσκόλεψε την πρόσβαση της σε δανειακά κεφάλαια και φανέρωσε τις συσσωρευμένες δημοσιονομικές της ατασθαλίες.

Το φθινόπωρο του 2008, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ξεπέρασε το 4% ενώ το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ άγγιξε το 97%.¹³ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 36-37) Αν και τον Απρίλιο του 2009 η Ελλάδα υπάγεται στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, οι προσδοκίες για τη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας είναι αισιόδοξες καθώς δεν έχει γίνει ακόμη αντιληπτό το μέγεθος του προβλήματος.

Το 2009, αποτελεί χρονιά εκτροχιασμού των δημοσιονομικών μεγεθών (Πίνακας 2) του κράτους με το έλλειμμα να φτάνει το 15,7% και το δημόσιο χρέος το 129,7% του ΑΕΠ.¹⁴ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 40) Έτσι ξεκινάει μία κούρσα υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής της ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης (Πίνακας 3) και διεύρυνσης των αποδόσεων μεταξύ των ελληνικών και των γερμανικών ομολόγων. Με αποτέλεσμα η Ελλάδα να αποκτήσει σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας αφού χάνει τη δυνατότητα άντλησης κεφαλαίων από τις αγορές για την κάλυψη των βραχυπρόθεσμων αναγκών της. Ακολουθούν τρία γεγονότα χειρισμού της κατάστασης από τις ελληνικές αρχές και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, τα οποία πυροδότησαν αντιδράσεις και καθόρισαν την εξέλιξη της ελληνικής κρίσης χρέους και την επέκτασή της στις υπόλοιπες χώρες της ζώνης του ευρώ.

Πρώτο σημείο καμπής για την εξέλιξη των γεγονότων αποτελεί η ανακοίνωση από τον νέο πρωθυπουργό της χώρας Γεώργιο Παπανδρέου πως το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2009 είναι υπερδιπλάσιο του προβλεπόμενου αλλά και του 2008 αρκετά αυξημένο σε σχέση με τις έως τότε εκτιμήσεις.

Δεύτερο κομβικό γεγονός, στις 2 Δεκεμβρίου του 2009, το ECOFIN αποφαινεται πως η Ελλάδα, παρόλο που μπήκε σε Διαδικασία Υπερβολικού ελλείμματος, δεν ανταποκρίθηκε επαρκώς στις συστάσεις του Συμβουλίου. Έως τις 27 Οκτωβρίου

¹³ Τα αναθεωρημένα στοιχεία έδειξαν πως το έλλειμμα εκείνη τη χρονιά ήταν 9,8% και το χρέος 112,9% του ΑΕΠ. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 36-37)

¹⁴ Με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία τον Απρίλιο του 2010 το έλλειμμα εκτιμήθηκε σε 13,6% και το δημόσιο χρέος σε 115,1% του ΑΕΠ. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 40)

2009, ημέρα λήξης της προθεσμίας, δεν είχε λάβει μέτρα ενώ «τα νέα μέτρα για τον προϋπολογισμό του 2009» δεν είχαν μόνιμο χαρακτήρα, όπως είχε ζητηθεί, αλλά προσωρινό. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 40-42)

Τρίτο γεγονός η αμφισβήτηση των ελληνικών στατιστικών δεδομένων για την εγκυρότητα των δημοσιονομικών στοιχείων από την EUROSTAT, τον Οκτώβριο του 2009 και η σχετική δημόσια αποδοκιμασία της Ελλάδος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2010. Με αποκορύφωμα την αμφισβήτηση των στοιχείων που κατέθεσαν οι ελληνικές αρχές το 1999 για την είσοδο στη νομισματική ένωση και την ανάπτυξη μίας τεράστιας παραφιλολογίας περί του εάν έπρεπε ή όχι η Ελλάδα να γίνει δεκτή στη νομισματική ένωση και κατά πόσο παραπλάνησε και εξαπάτησε τους εταίρους της για την επίτευξη αυτού του σκοπού¹⁵.

Φυσικά, ακόμη και αυτή να ήταν η πραγματικότητα, η αντίδραση των ευρωπαϊκών θεσμών απέναντι στο πρόβλημα της Ελλάδας καταδεικνύει την έλλειψη κατανόησης από μέρους τους σχετικά με το μέγεθος του προβλήματος και την κρίση που επρόκειτο να επέλθει από τις δηλώσεις αυτές. Μ' έναν πιο διακριτικό χειρισμό θα είχαμε γλυτώσει πάρα πολλά από αυτή την κρίση, όμως η αντίληψη του ηθικού κινδύνου που επικρατούσε τους εξωθούσε στον παραδειγματικό σωφρονισμό του ενός για τη συνέτιση των υπολοίπων.

Εξαιτίας λοιπόν λάθος χειρισμών το πρόβλημα του ενός έγινε πρόβλημα του συνόλου των κρατών της ζώνης του ευρώ, αφού οι αγορές διαπιστώνουν πως τα δημοσιονομικά θεμέλια της ζώνης του ευρώ είναι εξαιρετικά σαθρά. Άλλοτε αντιμετώπιζαν την ευρωζώνη ως σύνολο τώρα όμως διαφοροποιούν τις αντιδράσεις τους απέναντι στα κράτη-μέλη ανάλογα με τον πιστωτικό κίνδυνο της κάθε χώρας. Έτσι τελειώνει η περίοδος δανεισμού φερεγγυότητας από τη νομισματική πολιτική της ένωσης και τους δημοσιονομικούς κανόνες, το μεγάλο επίτευγμα της ανεξαρτησίας και της πίστης προσήλωσης της ΕΚΤ στη νομισματική της πολιτική.

Οι αγορές πια γίνονται υπερευαίσθητες απέναντι σε οτιδήποτε θα μπορούσε να επηρεάσει τον δημοσιονομικό εκτροχιασμό των χωρών και οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης, που πριν από δύο χρόνια έδειχναν απόλυτη εμπιστοσύνη απέναντι στα στεγαστικά δάνεια subprimes και στα λοιπά προϊόντα που βασίζονταν σε αυτά,

¹⁵ Όπως διευκρινίζει και ο Γκίκας Χαρδούβελης (2011, σ. 66) το έλλειμμα εκείνης της χρονιάς υπολογίζεται στο 3,1% γιατί τον Νοέμβριο του 2004 η Eurostat, επικαλούμενη την έλλειψη αξιοπιστίας για παραδόσεις πολεμικού υλικού, άλλαξε τον Κανονισμό λογιστικής καταγραφής των δαπανών αυτών μόνο για την Ελλάδα και αναθεώρησε το μέγεθος τους για τα έτη από το 1997 έως το 2003. Έτσι άλλαξε το σύστημα καταγραφής με βάση την ημερομηνία παράδοσης σε ημερομηνία πληρωμής. Το έλλειμμα από 2,2% που είχε υπολογιστεί με το προηγούμενο σύστημα έφτασε στο 3,1%, αφού σ' αυτό προστέθηκαν αμυντικές δαπάνες 0,9% του ΑΕΠ. Προφανώς η Ελλάδα εάν γνώριζε την αλλαγή αυτή δεν θα είχε προβεί εκείνη την κρίσιμη χρονική περίοδο σε παραγγελίες πολεμικού υλικού. Επίσης ανακύπτει σημαντικό ζήτημα επανόρθωσης των στοιχείων καθώς αυτή η αλλαγή έγινε μόνο για την Ελλάδα ενώ από το 2005 για τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε ισχύει η καταγραφή των αμυντικών τους δαπανών με βάση την ημερομηνία παράδοσης.

έρχονται καθημερινά να ενημερώσουν με “αξιοπιστία” την κοινή γνώμη και τις αγορές για τη δημοσιονομική κατάσταση των κρατών μελών της ευρωζώνης.

Από τον Ιανουάριο του 2010 η ελληνική κυβέρνηση προσπαθεί να καθησυχάσει τις αγορές υιοθετώντας δημοσιονομικά μέτρα για τον περιορισμό του ελλείμματος. Συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο του 2010 ανακοινώνει το Νέο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2009-2013, το οποίο περιλαμβάνει μία μείωση του ελλείμματος μέσα στο 2010 κατά 4 μονάδες, μέτρα για την ενίσχυση των κρατικών εσόδων και διαρθρωτικά μέτρα. Το ΠΣΑ εγκρίνεται τον Φεβρουάριο από το ECOFIN όμως η Ελλάδα θα πρέπει μέχρι τις 16 Μαρτίου να παρουσιάσει σχέδιο δημοσιονομικών μέτρων για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων το 2010 και έως τις 15 Μαΐου μία δέσμη μέτρων για το σύνολο της προσαρμογής που πρέπει να γίνει καθώς και τις απαραίτητες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσει όπως στη δημόσια διοίκηση, στην Υγεία κ.α Στις 3 Μαρτίου ανακοινώνεται νέο πακέτο μέτρων ύψους €4,8 δις ή 2% του ΑΕΠ. (Χαρδούβελης, 2011, σ. 72)

Η Ευρώπη την περίοδο εκείνη μένει κάπως αδρανής απέναντι στις εξελίξεις και τελικά στις 15 Μαρτίου, αφού διαπίστωσε πως οι αγορές δεν καθησυχάζονται παρά τις προσπάθειες της Ελλάδας, στη συνάντηση Υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης ανακοινώνεται πως θα δημιουργηθεί μηχανισμός στήριξης των κρατών-μελών της ζώνης του Ευρώ. Πρόκειται για μηχανισμό χρηματοδότησης στον οποίο θα συμμετέχει και το ΔΝΤ για τη χρηματοδότηση της Ελλάδας και όποιου άλλου κράτους-μέλους χρειαστεί βοήθεια. Οι αγορές όμως θεωρούν πως δεν έχει διευκρινιστεί επαρκώς ούτε το μέγεθος του πακέτου στήριξης, ούτε ο τρόπος λειτουργίας του μηχανισμού και επίσης δεν είναι καθόλου σίγουρες κατά πόσο η Ελλάδα θα μπορέσει να το τηρήσει και να το εφαρμόσει. Έτσι στα τέλη Απριλίου του 2010 η Ελλάδα ζητά την ένταξη της στον μηχανισμό αφού οι απανωτές υποβαθμίσεις των οίκων αξιολόγησης έχουν εκτοξεύσει το κόστος δανεισμού στα ύψη.

Εάν όμως η Ευρώπη είχε συνειδητοποιήσει νωρίτερα πως η απειλή δεν προέρχεται από τον ηθικό κίνδυνο της διάσωσης της Ελλάδας αλλά από τις αγορές, οι οποίες έχουν βάλει πια στο στόχαστρο και άλλες χώρες, κυρίως του ευρωπαϊκού νότου, ίσως να είχαν ενεργήσει διαφορετικά και να είχαν θωρακίσει τη ζώνη του ευρώ από τις κερδοσκοπικές πιστοληπτικές υποβαθμίσεις. Παρά ταύτα η εξέλιξη της κρίσης κινητοποιεί διαδικασίες εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και κάλυψης των κενών της οικονομικής αρχιτεκτονικής που δίχως αυτή ίσως και να μην είχαν λάβει χώρα ποτέ.

Πίνακας 2. Δημοσιονομικά στοιχεία γενικής κυβέρνησης, 2008-2013 (σε εθνικο-λογιστική βάση) Σε τρέχουσες τιμές, εκατ.ευρώ

	2008	2009	2010	2011	2012*	2013
Έσοδα	94.847	88.628	90.197	88.439	86.380	μ.δ.
Δαπάνες	117.730	124.794	113.912	108.308	97.584	μ.δ.
από τις οποίες:						
Τόκοι (EDP)	11.673	11.976	12.855	14.888	9.643	μ.δ.
Έλλειμμα	22.883	36.166	23.715	19.869	11.204	μ.δ.
Πρωτογενές έλλειμμα (EDP)	11.210	24.190	10.860	4.981	1.561	μ.δ.
Δημόσιο χρέος	263.287	299.690	329.514	355.141	303.928	μ.δ.
ΑΕΠ	233.198	231.081	222.151	208.532	193.749	μ.δ.
	(Ως % του ΑΕΠ)					
Έσοδα	40,7	38,4	40,6	42,4	44,6	μ.δ.
Δαπάνες	50,5	54,0	51,3	51,9	50,4	μ.δ.
από τις οποίες:						
Τόκοι (EDP)	5,0	5,2	5,8	7,1	5,0	μ.δ.
Έλλειμμα (EDP)	9,8	15,7	10,7	9,5	5,8	μ.δ.
Πρωτογενές έλλειμμα (EDP)	4,8	10,5	4,9	2,4	0,8	μ.δ.
Δημόσιο χρέος	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9	μ.δ.

* Δεν περιλαμβάνεται η επίπτωση της στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ύψους 6.210 εκατ. ευρώ (3,2% του ΑΕΠ) το 2012. Περιλαμβάνονται τα έσοδα από το πρόγραμμα του 2008 για την ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών.
Πηγές: Eurostat Press Release 21.10.2013 και Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ 11.10.2013. Τα στοιχεία για το 2013 (1η κοινοποίηση) αναμενόταν να δημοσιευθούν από την Eurostat στις 23.4.2014.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 97

Πίνακας 3. Το χρονικό των υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης.

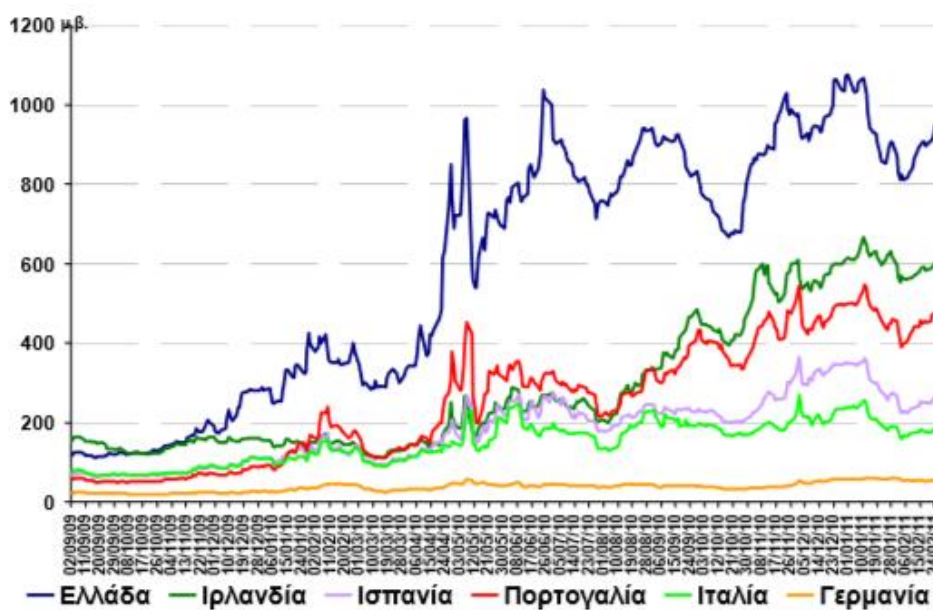
22 Οκτωβρίου 2009	Fitch	Υποβάθμιση από A σε A-
Ιανουάριος 2009	Standard & Poor's	Υποβάθμιση από A σε A-
2 Δεκεμβρίου 2009	ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ECOFIN ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
08/12/09	Fitch	Υποβάθμιση από A- σε BBB+
16 Δεκεμβρίου 2009	Standard & Poor's	Υποβάθμιση από A- σε BBB+
22 Δεκεμβρίου 2009	Moody's	Υποβάθμιση από A1 σε A2
9 Απριλίου 2010	Fitch	Υποβάθμιση σε BBB-
22 Απριλίου 2010	Moody's	Υποβάθμιση σε A3
27 Απριλίου 2010	Standard & Poor's	Υποβάθμιση σε BB- (junk)
14 Ιουνίου 2010	Moody's	Υποβάθμιση σε Ba1 (junk)
21 Δεκεμβρίου 2010	Fitch	Υποβάθμιση σε BB+ (junk bond)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σ. 40-44, Χαρδούβελης, 2011. σ. 62-77

2.4 Η επέκταση της κρίσης στον Ευρωπαϊκό Νότο.

Από τον Απρίλιο του 2010 άρχισε να διαφαίνεται η μετατόπιση του ενδιαφέροντος των αγορών και σε άλλες χώρες μέλη της ζώνης του ευρώ, αναζητώντας τα αδύναμα σημεία των οικονομιών τους. (Διάγραμμα 1) Σ' αυτό το μέρος θα ακολουθήσουμε μία διαδρομή στο χρόνο παρουσιάζοντας την επέκταση της κρίσης στην Ιρλανδία, στην Πορτογαλία, στην Ισπανία, στην Ιταλία, η οποία έδωσε ώθηση στην οικοδόμηση του νέου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρώπης.

Διάγραμμα 1. Επιτόκια 5ετών CDS από 01/09/2009 έως 28/02/2011

Πηγή: Bloomberg, οπ. αναφ. στο Χαρδούβελης, 2011, σ. 61.

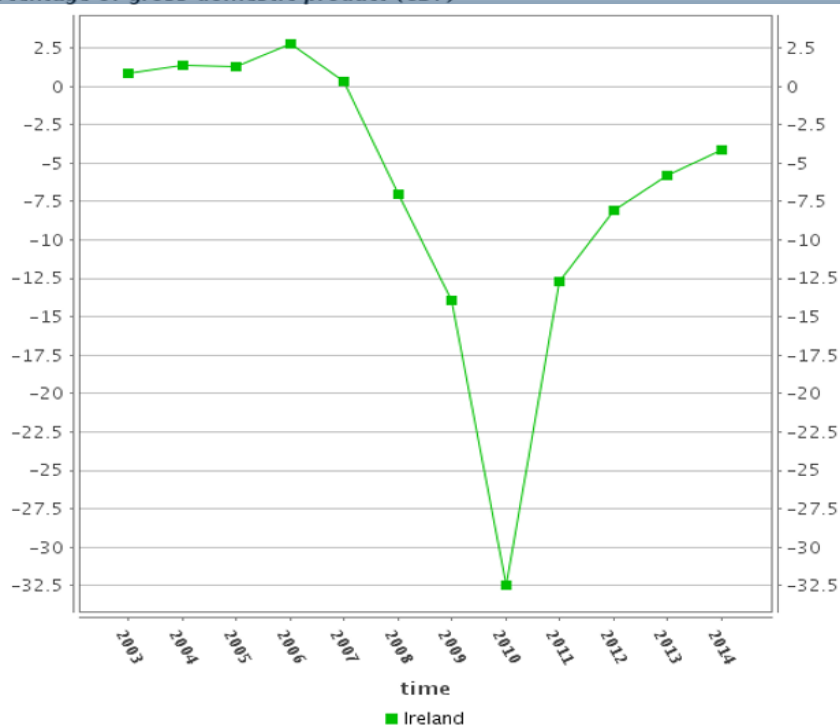
Ιρλανδία

Πρώτος σταθμός για τις αγορές η Ιρλανδία, η οποία δεν παρουσίαζε χρόνια δημοσιονομικά προβλήματα¹⁶ όπως η Ελλάδα αλλά επηρεάστηκε σοβαρά από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2009. Η ανάπτυξη της ιρλανδικής οικονομίας τα προηγούμενα χρόνια είχε βασιστεί στον κατασκευαστικό τομέα, στον τραπεζικό τομέα και στην προσέλκυση μεγάλων ξένων επενδύσεων λόγω της χαμηλής φορολογίας και του ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που προσέφερε. Η ιρλανδική κρίση ήταν κυρίως αποτέλεσμα της κρίσης των τραπεζών που βρέθηκαν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας με το ξέσπασμα της κρίσης των επισφαλών δανείων subprimes στα οποία και είχαν επενδύσει.

¹⁶ Το 2007 η Ιρλανδία και η Ισπανία ήταν σε πάρα πολύ καλή δημοσιονομική κατάσταση, η καθαρή αναλογία χρέους-ΑΕΠ της Ιρλανδίας ήταν 12% ενώ της Ισπανίας 26%. Βλέπε περισσότερα, Bluth, M. (2014) Λιτότητα. Η ιστορία μίας επικίνδυνης ιδέας. Αθήνα: Πανδώρα Books

Η ιρλανδική κυβέρνηση όμως έσπευσε να εγγυηθεί το σύνολο των καταθέσεων, να κρατικοποιήσει τις προβληματικές τράπεζες ώστε να μη μεταδοθεί το πρόβλημα στο ευρωπαϊκό σύστημα. Να σημειώσουμε πως οι τράπεζες των άλλων χωρών (κυρίως γερμανικές, γαλλικές και βρετανικές) ήταν εξαιρετικά εκτεθειμένες στην ιρλανδική φούσκα και θα δημιουργούνταν σημαντικό πρόβλημα εάν τις άφηναν να πτωχεύσουν. Έτσι ενώ δεν υπήρχε δημοσιονομικό πρόβλημα, δημιουργήθηκε εκ των υστέρων αφού τα βάρη των τραπεζών μεταφέρθηκαν στον δημόσιο προϋπολογισμό. Το έλλειμμα της Ιρλανδίας από σχεδόν μηδενικό το 2007 έφθασε το 32.5% το 2010 και το χρέος της γενικής κυβέρνησης από 25% του ΑΕΠ το 2007 έφτασε το 97,4% το 2010 και το 107% το 2011. (Διαγράμματα 2 & 3) Επειδή λοιπόν το κόστος διάσωσης του τραπεζικού της τομέα ήταν μεγάλο και οι συνεπαγόμενες δημοσιονομικές ανισορροπίες τεράστιες, η ιρλανδική κυβέρνηση αποφάσισε το Νοέμβριο του 2010 να ζητήσει την ένταξη της στον μηχανισμό στήριξης. Το Δεκέμβριο συμφωνήθηκε να λάβει για 7,5 χρόνια και με επιτόκιο 5% χρηματοδοτική ενίσχυση ύψους €85δισ από τα οποία €22,5 δισ προέρχονταν από το ΔΝΤ, €45 δισ από την ΕΕ και €17,5 δισ από ιρλανδικές πηγές. (Χαρδούβελης, 2011, σ. 80-81)

Διάγραμμα 2: General government deficit (-) and surplus (+) annual data Ireland (2003-2014) Percentage of gross domestic product (GDP)

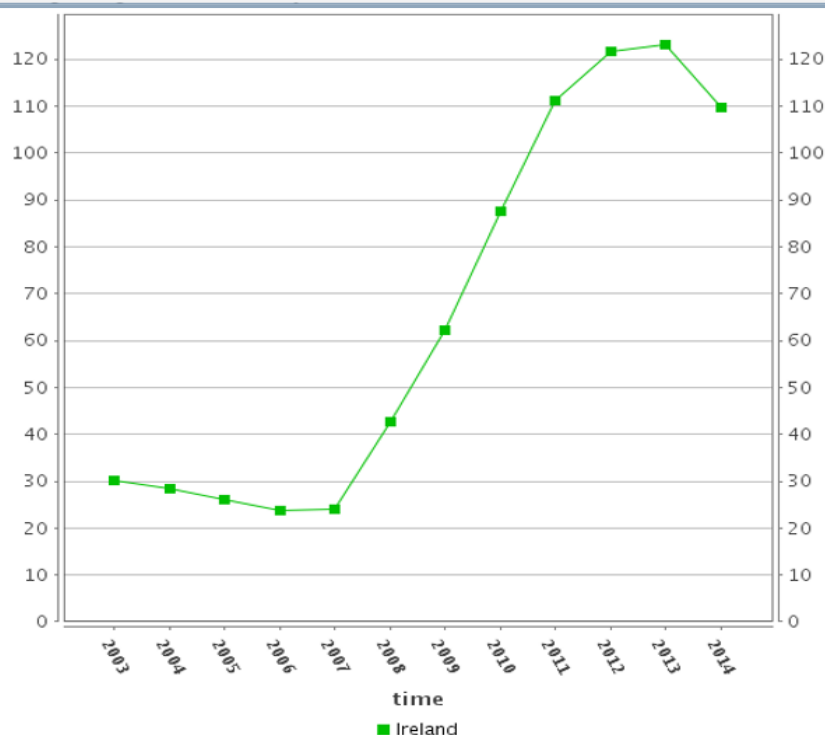

Πηγή: Eurostat

Το 2013 η Ιρλανδία ήταν και η πρώτη χώρα που βγήκε από το μνημόνιο και μάλιστα γρήγορα έγινε το success story του Βορρά. Το ιρλανδικό ΑΕΠ αυξήθηκε 1,7%, οι επενδύσεις αυξήθηκαν 8,3% και οι ιρλανδικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά

12,6%. Το 2014 η Ιρλανδία κατέγραψε ανάπτυξη 4,8%, την ταχύτερη στην ΕΕ. Σημαντικό στοιχείο είναι πως κατάφερε να διατηρήσει τον φόρο στις επιχειρήσεις αμετάβλητο στο 12,5% καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης. Βέβαια πάντα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το σχετικό κόστος της προσαρμογής όπως τονίζει ο οικονομολόγος Γιάννης Βαρουφάκης (2013) σε άρθρο του στο διαδικτυακό τόπο protagon.gr. Όπως επισημαίνει από τον Ιανουάριο του 2008, οι θέσεις εργασίας έχουν μειωθεί κατά 12,8% και η Ιρλανδία έχει χάσει το 16% του εργατικού δυναμικού της ηλικίας 18-45 ετών. Το δημοσιονομικό έλλειμμα του Ιρλανδικού κράτους είναι το 2013 ίσο με το 7,3% του ΑΕΠ αλλά με κόστος ένα δημόσιο χρέος που ανέρχεται στο 121% του ΑΕΠ. (Διαγράμματα 3 & 4) Το ιδιωτικό χρέος των Ιρλανδών πολιτών ισούται με το 200% του ΑΕΠ ενώ τα περιουσιακά στοιχεία αυτών έχασαν το 56% της αξίας τους από τότε που ξεκίνησε η Κρίση. Τώρα όσον αφορά τις φοβερές εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας ο κος Βαρουφάκης μας υπενθυμίζει τη λειτουργία της ιρλανδικής οικονομίας ως φορολογικού παραδείσου τα τελευταία 25 χρόνια, γεγονός που δικαιολογεί απόλυτα τα εξαγωγικά μεγέθη της. Τέλος τα spread μειώθηκαν ως αποτέλεσμα της «απειλής» του Προέδρου της ΕΚΤ κ. Draghi πως θα εντάξει την Ιρλανδία στο πρόγραμμα αγοράς ομολόγων (OMT) με το οποίο ο κ. Draghi απειλεί τις αγορές πως, αν τολμήσουν να στοιχηματίσουν σε άνοδο των spreads Ιταλίας, Ισπανίας και Ιρλανδίας, θα ζημιωθούν οικτρά.

Διάγραμμα 3: General government debt – annual data. Ireland (2003-2014)
Percentage of gross domestic product (GDP)

Πηγή: Eurostat

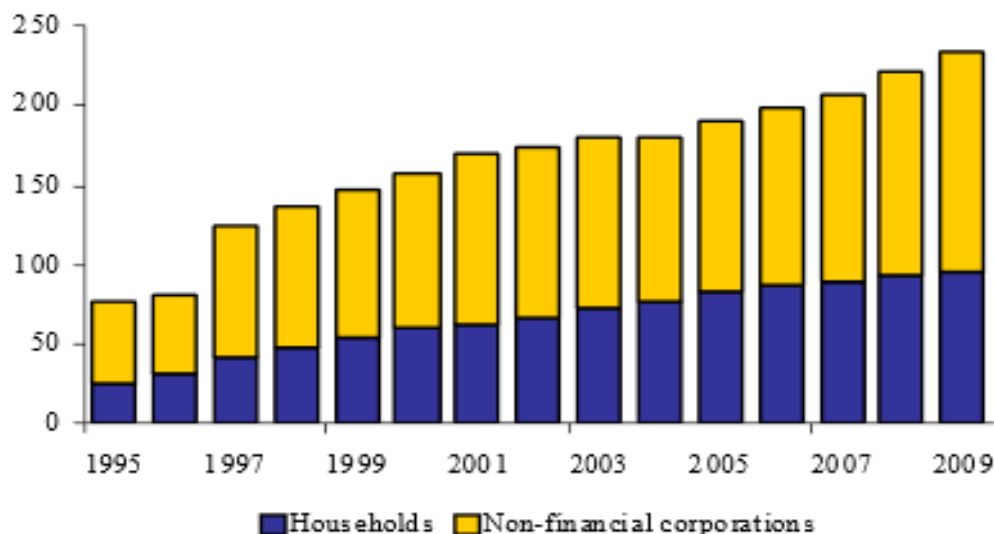
Το 2015 η ιρλανδική κυβέρνηση περιμένει ανάπτυξη 6% ενώ το χρέος της, που είχε φτάσει το 123% του ΑΕΠ το 2013, θα πέσει κάτω από το 100% μέχρι το τέλος του χρόνου, αντί για το 2016 όπως είχε προβλεφθεί. (The guardian, 21/09/2015)

Πορτογαλία

Προς το τέλος του 2010 οι αγορές έθεσαν στο στόχαστρο την Πορτογαλία, μία χώρα αρκετά όμοια με την Ελλάδα στο μέγεθος, στη σύνθεση της οικονομίας και στα προβλήματα την προ κρίσης εποχή. Όπως στην Ελλάδα έτσι και στην Πορτογαλία μετά την είσοδο της στη νομισματική ένωση κεφάλαια εισέρρεαν στη χώρα δημιουργώντας μία επίπλαστη ευημερία και καλύπτοντας τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας.

Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2011, σ. 5-9) η οικονομία της Πορτογαλίας την προ κρίσης περίοδο χαρακτηρίζονταν από αναμικτή ανάπτυξη, όχι πάνω από 1% κάθε χρόνο και εξαιρετικά χαμηλή παραγωγική δραστηριότητα, η οποία διέγραφε μία σχετικά σταθερή πτωτική τάση. Μάλιστα κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας η ανάπτυξη της στην ΕΕ των 27 κρατών-μελών ήταν η δεύτερη χαμηλότερη. Οι εξαγωγικές επιδόσεις της Πορτογαλίας ήταν υποτονικές και απευθύνονταν κυρίως σε κάποιες χώρες της ζώνης του ευρώ. Βέβαια τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί κάποια βελτίωση λόγω διαφοροποίησης των εξαγωγών προς εξαγωγές εντάσεως τεχνολογίας, η περαιτέρω όμως επέκτασή τους καθυστερεί λόγω έλλειψης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Η ανταγωνιστικότητα δε της οικονομίας της υπονομευόταν από την αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και τα βαθιά ριζωμένα διαρθρωτικά προβλήματα. Ως συνέπεια, η συσσώρευση των ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δημιούργησε ένα υψηλό εξωτερικό χρέος, το οποίο αντικατοπτρίζεται μέσα από το υψηλό χρέος των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του κράτους. (Διάγραμμα 4) Θετικό βέβαια παραμένει το γεγονός πως στην Πορτογαλία δεν παρατηρήθηκε μια έκρηξη στην αγορά ακινήτων, ούτε οι τράπεζες της εκτέθηκαν σε τοξικά στοιχεία ενεργητικού. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι τράπεζες δέχτηκαν αυξημένες χρηματοδοτικές πιέσεις αφού ο δείκτης δανείων προς καταθέσεις ήταν πάνω από 160% μέχρι τα μέσα του 2010 και δεν μειώθηκε κατά τη διάρκεια της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης. (Διάγραμμα 5)

Η χώρα όμως δέχτηκε την επίθεση των αγορών λόγω της επιδείνωσης των δημοσιονομικών της μεγεθών. Το 2009 το έλλειμμα της χώρας άγγιξε το 11% και το δημόσιο χρέος το 90% του ΑΕΠ. (Διάγραμμα 6) Το 2010 δε καταγράφεται ήπια πτώση του ελλείμματος που οφείλεται στην αύξηση των εσόδων, την απότομη πτώση των εξόδων το 2009 και την αύξηση των φορολογικών συντελεστών - και ειδικότερα του ΦΠΑ.

Διάγραμμα 4: Ιδιωτικό χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ

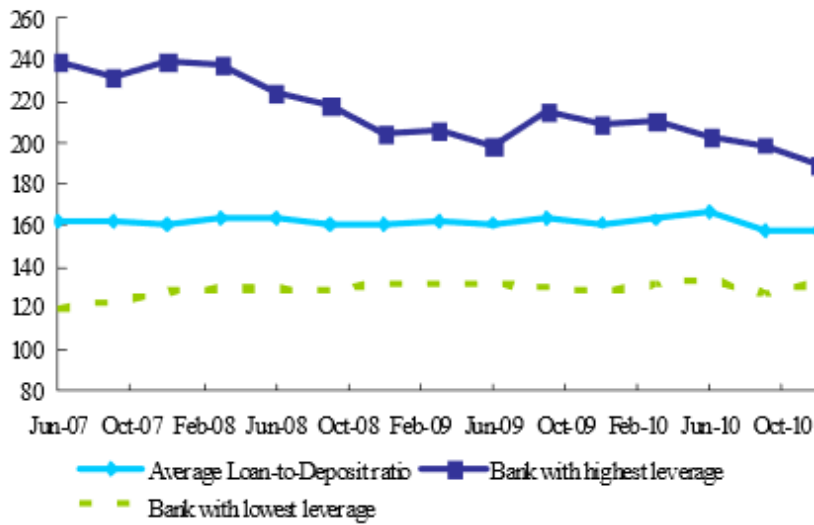
Note: Private indebtedness has been defined as the sum of liabilities in loans and securities other than shares.

Πηγή: European Commission, 2011, σ. 8.

Η πορτογαλική οικονομία όμως το 2011 εκτροχιάστηκε λόγω της διάσωσης δύο τραπεζών ωρύτερα, των ελλειμματικών της δημόσιων επιχειρήσεων και την αγορά δύο υποβρυχίων το 2010 που της κόστισε 0,6% του ΑΕΠ. (European Commission, 2011, σ. 10) Επίσης λόγω της καθίζησης στις επενδύσεις και την ιδιωτική κατανάλωση το ΑΕΠ συρρικνώνεται στο -3% το 2008 σε σχέση με 2,5% που ήταν το 2007. (Διάγραμμα 7)

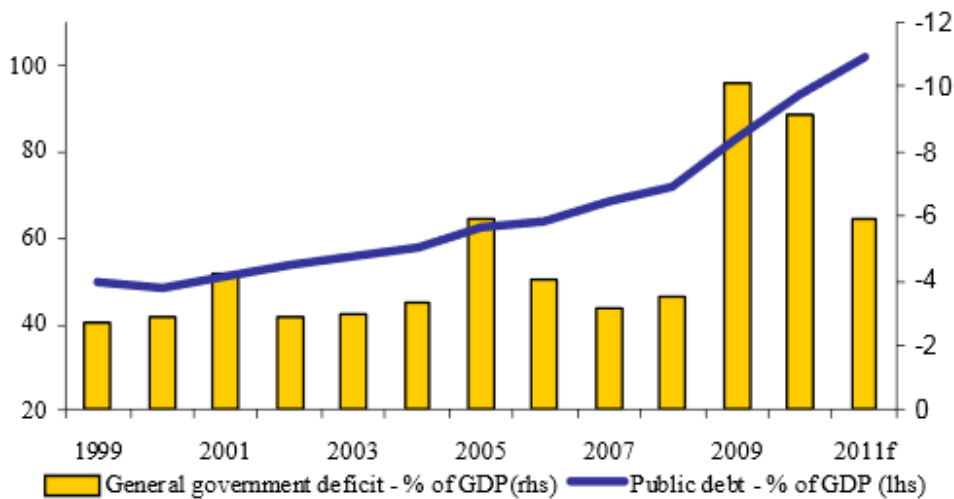
Υπό αυτές τις συνθήκες η Πορτογαλία υποβάλλει αίτημα για χρηματοδότηση από τον ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης, το οποίο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο ECOFIN στις 17 Μαΐου του 2011 και από το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ στις 20 Μαΐου 2011. Προϋπόθεση για τη χρηματοδοτική στήριξη της η λήψη μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής υπό την εποπτεία του ΔΝΤ. Το πρόγραμμα αφορά την περίοδο 2011-2014 και συνεπάγεται εξωτερική χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης και το ΔΝΤ ύψους περίπου €78 δις για την κάλυψη δημοσιονομικών αναγκών και τη στήριξη του τραπεζικού συστήματος. Το 1/3 της χρηματοδότησης προήλθε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM), 1/3 από την Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), και 1/3 από το ΔΝΤ (European Commission, 2014a, σ. 9)

Διάγραμμα 5: Δείκτης δανείων προς καταθέσεις

Πηγή: Banco de Portugal οπ. αναφ. στο European Commission, 2011, σ. 8.

Διάγραμμα 6: Έλλειμμα και δημόσιο χρέος στην Πορτογαλία

Note: Figures up to 2007 do not include the effect of the reclassification of SOEs

f: forecast

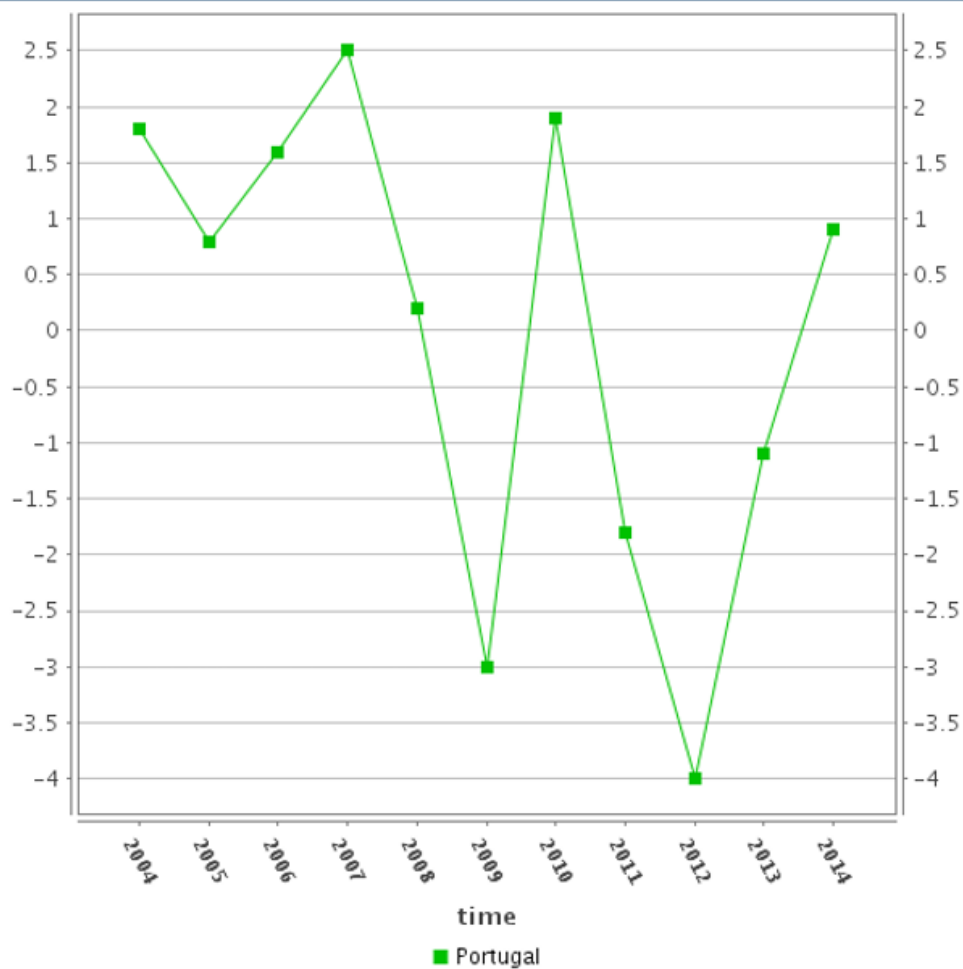
Πηγή: European Commission, 2011, σ. 10.

Στα πλαίσια του προγράμματος ελήφθησαν μέτρα ύψους 12,5% του ΑΕΠ (European Commission, 2014a, σ. 21) για την εξάλειψη των ελλειμμάτων και την

αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα μέσω αύξησης των φορολογικών συντελεστών, μείωσης του μισθολογικού κόστους του δημόσιου τομέα, προώθησης μίας πιο ευέλικτης αγοράς εργασίας και εφαρμογής μεταρρυθμίσεων στους τομείς της υγείας, της ασφάλισης και της δικαιοσύνης. Μέχρι το 2013 τα μέτρα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του ελλείμματος στο 4,9% του ΑΕΠ και την αύξηση του ΑΕΠ στο 1% περίπου. (Διάγραμμα 7 & 8) Παρόλα αυτά η Πορτογαλία το 2014 αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ύφεσης ενώ το δημόσιο χρέος της φτάνει το 128% του ΑΕΠ.

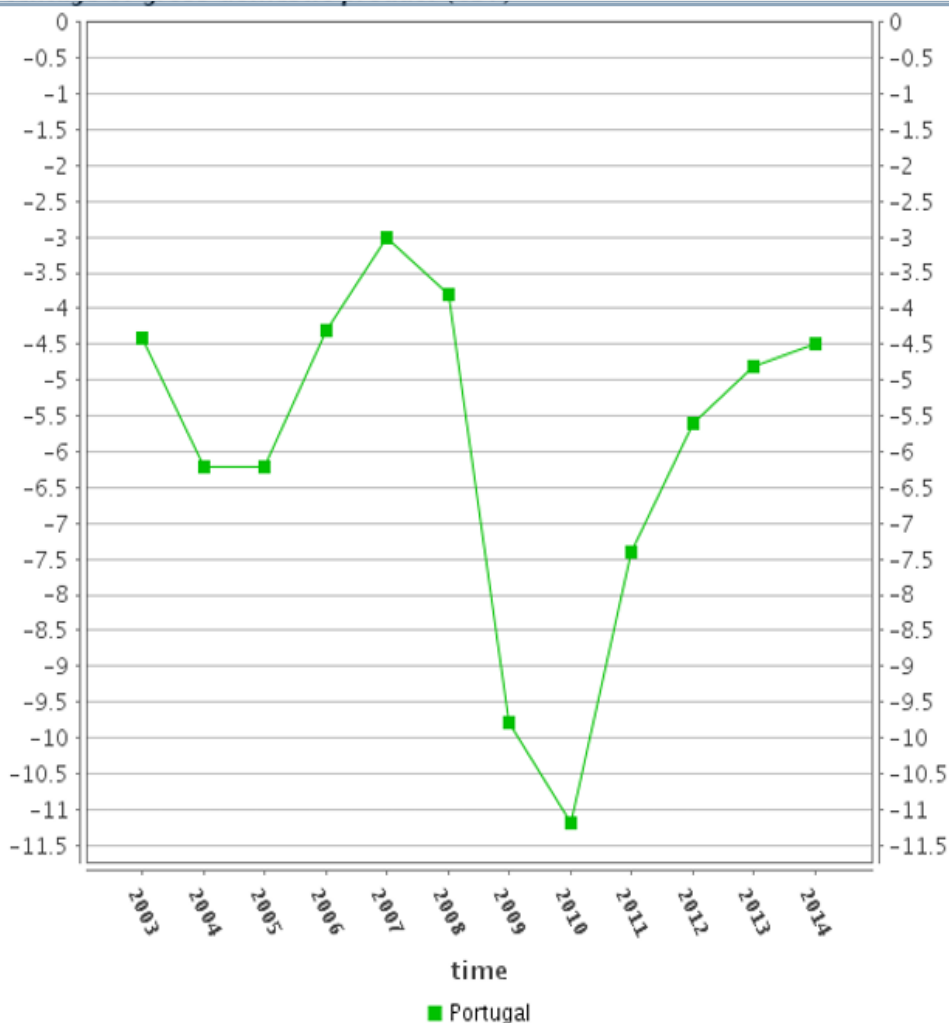
Διάγραμμα 7: Real GDP growth rate –volume. Portugal (2004-2014)

Percentage change on previous year

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 8: General government deficit (-) and surplus (+) annual data Portugal 2003-2014 Percentage of gross domestic product

Πηγή: Eurostat

Η Πορτογαλία εξήλθε ωρύτερα από το Μνημόνιο τον Μάιο του 2014 και δεν εκταμίευσε την τελευταία δόση του προγράμματος λόγω της απόφασης του Συνταγματικού της Δικαστηρίου περί αντισυνταγματικότητας των περικοπών στις συντάξεις αλλά και άλλων μέτρων που είχε λάβει η κυβέρνηση δηλαδή ωρύτερα του προβλεπομένου. Επίσης, αρνήθηκε και τη χορήγηση προληπτικής γραμμής πιστώσεων. Τον Φεβρουάριο δε του 2015 κατέθεσε πρόταση για πρόωρη αποπληρωμή των οφειλών της προς το ΔΝΤ αφού στόχος της είναι να εξοφλήσει τις οφειλές της τα επόμενα 2,5 χρόνια. (Καθημερινή, 11/02/2015) Έτσι τον Μάρτιο κατέβαλε €6,6 δις και τον Ιούνιο ακόμη €2,2 δις. του δανείου προς το ΔΝΤ.

Ισπανία

Η Ισπανία αποτελεί το 8,9% της οικονομικής δραστηριότητας στην ΕΕ-27, που σημαίνει πως όταν η κρίση χτύπησε την Ισπανία έτριξαν για τα καλά τα θεμέλια του ευρωπαϊκού οικοδομήματος λόγω του μεγέθους της και της διασύνδεσης της οικονομίας της με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ. Η κρίση στην Ισπανία ξεκίνησε ως στεγαστική φούσκα και λόγω της λάθος διάγνωσης αλλά και της καθυστερημένης παρέμβασης εξελίχθηκε γρήγορα σε κρίση χρέους.

Το 2007 η Ισπανία είχε πλεόνασμα 1,9% του ΑΕΠ και το χρέος της ήταν πολύ χαμηλά στο 36% του ΑΕΠ. Το διάστημα πριν από την κρίση κατέγραφε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η ανάπτυξη αυτή βασίστηκε στο στεγαστικό-κατασκευαστικό τομέα, ο οποίος δημιούργησε το 14% των θέσεων εργασίας που αντιστοιχούσε στο 16% του ΑΕΠ. (Blyth, 2014, σ. 108) Επίσης, το ποσοστό ιδιοκατοίκησης στη χώρα έφτανε το 80%. Η φούσκα των επισφαλών δανείων *subprimes* δεν επηρέασε τον τραπεζικό της τομέα αλλά με την έλευση της κρίσης και την πτώση των τιμών στην αγορά κατοικίας η οικοδομική δραστηριότητα καθηλώθηκε και η οικονομία της Ισπανίας εγκλωβίστηκε σε ένα υφεσιακό σπινάλι, μείωσης της ζήτησης, αύξησης της ανεργίας και του ελλείμματος.

Η μήτρα του προβλήματος, όπως επισημαίνει και ο οικονομολόγος Mark Blyth (2014, σ. 106-111) εντοπίζεται στη δομή του τραπεζικού τομέα της Ισπανίας, συγκεκριμένα στα περιφερειακά ταμειωτήρια *cajas de aborros* και τα ετερογενή ταμειωτήρια *Bankia*. Το 50% των εγχώριων τραπεζικών δανείων εξεδώθηκαν από αυτά τα αδιαφανή τραπεζικά ιδρύματα. Επιπλέον να σημειωθεί πως τα στεγαστικά δάνεια στην Ισπανία ήταν δάνεια *recourse*, που σημαίνει πως η τράπεζα μπορεί να διεκδικεί για πάντα από τον οφειλέτη το αρχικό κεφάλαιο του δανείου. Ωστόσο, είναι άξιο απορίας το τι θα μπορέσουν τελικά απ' αυτά τα δάνεια να εισπράξουν πίσω όταν ο ισπανικός πληθυσμός μαστίζεται από την ανεργία.

Ο πρωθυπουργός της χώρας Θαπατέρο διέγινωσε τα σημάδια ως απλά μία επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Για να την αντιμετωπίσει πήρε επεκτατικά δημοσιονομικά μέτρα ύψους 2,4% του ΑΕΠ το 2009, με τη μορφή φορολογικών ελαφρύνσεων και παροχής επιπλέον επιδομάτων (μέρος των οποίων αφορούσε και τις προεκλογικές εξαγγελίες της νεοεκλεγείσας κυβέρνησης) ως αντίμετρα στην προσωρινή αποδυνάμωση της εγχώριας ζήτησης. (Dellerpiane, S. and Hardiman, N., 2012, σ. 18)

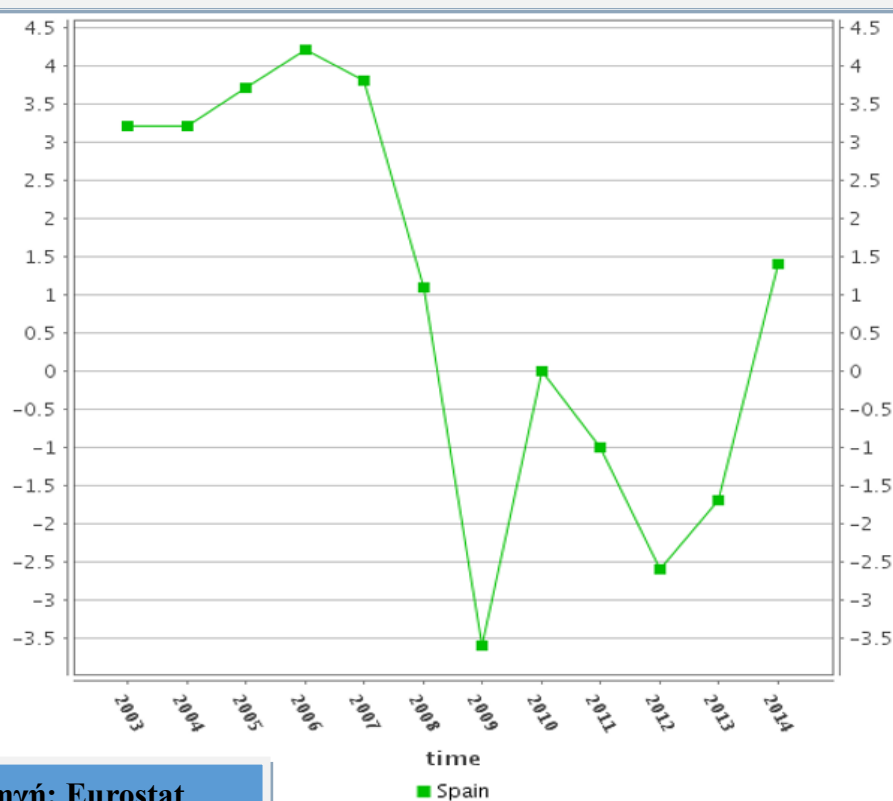
Τελικά το 2009 η Ισπανία βρίσκεται με το ΑΕΠ της στο -3,6%, με έλλειμμα 11% του ΑΕΠ και με δημόσιο χρέος περίπου στο 54% του ΑΕΠ από το 35% του ΑΕΠ που ήταν το 2007. (Διάγραμμα 9,10 & 11) Έτσι από το 2010 αποφάσισε να εφαρμόσει μέτρα συσταλτικής δημοσιονομικής πολιτικής με σκοπό τη μείωση του ελλείμματος μέσω της αύξησης των εσόδων. Αύξησε λοιπόν τους φορολογικούς συντελεστές όπως

τον ΦΠΑ και πάγωσε τους μισθούς και τις προσλήψεις στον δημόσιο τομέα. Έπειτα λόγω της ένταξης της Ελλάδος στο πρόγραμμα στήριξης, οι αγορές θορυβήθηκαν και η Ισπανία αναγκάστηκε να πάρει κι άλλα μέτρα.

Παρόλο της μείωσης και σταθεροποίησης κάπως του ελλείμματος την περίοδο 2010-2011 στο 9,4% (Διάγραμμα 10) λόγω των αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης 0% του ΑΕΠ για το 2010 και -1% του ΑΕΠ για το 2011 (Διάγραμμα 9), το χρέος συνέχισε την ανοδική του πορεία και έφτασε το 2011 το 70% του ΑΕΠ. (Διάγραμμα 11)

Διάγραμμα 9: Real GDP growth rate –volume Spain (2003-2014)

Percentage change on previous year

Πηγή: Eurostat

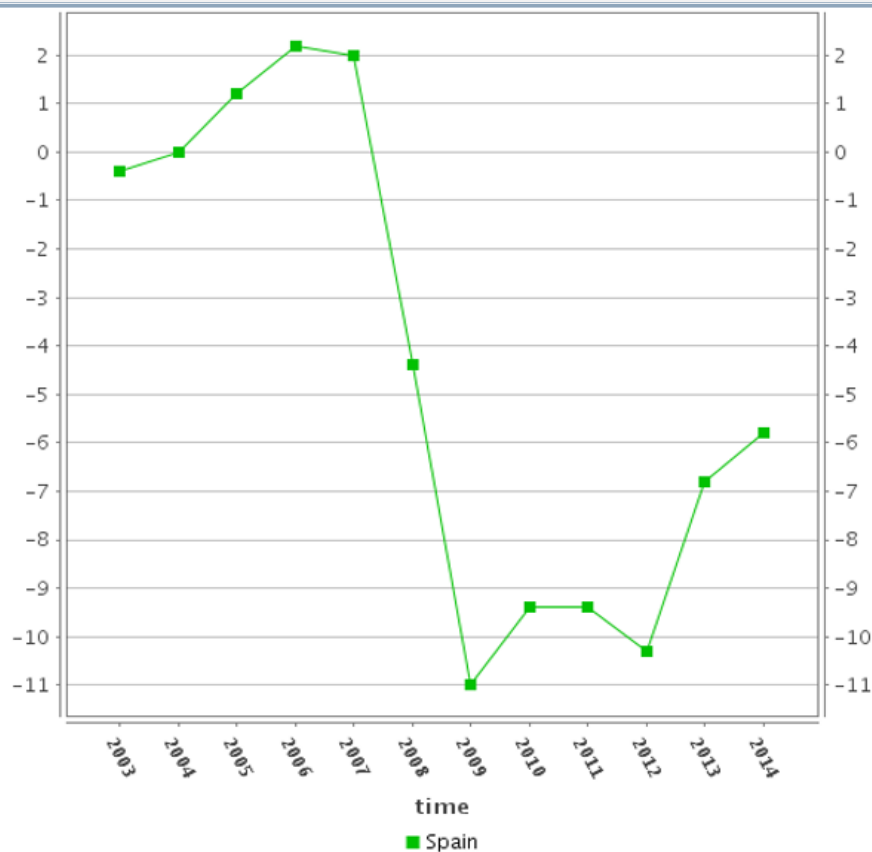
Υπό αυτές τις συνθήκες τον Ιούλιο του 2012 η Ισπανία καταφεύγει σε πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας για την ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της. Το πρόγραμμα αυτό είχε συμφωνηθεί από το Eurogroup, είχε διάρκεια 18 μηνών και παρέχονταν στην Ισπανία εξωτερική χρηματοδότηση από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ €100 δις υπό την προϋπόθεση της ένταξης της σε πρόγραμμα εποπτείας και δημοσιονομικής προσαρμογής. Από αυτά τα κεφάλαια χρησιμοποίησε μόνο τα €44,1 δις, των οποίων το μεγαλύτερο μέρος δαπανήθηκε για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών¹⁷. Με τα μέτρα που πήρε προσπάθησε να

¹⁷ <http://www.esm.europa.eu/assistance/spain/index.htm>, 10/09/2015.

αμβλύνει αγκυλώσεις της οικονομίας της δημιουργώντας μία ευέλικτη αγορά εργασίας για να κερδίσει ανταγωνιστικότητα. Επίσης προέβη σε περιστολή των δημοσίων δαπανών και επενδύσεων.

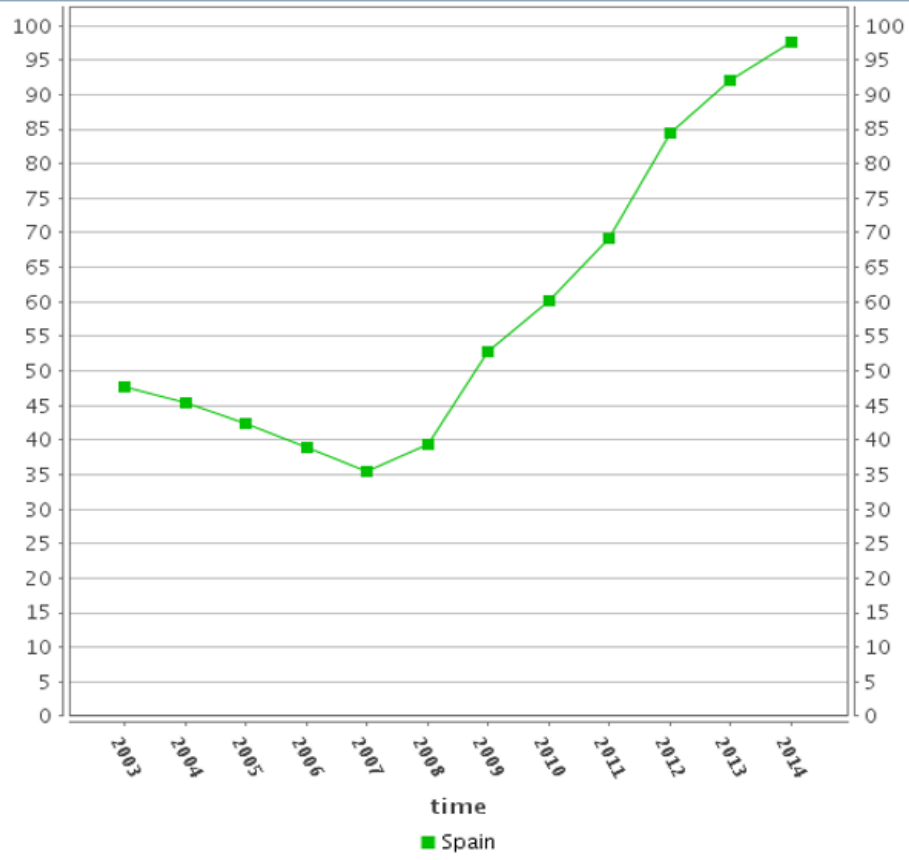
Το 2013 κατάφερε μόνο να μειώσει το έλλειμμα το οποίο έφτασε το 6,8% του ΑΕΠ, όμως η ανάπτυξη παρέμεινε αρνητική στο -1,7% και το χρέος έφτασε το 94% του ΑΕΠ. Τον Ιανουάριο του 2014 η Ισπανία βγήκε από το πρόγραμμα, μείωσε περαιτέρω το έλλειμμα της, πέτυχε ανάπτυξη στο 1,5 % του ΑΕΠ αλλά δυστυχώς το δημόσιο χρέος συνέχισε την αυξητική του πορεία. Τέλος θα πρέπει να αναφερθούμε στο μεγάλο κόστος αυτής της κρίσης για την Ισπανία, που είναι η αλματώδης αύξηση της ανεργίας και ιδιαίτερα στους νέους κάτω των 25 ετών που φτάνει σήμερα των 48%. Όπως φαίνεται και παρακάτω στους πίνακες 4 & 5 η ανεργία κυμαινόταν το 2007 γύρω στο 8% και έφτασε το 2015 στο 24%, με χειρότερη χρονιά το 2013 όπου είχε αγγίξει το 26%.

Διάγραμμα 10: General government deficit (-) and surplus (+) annual data Spain 2003-2014 Percentage of gross domestic product

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 11: General government gross debt – annual data Spain (2003-2014) Percentage of gross domestic product (GDP)

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 4: Ανεργία στην Ισπανία (Σύνολο του πληθυσμού)

S_ADJ: Seasonally adjusted data **AGE:** Total **SEX:** Total

TIME	2007Q1 - 2007Q1	2007Q2 - 2007Q2	2007Q3 - 2007Q3	2007Q4 - 2007Q4
GEO				
Spain	8.0	8.0	8.4	8.6

TIME	2008Q1 - 2008Q1	2008Q2 - 2008Q2	2008Q3 - 2008Q3	2008Q4 - 2008Q4
GEO				
Spain	9.1	10.4	11.7	13.9

TIME	2009Q1 - 2009Q1	2009Q2 - 2009Q2	2009Q3 - 2009Q3	2009Q4 - 2009Q4
GEO				
Spain	16.5	17.7	18.4	18.8

TIME	2010Q1 - 2010Q1	2010Q2 - 2010Q2	2010Q3 - 2010Q3	2010Q4 - 2010Q4
GEO				
Spain	19.2	19.9	20.1	20.3

TIME	2011Q1 - 2011Q1	2011Q2 - 2011Q2	2011Q3 - 2011Q3	2011Q4 - 2011Q4
GEO				
Spain	20.5	20.7	21.8	22.7

TIME	2012Q1 - 2012Q1	2012Q2 - 2012Q2	2012Q3 - 2012Q3	2012Q4 - 2012Q4
GEO				
Spain	23.5	24.6	25.3	25.8

TIME	2013Q1 - 2013Q1	2013Q2 - 2013Q2	2013Q3 - 2013Q3	2013Q4 - 2013Q4
GEO				
Spain	26.2	26.3	26.2	25.7

TIME	2014Q1 - 2014Q1	2014Q2 - 2014Q2	2014Q3 - 2014Q3	2014Q4 - 2014Q4
GEO				
Spain	25.3	24.7	24.2	23.7

TIME	2015Q1 - 2015Q1	2015Q2 - 2015Q2	2015Q3 - 2015Q3
GEO			
Spain	23.1	22.6	.

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 5: Ανεργία που αφορά τους νέους κάτω των 25 ετών στην Ισπανία

S_ADJ: Seasonally adjusted data **AGE:** Less than 25 years **SEX:** Total

	TIME	2007Q1 - 2007Q1	2007Q2 - 2007Q2	2007Q3 - 2007Q3	2007Q4 - 2007Q4
GEO					
Spain		17.3	17.7	18.5	19.0

	TIME	2008Q1 - 2008Q1	2008Q2 - 2008Q2	2008Q3 - 2008Q3	2008Q4 - 2008Q4
GEO					
Spain		20.4	23.1	25.2	29.4

	TIME	2009Q1 - 2009Q1	2009Q2 - 2009Q2	2009Q3 - 2009Q3	2009Q4 - 2009Q4
GEO					
Spain		34.4	37.3	40.0	39.3

	TIME	2010Q1 - 2010Q1	2010Q2 - 2010Q2	2010Q3 - 2010Q3	2010Q4 - 2010Q4
GEO					
Spain		39.7	41.2	41.9	43.1

	TIME	2011Q1 - 2011Q1	2011Q2 - 2011Q2	2011Q3 - 2011Q3	2011Q4 - 2011Q4
GEO					
Spain		44.2	45.2	47.0	48.5

	TIME	2012Q1 - 2012Q1	2012Q2 - 2012Q2	2012Q3 - 2012Q3	2012Q4 - 2012Q4
GEO					
Spain		50.4	52.5	53.6	54.9

	TIME	2013Q1 - 2013Q1	2013Q2 - 2013Q2	2013Q3 - 2013Q3	2013Q4 - 2013Q4
GEO					
Spain		55.5	55.7	55.6	54.8

	TIME	2014Q1 - 2014Q1	2014Q2 - 2014Q2	2014Q3 - 2014Q3	2014Q4 - 2014Q4
GEO					
Spain		54.2	53.1	53.7	51.7

	TIME	2015Q1 - 2015Q1	2015Q2 - 2015Q2	2015Q3 - 2015Q3
GEO				
Spain		50.2	49.2	.

Available flags:

b break in time series

e estimated

n not significant

e Eurostat estimate (phased out)

o confidential

f forecast

p provisional

u low reliability

d definition differs, see metadata

l see metadata (phased out)

r revised

z not applicable

Special value:

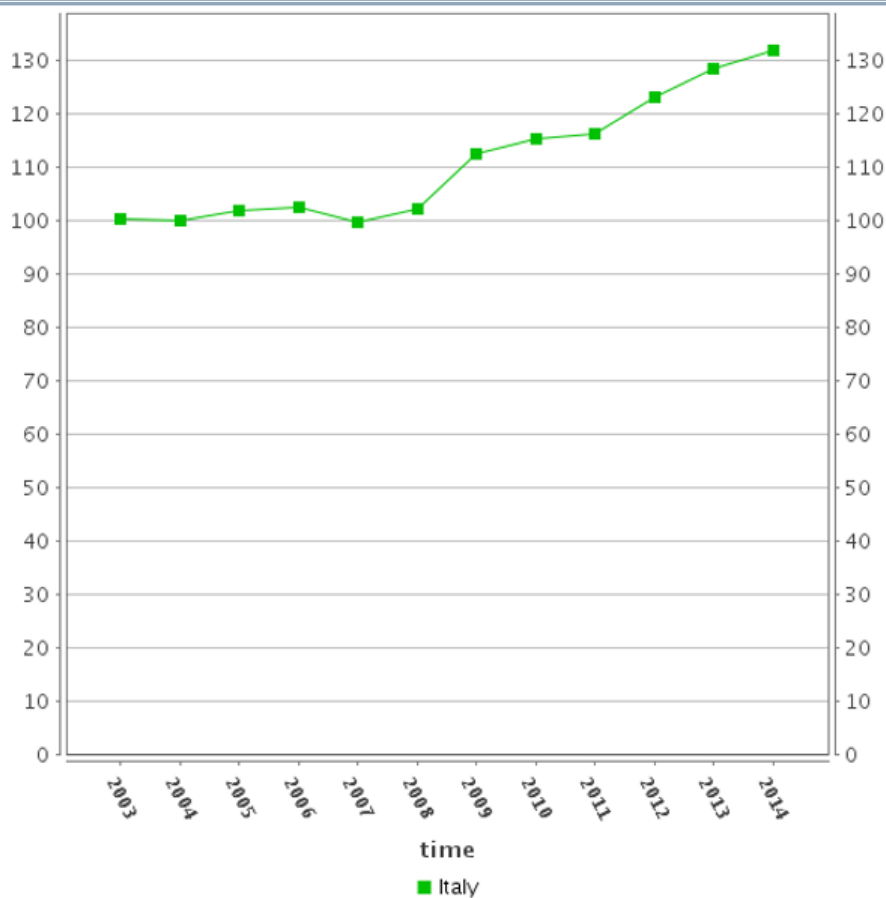
: not available

Πηγή: Eurostat

Ιταλία

Όταν ξέσπασε η χρηματοοικονομική κρίση το 2008 η Ιταλία δεν επηρεάστηκε καθόλου από αυτή. Το 2011, όμως, λόγω της γενικότερης ανησυχίας των αγορών για τη δημοσιονομική κατάσταση των χωρών της ευρωζώνης, βρέθηκε και αυτή στο στόχαστρο τους λόγω του υψηλού δημόσιου χρέους της που έφτανε σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το 116,4% του ΑΕΠ. (Διάγραμμα 12) Τότε τα επιτόκια δανεισμού της εκτοξεύτηκαν στα ύψη και ο τραπεζικός τομέας απέκτησε πρόβλημα ρευστότητας.

Διάγραμμα 12: General government gross debt – annual data Italy (2003-2014) Percentage of gross domestic product (GDP)

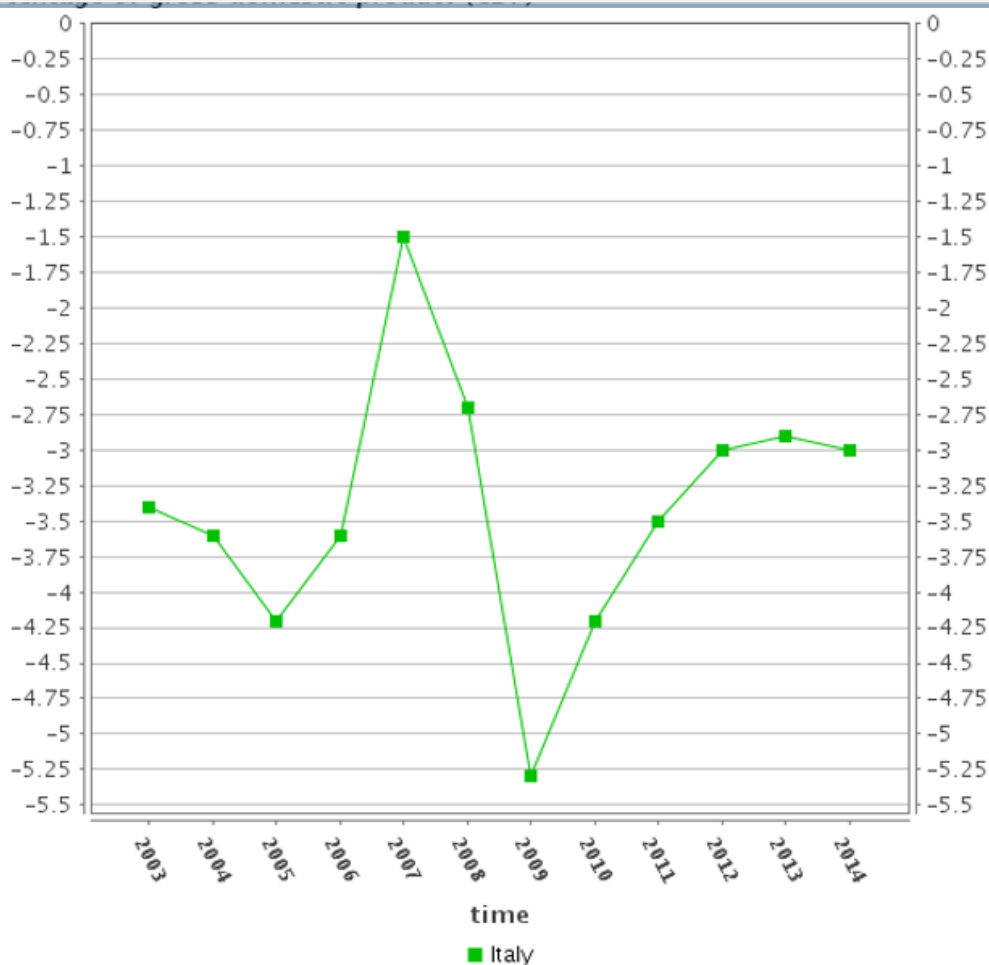

Πηγή: Eurostat

Ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός της Ιταλίας μπορούσε να θέσει εν αμφίβολο την ύπαρξη της νομισματικής ένωσης αφού αντιπροσωπεύει το 16,5% του συνολικού ΑΕΠ της Ευρωζώνης (European Commission, 2014b, σ. 10) Επίσης επειδή ακριβώς ήταν πολύ μεγάλη ήταν και πολύ δύσκολο να διασωθεί με κάποιο πρόγραμμα όπως έγινε με την Πορτογαλία ή την Ισπανία. Γι αυτούς τους λόγους η κυβέρνηση Μόντι, με τα διαδοχικά πακέτα λιτότητας ύψους €10,5 δις το 2011, €4,5 δις το 2012, €10,9 δις το 2013 και €11,7 δις το 2014 κατόρθωσε να αποτρέψει την προσφυγή της χώρας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης. (Λουκά, 2013) Η χώρα όμως εφάρμοσε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας για να αποκτήσει ανταγωνιστικότητα, στο δημόσιο τομέα όπου προχώρησε σε περιστολή των δαπανών και στον ασφαλιστικό τομέα με αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης. Επίσης προχώρησε σε αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Τελικά βγήκε από τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος τον Ιούνιο του 2013.(European Commission, 2014b, σ. 15).

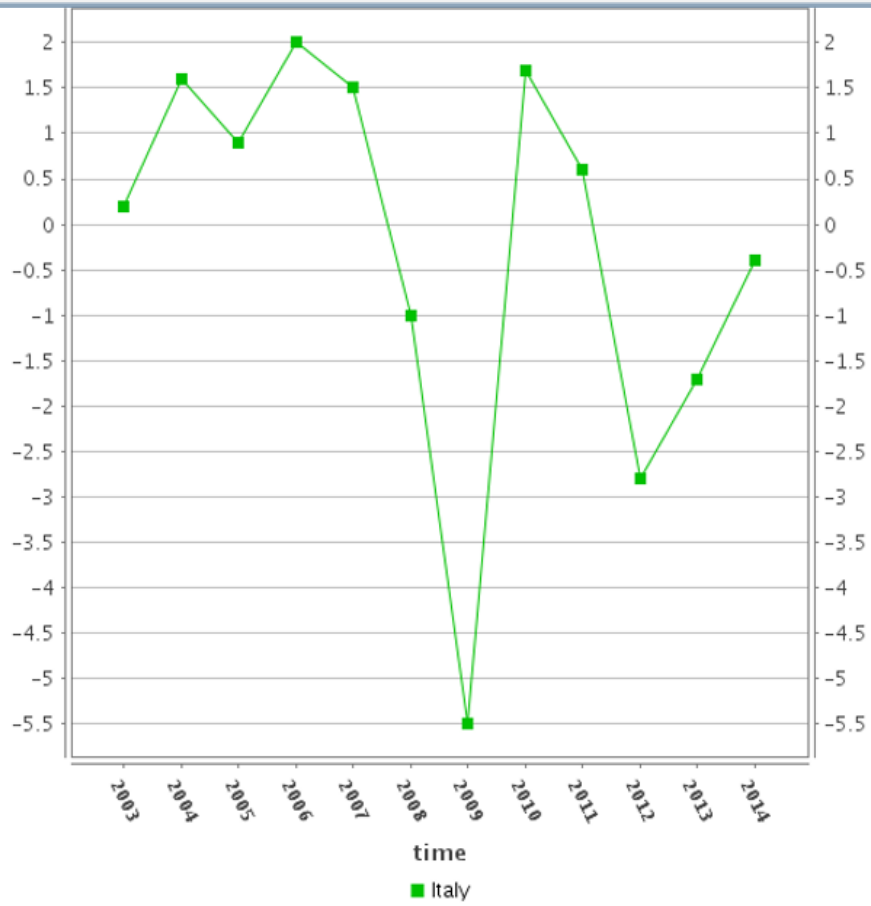
Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat η Ιταλία το 2014 δεν κατάφερε να επιτύχει θετικό αριθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ της αλλά τείνει προς το μηδέν που σημαίνει πως αφήνει σιγά σιγά πίσω της τους αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Επίσης στο διάστημα 2012-2014 παρουσιάζει μία σταθεροποίηση στο έλλειμμα της στο 3% του ΑΕΠ (Διάγραμμα 13) αλλά όμως και μία συνεχόμενη αυξητική πορεία στο δημόσιο χρέος της που το 2014 έφτασε το το 132% του ΑΕΠ. (Διάγραμμα 14)

Διάγραμμα 13: General government deficit (-) and surplus (+) annual data Italy 2003-2014 Percentage of gross domestic product

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 14: Real GDP growth rate – volume Italy (2003-2014) Percentage change on previous year

Πηγή: Eurostat

3. Το Νέο Πλαίσιο Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης

Από το 2008 και μετά, η Ευρώπη βρέθηκε, εν μέσω της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης από το 1930, απροετοίμαστη, αθωράκιστη και δυσκίνητη απέναντι στις οικονομικές προκλήσεις. Το έως τότε υπάρχον πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ είχε πολλά θεσμικά ελλείμματα τα οποία φάνηκαν κρίσιμα απέναντι στην εμφάνιση κάποιου εξωγενούς οικονομικού σοκ.

Η ευρωπαϊκή οικονομική ένωση είχε υποσχεθεί οικονομική ανάπτυξη στα κράτη μέλη της μέσω της οικονομικής συνεργασίας και της πιστής προσήλωσης στη σταθερότητα των τιμών υπό τη σκεπή ενός κοινού νομίσματος. Πράγματι, η εισαγωγή του κοινού νομίσματος απάλλαξε τα κράτη μέλη από επιθέσεις έναντι της συναλλαγματικής ισοτιμίας, βοήθησε στην ανάπτυξη του εμπορίου (ενδοκοινοτικού και εξωτερικού) και έφερε την πολυπόθητη ανάπτυξη στους κόλπους της ΕΕ από το 1999 έως και το 2007, τη «χρυσή περίοδο του ευρώ».

Ωστόσο, οι αργόσυρτοι ρυθμοί της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν της επέτρεψαν να θωρακιστεί απέναντι σε πιθανές εξωτερικές ανισορροπίες. Έτσι οι εξελίξεις την πρόλαβαν και από το 2008 και μετά, βιώνοντας δύο κρίσεις, ξεκίνησε να αναζητά τους τρόπους για να τις αντιμετωπίσει και τους μηχανισμούς για να καλύψει τα κενά της και να θωρακιστεί μελλοντικά.

Οι κρίσεις αποκάλυψαν τα θεσμικά ελλείμματα και τις ανεπάρκειες της αρχιτεκτονικής της οικονομικής διακυβέρνησης του ευρώ. Συγκεκριμένα, πρώτον, αν και δινόταν υπερβολική προσοχή στα δημοσιονομικά ελλείμματα των χωρών μελών, υπήρξαν χώρες που ενώ τηρούσαν το όριο του 3% για το έλλειμμα ή πετύχαιναν ακόμη και δημοσιονομικά πλεονάσματα ταυτόχρονα συσσώρευαν χρέη. Για παράδειγμα, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το 2007 το δημόσιο χρέος της Ιταλίας ανερχόταν στο 99,7% ενώ είχε έλλειμμα μόνο 1,5%. Επίσης, την ίδια χρονιά, το Βέλγιο είχε δημόσιο χρέος 86,9% και πρωτογενές πλεόνασμα 0,1%. Το αυξημένο όμως δημόσιο χρέος αποδείχτηκε καθοριστικό όταν χάθηκε η εμπιστοσύνη στη διατραπεζική αγορά λόγω της κρίσης. Έτσι άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου και έδωσαν το πάτημα για την κερδοσκοπική επίθεση κατά του δημόσιου χρέους του κάθε κράτους μέλους ξεχωριστά.

Δεύτερον, διαπιστώθηκε έλλειψη επαρκούς επιβολής και τήρησης των δημοσιονομικών κανόνων από ορισμένα κράτη μέλη όπως η Ελλάδα αλλά και από κράτη όπως η Γαλλία και η Γερμανία το 2003. Μάλιστα ενώ σύμφωνα με το ΣΣΑ προβλέπεται η επαναφορά του ελλείμματος στο επιτρεπτό όριο, όταν αυτό ξεπεράσει το 3%, εντός ενός έτους, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τους

επέτρεψαν να το κάνουν εντός δύο ετών. Επίσης να σημειωθεί πως δεν υπήρχε ένας αξιόπιστος και αυστηρός μηχανισμός επιβολής κυρώσεων.

Τρίτον, επειδή προφανώς δεν φαντάστηκαν ότι η Ευρώπη θα βίωνε μία κρίση χρέους δεν είχε δημιουργηθεί ένας μηχανισμός για τη χρηματοδοτική στήριξη των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ. Ένας δανειστής ύστατης προσφυγής (lender of last resort) στον οποίο θα μπορούν να καταφύγουν τα κράτη-μέλη σε περίπτωση αδυναμίας άντλησης δανειακών κεφαλαίων από τις αγορές κεφαλαίου, όπως έγινε με την περίπτωση της Ελλάδας. Πρόκειται για μεγάλο έλλειμμα της ευρωπαϊκής οικονομικής αρχιτεκτονικής από τη στιγμή μάλιστα που η ομοσπονδοποίηση δεν έχει προχωρήσει ώστε ο ευρωπαϊκός προϋπολογισμός να διασώζει και να συνδράμει τις περιφέρειες της ένωσης που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως γίνεται στις ΗΠΑ. Δυστυχώς είμαστε πολύ μακριά από τη δημιουργία ενός μηχανισμού δημοσιονομικών μεταβιβάσεων από τις πλούσιες και ανταγωνιστικές χώρες του Βορρά προς τις λιγότερο ανταγωνιστικές χώρες του Νότου, όταν αυτό καθίσταται αναγκαίο.

Ως συνέπεια των παραπάνω και με αφορμή την αποκάλυψη των δημοσιονομικών προβλημάτων της Ελλάδας το 2009 ολόκληρη η Ευρωζώνη μπλέχτηκε σε έναν φαύλο κύκλο κρίσης χρέους που την έφερε πολλές φορές στα πρόθυρα της διάλυσης. Σ' αυτό το μέρος της παρούσας εργασίας θα παρουσιαστεί το πλαίσιο ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης έτσι όπως αυτό μετεξελίχθηκε μετά την εμφάνιση της δημοσιονομικής κρίσης χρέους. Θα εξεταστούν, λοιπόν, οι εξελίξεις σχετικά με τη δημιουργία μηχανισμών διάσωσης αλλά και το νέο πλαίσιο δημοσιονομικού συντονισμού των κρατών-μελών.

Τέλος, μία σημαντική λεπτομέρεια είναι πως, πέραν των μηχανισμών που φτιάχτηκαν για τη μελλοντική θωράκιση του ευρώ όπως ο ESM, η ΕΕ εμφανίζεται αμετακίνητη σχετικά με το μείγμα οικονομικής πολιτικής που εφαρμόζει, μένοντας σταθερά πιστή στις αρχές της Νέας Συναίνεσης. Προσπαθεί, λοιπόν, να βρει το αντίδοτο στην κρίση, εφαρμόζοντας πολιτικές λιτότητας και δημοσιονομικής συστολής για να αντιμετωπίσει τις δημοσιονομικές ανισορροπίες των κρατών – μελών της. Το οικονομικό όμως περιβάλλον δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στις επιταγές της. Ο ρόλος μάλιστα που δίνεται στη δημοσιονομική πολιτική σ' αυτή τη νέα αρχιτεκτονική συνεχίζει να είναι πολύ περιορισμένος και αυστηρός ενώ έχει υποστεί δριμεία κριτική για την αναποτελεσματικότητα του όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση.

3.1 Οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί διάσωσης EFSM, EFSF και η αντικατάστασή τους από τον ESM

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (EFSM)

Η κρίση ανέδειξε πως οι δημοσιονομικές παρεκκλίσεις μεμονωμένων κρατών μελών της ζώνης του ευρώ μπορεί να έχουν συλλογικό κόστος και ως εκ τούτου την ανάγκη για τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού μηχανισμού χρηματοοικονομικής σταθεροποίησης. Ενός μηχανισμού που από τη μία θα μπορεί να τιθασεύει τα κράτη ώστε αυτά να τηρούν σχεδόν μηδενικά ελλείμματα και από την άλλη να τους γλυτώνει από τα υψηλά επιτόκια δανεισμού. (Χαρδούβελης, 2011, σ. 97)

Ο EFSM θεσπίστηκε με Κανονισμό του Συμβουλίου της ΕΕ για να παρέχει χρηματοπιστωτική βοήθεια σε κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. (2010, Κανονισμός αρ. 407 της 11ης Μαΐου) Η νομική θεμελίωση του εν λόγω μηχανισμού βασίστηκε στο άρθρο 122 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ. Το άρθρο προβλέπει «τη δυνατότητα χορήγησης χρηματοδοτικής ενίσχυσης της Ένωσης σε κράτος-μέλος που αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες, οφειλόμενες σε έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχό του». Τέτοιες δυσκολίες μπορεί να οφείλονται σε σοβαρή επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος, όπως συνέβη με το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007. Η χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε επιδείνωση του ελλείμματος και του χρέους των κρατών-μελών και κατά συνέπεια δυσχέραινε τους όρους δανεισμού τους από τις αγορές. Γι αυτό το λόγο φάνηκε αναγκαίο να δημιουργηθεί αμέσως ένας μηχανισμός σταθεροποίησης, ώστε η ΕΕ να μπορεί να αντιδρά συντονισμένα, γρήγορα και αποτελεσματικά στις ιδιαίτερες δυσκολίες ενός συγκεκριμένου κράτους μέλους της ζώνης του ευρώ.

Πρώτη του αποστολή ήταν να παρέχει βοήθεια στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία. Σύμφωνα με το άρθρο 2, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να δανειστεί μέχρι €60 δις από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με τη σιωπηρή εγγύηση του προϋπολογισμού της ΕΕ. Αυτό σημαίνει πως ο οφειλέτης είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία χαίρει αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας AAA από τους σημαντικότερους οργανισμούς αξιολόγησης. (2010, Κανονισμός αρ. 407 της 11ης Μαΐου) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το θεσμικό όργανο που διαχειρίζεται το δανεισμό για λογαριασμό της ΕΕ και μέσω αυτής επιστρέφονται οι τόκοι και το δανειακό κεφάλαιο που έχουν δανειστεί τα κράτη-μέλη. Σε περίπτωση αθέτησης του οφειλέτη, ο προϋπολογισμός της ΕΕ εγγυάται την αποπληρωμή των ομολόγων. (2010, Κανονισμός αρ. 407 της 11ης Μαΐου)

Σχετικά με τη διαδικασία όπως προβλέπει το άρθρο 3 στις παρ. 1 & 2 αναφέρει πως «το κράτος μέλος που επιθυμεί να λάβει τη χρηματοδοτική ενίσχυση της Ένωσης διαβουλεύεται με την Επιτροπή σε συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

(ΕΚΤ) (...) και υποβάλλει σχέδιο προγράμματος οικονομικής και δημοσιονομικής προσαρμογής στην Επιτροπή και στην Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή”.(2010, Κανονισμός αρ. 407 της 11ης Μαΐου)

Μετά από τη στήριξη της Ιρλανδίας €22,5 δις και της Πορτογαλίας € 24,3 δις, στα ταμεία του EFSM απέμειναν περίπου €13,2 δις.¹⁸ Ο εν λόγω μηχανισμός ενεργοποιήθηκε ξανά, για να δώσει λύση για τη χρηματοδότηση του τρίμηνου προγράμματος - γέφυρα για την Ελλάδα. Λόγω του ότι ως εγγύηση τίθεται ο Ευρωπαϊκός Προϋπολογισμός, πολλές χώρες όπως η Βρετανία, η Τσεχία και η Κροατία (μη-μέλη της ζώνης του ευρώ) έφεραν αντιρρήσεις για την υλοποίηση του προγράμματος γέφυρας για την Ελλάδα. Όμως, επειδή για την ενεργοποίηση του μηχανισμού απαιτείται ενισχυμένη πλειοψηφία οι αντιδράσεις αυτές δεν κατάφεραν να δημιουργήσουν κώλυμα στη διαδικασία.

Τελικά στις 17 Ιουλίου το Συμβούλιο ενέκρινε την απελευθέρωση των €7,16 δις από το ταμείο του EFSM, που επέτρεψαν στην Ελλάδα να αποπληρώσει το ομόλογο της ΕΚΤ που έληγε την ίδια ημέρα, αλλά και τις δόσεις προς το ΔΝΤ που εκκρεμούσαν από τον Ιούνιο. Το δάνειο αυτό επαρκούσε για τις υποχρεώσεις της Ελλάδας έως και τις 20 Αυγούστου. (Καθημερινή, 18/07/2015)

Επίσης το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μαζί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με αφορφή τις αντιδράσεις για την Ελλάδα, προχώρησαν σε κοινή δήλωση πως οποιαδήποτε μελλοντική χρήση του EFSM ή οποιουδήποτε άλλου παρόμοιου μέσου θα πρέπει να εξαρτάται από την εφαρμογή νομικά δεσμευτικών διατάξεων που θα εξασφαλίζουν πως δεν θα υπάρχει καμία οικονομική υποχρέωση για τα μη κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ. Ως προς αυτό η Επιτροπή δεσμεύεται πως θα υποβάλει το συντομότερο δυνατό πρόταση¹⁹ για τις απαραίτητες αλλαγές στον Κανονισμό του EFSM όπως επίσης ότι δεν θα υποβάλλει πρόταση για τη χρήση του EFSM χωρίς την ύπαρξη των απαραίτητων διατάξεων για την προστασία των μη μελών της ζώνης του ευρώ. (European Council, 2015)

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF)

Τον Μάιο του 2010 μαζί με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (EFSM) συγκροτήθηκε και το Ευρωπαϊκό Ταμείο

¹⁸ http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm, 20 Σεπτεμβρίου 2015.

¹⁹ Η σχετική πρόταση για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 407/2010 υποβλήθηκε στις 30/07/2015. Με βάση αυτή στο άρθρο 3 του Κανονισμού παρεμβάλλεται παράγραφος η οποία ορίζει τα ακόλουθα: «Όταν το δικαιούχο κράτος μέλος είναι κράτος με νόμισμα το ευρώ, η χορήγηση ενωσιακής χρηματοδοτικής συνδρομής εξαρτάται από την εφαρμογή νομικά δεσμευτικών διατάξεων, με ειδική ρύθμιση για το σκοπό αυτό που θα έχει θεσπιστεί πριν την εκταμίευση, που εγγυώνται ότι τα κράτη μέλη των οποίων το νόμισμα δεν είναι το ευρώ, αποζημιώνονται άμεσα και πλήρως για οποιαδήποτε επιβάρυνση μπορεί να υποστούν ως αποτέλεσμα της μη αποπληρωμής από το δικαιούχο κράτος μέλος της χρηματοδοτικής συνδρομής σύμφωνα με τους όρους που τη διέπουν.».

Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με σκοπό να διαφυλάσσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της νομισματικής ένωσης της Ευρώπης, παρέχοντας προσωρινή χρηματοδοτική βοήθεια προς τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ, όταν αυτά θα το έχουν ανάγκη και εφόσον έχουν υπογράψει μνημόνιο συνεννόησης (memorandum of understanding- MoU).

Πρόκειται για ένα όργανο ειδικού σκοπού (special purpose vehicle) που συμφωνήθηκε από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 9 Μαΐου του 2010 στα πλαίσια της έκτακτης Συνόδου του Ecofin. Στη Σύνοδο αυτή αποφασίστηκε η υιοθέτηση μίας δέσμης μέτρων που θα φτάνει το ανώτατο όριο των €500δισ και θα αποτελείται από τα €60 δισ του EFSM και τα €440 δισ του EFSF. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2010)

Ο EFSF θα έχει διάρκεια 3 ετών και οι πόροι του Ταμείου αυτού θα συμπληρώνονται από τη συμμετοχή του ΔΝΤ τουλάχιστον κατά το ήμισυ της συνεισφοράς της ΕΕ, δηλαδή €250 δισ. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2010)

Ο EFSF δημιουργήθηκε στις 7 Ιουνίου του 2010 με τη μορφή Ανώνυμης Εταιρείας υπό το δίκαιο του Λουξεμβούργου στο οποίο και εδρεύει. Διαθέτει 17 κράτη ως μετόχους: Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία²⁰. Η συνολική δανειοδοτική ικανότητά του ανέρχεται σε €440 δισ, κεφάλαια που αντλεί από τις χρηματοπιστωτικές αγορές και είναι εγγυημένα από τους μετόχους (κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ). Σε πλήρη δράση ετέθη από τις 4 Αυγούστου 2010.

Διευθύνων Σύμβουλος του EFSF ήταν ο Klaus Regling και πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου ο εκάστοτε πρόεδρος του Euroworking Group, που τα προηγούμενα χρόνια υπήρξε ο Thomas Wieser. Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας αποτελούνταν από υψηλού επιπέδου εκπροσώπους των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μπορούσαν, η κάθε μια, να διορίζουν έναν παρατηρητή στο Διοικητικό Συμβούλιο του EFSF.

Για να αποκτήσει τα κεφάλαια που χρειάζεται ο EFSF μπορούσε να εκδίδει ομόλογα²¹ ή άλλα χρεόγραφα για την αύξηση των κεφαλαίων του που απαιτούνται για την παροχή οικονομικής βοήθειας. Την 21η Ιουλίου 2011, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ζώνης του ευρώ και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ δήλωσαν την

²⁰ <http://www.efsf.europa.eu/about/key-figures/index.htm>, 20 Σεπτεμβρίου 2015

²¹ Τα ομόλογα του EFSF έχουν πάρει πολύ καλές αξιολογήσεις από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Συγκεκριμένα τη βαθμολογία AA από την Standard & Poors, Aa1 από τη Moodys και AA από τον οίκο Fitch.

πρόθεσή τους να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα του EFSF. (EFSF, 2010, σ.1) Έτσι ενώ αρχικά χρηματοδοτική συνδρομή παρέχονταν αποκλειστικά μέσω συμφωνιών δανειακής διευκόλυνσης (loan facility agreements), η οικονομική βοήθεια μπορεί πλέον να χορηγείται με τη μορφή συμφωνιών οικονομικής στήριξης (Financial Assistance Facility Agreement) για την παροχή οικονομικής βοήθειας που θα μπορούν να παίρνουν τις παρακάτω μορφές:

- Δάνεια προς τις χώρες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες.
- Ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (ακόμη κι αυτών που δεν συμμετέχουν σε προγράμματα διάσωσης) μέσω της χορήγησης δανείων σε κυβερνήσεις.
- Παροχή προληπτικής χρηματοδοτικής συνδρομής με τη μορφή πιστωτικής γραμμής στήριξης σε χώρες που δεν έχουν ακόμη αποκλειστεί από τις αγορές.
- Με αγορά ομολόγων κράτους-μέλους του EFSF από την πρωτογενή και τη δευτερογενή αγορά χρέους.

Στα πλαίσια της λειτουργίας του παρείχε οικονομική ενίσχυση στην Ελλάδα (Ενθετο 1.) στην Ιρλανδία²² και στην Πορτογαλία²³. Σημαντικές αλλαγές σημειώθηκαν με αφορμή του προγράμματος προς την Ελλάδα στη λήξη των δανείων και στα επιτόκια δανεισμού, οι οποίες εφαρμόστηκαν στην Πορτογαλία και την Ιρλανδία. Σύμφωνα με τη δήλωση, στις 21ης Ιουλίου του 2011, των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων του ευρώ, οι αλλαγές αυτές συνίσταται στην επιμήκυνση της λήξης των μελλοντικών δανείων του EFSF προς την Ελλάδα στο μέγιστο δυνατό βαθμό από το σημερινό χρονικό όριο των 7,5 χρόνων σε 15 έως 30 έτη με περίοδο χάριτος 10 ετών. (EFSF, 2010, σ.3) Σε αυτό το πλαίσιο, θα διασφαλιστεί επαρκή παρακολούθηση μετά το πρόγραμμα. Επίσης, αποφάσισαν να παρατείνουν σημαντικά τις προθεσμίες λήξης του υπάρχοντος ελληνικού προγράμματος. Ενώ τέλος θα παράσχουν δάνεια του EFSF με επιτόκια δανεισμού ισοδύναμα με εκείνα που παρέχονται για την ενίσχυση του ισοζυγίου πληρωμών (περίπου στο 3,5%). (EFSF, 2010, σ.3)

²² Στις 8 Δεκεμβρίου του 2013, η Ιρλανδία βγήκε επίσημα το πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας του EFSF. Το EFSF είχε συνεισφέρει συνολικά 17,7 δις € στο κοινό πακέτο εξωτερικής χρηματοδότησης ύψους 67,5 δις € το οποίο περιελάμβανε, επίσης, δάνεια από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και διμερείς δανειστές (το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία και τη Δανία).

Βλέπε περισσότερα: <http://www.efsf.europa.eu/about/operations/ireland/index.htm>

²³ Στις 18 Μαΐου 2014 η Πορτογαλία αποχώρησε επίσημα το πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας του EFSF. Το EFSF είχε συνεισφέρει συνολικά 26 δις € στο κοινό πακέτο εξωτερικής χρηματοδότησης ύψους 78 δις € το οποίο περιελάμβανε, επίσης, τα δάνεια από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Περισσότερα βλέπε: <http://www.efsf.europa.eu/about/operations/portugal/index.htm>

Ένθετο 1. Το ελληνικό πρόγραμμα στα πλαίσια του EFSF

Το πρόγραμμα του EFSF για την Ελλάδα άρχισε στις 21 Φεβρουαρίου του 2012 και επρόκειτο να λήξει στις 31 Δεκεμβρίου του 2014 αλλά επεκτάθηκε δύο φορές μετά από αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης. Συνολικά ο EFSF εκταμίευσε στην Ελλάδα €141,8 δις.

Το πρόγραμμα ήταν μοναδικό σε πολλές πτυχές του όπως στο γεγονός πως περιλάμβανε συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα. Στόχος του PSI ήταν να εξασφαλιστεί η μείωση του ελληνικού χρέους προς το ΑΕΠ με στόχο να φθάσει το 120% μέχρι το 2020.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του επικεφαλής του EFSF, Κλάους Ρέγκλινγκ το πρόγραμμα έληξε στις 30/06/2015, γι αυτό το λόγο η τελευταία δόση ύψους €1,8 δις δεν ήταν πλέον διαθέσιμη για την Ελλάδα όπως και τα €10,9 δις για την κάλυψη του εν δυνάμει κόστους της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών.

Από πολύ νωρίς ξεκίνησαν οι εκκλήσεις από την ακαδημαϊκή κοινότητα για την μονιμοποίηση του EFSF με την πλήρη ένταξη του στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με επιστολή-έκκληση τεσσάρων διακεκριμένων οικονομολόγων των Peter Bofinger, Henrik Enderlein, Tommaso Padoa-Schioppa και André Sapir²⁴ που δημοσιεύτηκε στους Financial Times (27/09/2010) το πρώτο βήμα έχει γίνει ήδη, η Ευρώπη έδειξε την επιθυμία της να υπερασπιστεί τη νομισματική ένωση με τη δημιουργία του EFSF αλλά οι οικονομικές συνθήκες δείχνουν πως χρειάζεται έναν μόνιμο ευρωπαϊκό θεσμό διάσωσης. Η άσχημη δημοσιονομική κατάσταση των περισσότερων χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ αναδεικνύει την ανάγκη πρόσβασης σε δανεισμό με χαμηλά επιτόκια καθώς και τη διασφάλιση εφαρμογής προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής. Και τα δύο αυτά μπορούν να εξασφαλιστούν μέσω ενός μόνιμου ευρωπαϊκού ταμείου χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Την 1η Ιουλίου 2013 η περίοδος λειτουργίας του EFSF έληξε και από τότε δεν συμμετέχει πια σε νέα προγράμματα βοήθειας, αλλά συνεχίζει τη διαχείριση κάποιων προγραμμάτων μέχρι την αποπληρωμή εκκρεμών χρεών των κρατών στα οποία παρείχε οικονομική στήριξη, αντικαταστάθηκε από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM).

Η θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM)

Με βάση τη διακυβερνητική συνθήκη που υπεγράφη από τις χώρες-μέλη της ζώνης του ευρώ στις 2 Φεβρουαρίου 2012 συστήνεται διακυβερνητικός οργανισμός δημόσιου διεθνούς δικαίου με έδρα το Λουξεμβούργο, υπό την ονομασία «Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας». Πρόκειται για έναν μόνιμο μηχανισμό

²⁴ Ο κ. Tommaso Padoa-Schioppa είναι Πρόεδρος του Ομίλου "Notre Europe", ο κ. Peter Bofinger, Καθηγητής οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Βύρτσμπουργκ, ο κ. Henrik Enderlein, Καθηγητής στη Σχολή Διακυβέρνησης Hertie του Βερολίνου και ο κ. Andre Sapir, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Libre των Βρυξελλών.

επίλυσης κρίσεων για τις χώρες της ζώνης του ευρώ που ήρθε να αντικαταστήσει τον EFSF. Διαθέτει συνολικό εγγεγραμμένο κεφάλαιο €704,8 δις με καταβεβλημένο κεφάλαιο €80,5 δις και δεσμευμένο καταβλητέο κεφάλαιο €624,3 εκατ. Η μέγιστη δανειοδοτική του ικανότητα είναι ύψους €500 δις, συμπεριλαμβανομένης της εκκρεμούς στήριξης σταθερότητας του EFSM. Μέτοχοι του είναι τα 19 κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ και Διευθύνων Σύμβουλος του ο Klaus Regling.

Στις 17 Δεκεμβρίου 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε την ανάγκη και συμφώνησε για τη θέσπιση ενός μόνιμου μηχανισμού σταθερότητας για τη ζώνη του ευρώ. Ως προς τον σκοπό αυτό στις 25 Μαρτίου 2011, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 2011/199/ΕΕ²⁵ με βάση την οποία τροποποιείται το άρθρο 136 της ΣΛΕΕ και προστίθεται σε αυτό μία παράγραφος²⁶ που προβλέπει τη δυνατότητα θέσπισης μηχανισμού σταθερότητας. Στις 9 Δεκεμβρίου 2011 οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών με νόμισμα το ευρώ αποφάσισαν να προχωρήσουν προς μια ισχυρότερη οικονομική ένωση με την εισαγωγή της Συνθήκης για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση («ΣΣΣΔ»). Έτσι αναγνωρίζεται και συμφωνείται ότι η χρηματοπιστωτική συνδρομή στο πλαίσιο νέων προγραμμάτων υπό τον ESM θα παρέχεται υπό την προϋπόθεση, από 1ης Μαρτίου 2013, της κύρωσης της ΣΣΣΔ από το ενδιαφερόμενο μέλος του ESM.

Η Συνθήκη προβλέπει πως όλα τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ θα γίνουν μέλη του ESM όπως και κάθε κράτος μέλος που θα προσχωρεί στη ζώνη του ευρώ θα πρέπει να καθίσταται και μέλος του ESM με πλήρη δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπως ισχύει και για τα συμβαλλόμενα μέρη. Ο ESM θα παρέχει δάνεια οικονομικής στήριξης όπως το ΔΝΤ. Μάλιστα τα δάνεια ESM θα απολαύουν καθεστώς προτιμσιακού πιστωτή όπως και αυτά του ΔΝΤ, με το καθεστώς προτιμσιακού πιστωτή του ΔΝΤ να υπερισχύει έναντι αυτού του ESM.

Με βάση το άρθρο 3 της Συνθήκης σκοπός του ESM είναι: *«η κινητοποίηση της χρηματοδότησης και η παροχή στήριξης σταθερότητας, υπό αυστηρούς όρους, (...) προς όφελος των μελών του ΕΜΣ που αντιμετωπίζουν ή απειλούνται από σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης, (...) για τη διαφύλαξη της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ζώνης του ευρώ.»* Γι αυτό το λόγο με βάση το άρθρο 21 της Συνθήκης ο ESM εξουσιοδοτείται να δανείζεται από κεφαλαιαγορές, από τράπεζες, από χρηματο-οικονομικούς οργανισμούς ή άλλα πρόσωπα ή ιδρύματα για την

²⁵ <http://www.ecofil.eu/esm/itemsESM.asp?Menu=81>, 25 Σεπτεμβρίου 2015.

²⁶ Η νέα παράγραφος στο άρθρο 136 της ΣΛΕΕ αναφέρει: *«Τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ μπορούν να θεσπίσουν μηχανισμό σταθερότητας ο οποίος θα ενεργοποιείται εφόσον κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να διασφαλίζεται η σταθερότητα της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της. Η παροχή τυχόν απαιτούμενης χρηματοπιστωτικής συνδρομής δυνάμει του μηχανισμού θα υπόκειται σε αυστηρούς όρους».*

εκπλήρωση του σκοπού του. Τέλος έχει το δικαίωμα να κάνει χρήση των ακόλουθων μέσων δανεισμού:

- Να δώσει δάνεια στο πλαίσιο του προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής²⁷. (άρθρο 13 της Συνθήκης θέσπισης του ΕΜΣ)
- Να αγοράσει ομόλογα κράτους-μέλους του από την πρωτογενή και τη δευτερογενή αγορά χρέους. (άρθρα 17 & 18 της Συνθήκης θέσπισης του ΕΜΣ)
- Να παρέχει χρηματοδοτική συνδρομή με τη μορφή προληπτικής γραμμής πίστωσης. (άρθρο 14 της Συνθήκης θέσπισης του ΕΜΣ)
- Να προβαίνει σε ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της χορήγησης δανείων προς τις κυβερνήσεις των μελών του ΕΜΣ. (άρθρο 15 της Συνθήκης θέσπισης του ΕΜΣ)
- Να προβαίνει σε απευθείας ανακεφαλαιοποίηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (ως μέσο ύστατης καταφυγής).

Μέχρι στιγμής έχει παράσχει χρηματοδοτική στήριξη στην Ισπανία, την Κύπρο και την Ελλάδα. Σχετικά με την Ισπανία, τον Ιούλιο του 2012, εγκρίθηκε χρηματοδοτική βοήθεια ύψους έως και €100 δις. Το πρόγραμμα είχε σχεδιαστεί για να καλύψει ένα έλλειμμα κεφαλαίων σε μια σειρά από ισπανικές τράπεζες. Ωστόσο, η ισπανική κυβέρνηση δεν εκταμίευσε το πλήρες ποσό αλλά €39,5 δις τον Δεκέμβριο του 2012 και €1,8 δις τον Φεβρουάριο του 2013²⁸. Τα ποσά αυτά δόθηκαν στο Fondo de Reestructuración Ordenado Bancaria (FROB), το ταμείο ανακεφαλαιοποίησης τραπεζών της ισπανικής κυβέρνησης και στη συνέχεια διοχετεύθηκαν στα εμπλεκόμενα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.²⁹ Η οικονομική βοήθεια για την Ισπανία συνοδεύτηκε από πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που αφορούσε τη διακυβέρνηση, την εποπτεία και τη ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Το πρόγραμμα έληξε στις 31 Δεκεμβρίου του 2013.

²⁷ Σε περίπτωση που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με την ΕΚΤ εκτιμήσουν πως συντρέχουν οι λόγοι για την παροχή στήριξης σταθερότητας το άρθρο 13 παρ.3 της Συνθήκης σύστασης του ΕΜΣ προβλέπει τα ακόλουθα: «...το Συμβούλιο Διοικητών αναθέτει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή – σε συνεργασία με την ΕΚΤ και, εφόσον είναι εφικτό, από κοινού με το ΔΝΤ – να διαπραγματευθεί με το ενδιαφερόμενο μέλος του ΕΜΣ μνημόνιο κατανόησης («ΜΚ») όπου θα περιγράφονται αναλυτικά οι όροι που θα συνδέονται με τη διευκόλυνση χρηματοπιστωτικής συνδρομής. Το περιεχόμενο του ΜΚ αντικατοπτρίζει τις αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν και το μέσο χρηματοπιστωτικής συνδρομής που έχει επιλεγεί.»

²⁸ <http://www.esm.europa.eu/assistance/spain/index.htm>, 25 Σεπτεμβρίου 2015.

²⁹ Ibid.

Στις 25 Ιουνίου 2012, η Κυπριακή Κυβέρνηση υπέβαλε αίτηση για στήριξη σταθερότητας προς τον Πρόεδρο του Eurogroup. Τελικά το πρόγραμμα μακροοικονομικής προσαρμογής συμφωνήθηκε στις 25 Μαρτίου 2013 και αφορά τις ανισορροπίες του κυπριακού χρηματοπιστωτικού τομέα. Περιλαμβάνει συρρίκνωση του χρηματοπιστωτικού τομέα της χώρας, δημοσιονομική εξυγίανση, διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και ιδιωτικοποιήσεις. Η συμφωνία για το πρόγραμμα μακροοικονομικής προσαρμογής άνοιξε το δρόμο ώστε τα μέλη της ζώνης του ευρώ να πάρουν την απόφαση για ένα πακέτο οικονομικής βοήθειας προς την Κύπρο ύψους έως και €10 δις. Από το ποσό αυτό ο ESM διέθεσε 8.968.000.000 € και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) περίπου €1 δις. Το πρόγραμμα λήγει στις 31 Μαρτίου του 2016³⁰.

Τέλος φτάνουμε στο τρίτο χρηματοδοτικό πρόγραμμα που έχει συμφωνηθεί στα πλαίσια του ESM. Το πρόγραμμα αυτό αφορά την Ελλάδα, εγκρίθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο του ESM στις 19 Αυγούστου του 2015, ύστερα από σχετική αίτηση που υπεβλήθη από την ελληνική κυβέρνηση στις 8 Ιουλίου του 2015³¹. Φτάνει τα €86 δις και θα έχει τριετή διάρκεια με ημερομηνία λήξης τη 20^η Αυγούστου του 2018. Το συνολικό ποσό χρηματοδότησης από τον ESM θα εξαρτηθεί από τη συμμετοχή του ΔΝΤ και την εφαρμογή του μνημονίου από την Ελλάδα μέχρι τα μέσα του 2018. Το ποσό της πρώτης δόσης ανέρχεται στα €26 δις και κατεβλήθη την 19^η Αυγούστου του 2015.

Τα χρήματα αυτά θα εκταμιευθούν σταδιακά και θα χρησιμοποιηθούν από την ελληνική κυβέρνηση για την εξυπηρέτηση του χρέους, την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού τομέα, τον συμψηφισμό οφειλών και τη χρηματοδότηση του προϋπολογισμού. Βασική προϋπόθεση η ελληνική κυβέρνηση να υλοποιήσει μια σειρά από ριζικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις για τις οποίες έχει δεσμευτεί. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές περιλαμβάνονται σε σχετικό μνημόνιο συμφωνίας, το οποίο περιλαμβάνει τους παρακάτω στόχους: αποκατάσταση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας, διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, τόνωση της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και των επενδύσεων και μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης.

³⁰ <http://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus/index.htm>, 25 Σεπτεμβρίου 2015.

³¹ <http://www.esm.europa.eu/assistance/Greece/index.htm>, 25 Σεπτεμβρίου 2015.

3.2 Το νέο θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας και συντονισμού σε Δημοσιονομικό επίπεδο

Η κρίση χρέους που εξαπλώθηκε στην Ευρώπη με αφορμή τα δημοσιονομικά προβλήματα της Ελλάδας φανέρωσε τα κίβδηλα θεμέλια της ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής. Γι αυτό το λόγο κρίθηκε εξαιρετικά επείγον να τροποποιηθεί και να βελτιωθεί ο δημοσιονομικός συντονισμός και να ενισχυθεί η εποπτεία των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών από την ΕΕ.

Έτσι, στα πλαίσια της οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης τίθενται τρεις στόχοι: η ανίχνευση, η πρόληψη και η διόρθωση προβληματικών οικονομικών τάσεων, όπως τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα και η υπερβολική αύξηση του δημόσιου χρέους³².

Σχετικά με το σκέλος της ανίχνευσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρακολουθεί λεπτομερώς τις οικονομικές εξελίξεις στα κράτη-μέλη αλλά και στην παγκόσμια οικονομία, προσπαθώντας να εντοπίσει εγκαίρως πιθανές ανισορροπίες. Ως προς αυτό το σκοπό, κάθε χρόνο συντάσσει δύο εκθέσεις α) την ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης (Annual Growth Survey)³³, η οποία εξετάζοντας την απασχόληση και τις μακροοικονομικές τάσεις στην ΕΕ, θέτει τις προτεραιότητες της ΕΕ για τον επόμενο χρόνο και β) την έκθεση του Μηχανισμού Επαγρύπνησης (Alert Mechanism Report) (2011, Κανονισμός αριθ. 1176, της 16ης Νοεμβρίου), η οποία προσδιορίζει τις χώρες που εμφανίζουν επικίνδυνες ανισορροπίες.

Σχετικά με το σκέλος της πρόληψης, η δημοσιονομική επιτήρηση εντείνεται με την υιοθέτηση μίας σειράς από δημοσιονομικούς στόχους, γνωστούς ως μεσοπρόθεσμους στόχους (Medium-Term Objectives). Για τη διαπίστωση της ευθυγράμμισης των εθνικών πολιτικών με τους μεσοπρόθεσμους στόχους τα κράτη μέλη της ευρωζώνης υποβάλλουν Πρόγραμμα Σταθερότητας (Annual Stability Programme) και τα κράτη μέλη εκτός Ευρωζώνης Πρόγραμμα Σύγκλισης (Convergence Programme). Επιπλέον, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να υποβάλλουν το «εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων», όπου παρουσιάζονται οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που σχεδιάζουν να εφαρμόσουν για την τόνωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Η Επιτροπή αφού αναλύσει τα δύο προγράμματα της κάθε χώρας προχωράει σε συγκεκριμένες συστάσεις πολιτικής, οι οποίες έπειτα από διαβουλεύσεις μεταξύ της Επιτροπής και της εκάστοτε κυβέρνησης ενσωματώνονται στις εθνικές πολιτικές.

³² http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm, 29 Σεπτεμβρίου 2015

³³ Ibid.

Στα πλαίσια του σκέλους της διόρθωσης προβλέπεται η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (The Excessive Deficit Procedure), σύμφωνα με την οποία τα κράτη-μέλη που παρουσιάζουν ανισοροπίες δέχονται συστάσεις για τη διόρθωση τους και δεσμεύονται να φέρουν τα υπερβολικά ελλείμματα ή τα χρέη τους σε ασφαλή επίπεδα. Σε περίπτωση όμως που δεν λάβουν τα απαραίτητα μέτρα προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων, όπως πρόστιμα που μπορεί να φτάσουν το 0,2% του ΑΕΠ τους. Επιπλέον προβλέπεται και η διαδικασία υπερβολικών ανισοροπιών (The Excessive Imbalance Procedure), σύμφωνα με την οποία τα κράτη-μέλη με υπερβολικές ανισοροπίες πρέπει να υποβάλουν σχέδια διορθωτικών μέτρων με σαφή οδικό χάρτη και προθεσμίες³⁴.

Για την επίτευξη των παραπάνω, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης ενισχύθηκε με νέους κανόνες που περιλαμβάνονται στο six-pack (εξάπτυχο) και στο two-pack (δίπτυχο). Το six-pack τέθηκε σε ισχύ στις 13 Δεκεμβρίου 2011, ενώ το two-pack στις 30 Μαΐου 2013. Το αποκαλούμενο «Εξάπτυχο» έχει σκοπό την ενίσχυση τόσο του προληπτικού όσο και του διορθωτικού σκέλους του ΣΣΑ με σκοπό την αυστηρότερη προσαρμογή των εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών στους δημοσιονομικούς κανόνες. Το αποκαλούμενο «Δίπτυχο», αποτελείται από δύο κανονισμούς στα πλαίσια των οποίων επιτυγχάνεται περαιτέρω ενίσχυση της δημοσιονομικής και οικονομικής εποπτείας. Επίσης το 2013 υιοθετείται μία διακυβερνητική συνθήκη, η Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΣΣΣΔ), στα πλαίσια της οποίας ετέθη σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2013 το Δημοσιονομικό Σύμφωνο.

Όλα τα παραπάνω λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου³⁵, το οποίο εισήχθη το 2010, με σκοπό να εξασφαλίσει ότι τα κράτη-μέλη συζητούν τα δημοσιονομικά και οικονομικά τους σχέδια με τους εταίρους τους στην ΕΕ σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές κατά τη διάρκεια του έτους. Κατ' αυτό τον τρόπο, η Επιτροπή παρακολουθεί τη δημοσιονομική κατάσταση των κρατών-μελών και μπορεί να διατυπώσει και κάποιες συστάσεις πολιτικής ή να υποβάλει πρόταση στο Συμβούλιο για την έκδοση έγκαιρης προειδοποίησης με στόχο την αποφυγή εμφάνισης υπερβολικού ελλείμματος. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο επιτρέπει στα κράτη μέλη να εργαστούν για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής Ευρώπη 2020 για τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της ΕΕ.

³⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm, 29 Σεπτεμβρίου 2015

³⁵ http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/the_european_semester/index_en.htm, 29 Σεπτεμβρίου 2015.

Το πακέτο των έξι μέτρων «Εξάπτυχο»

Οι πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις έφεραν την Ε.Ε. αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις σχετικά με τη λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Το έως τότε υφιστάμενο πλαίσιο δημοσιονομικού συντονισμού, έτσι όπως αυτό αποκωδικοποιούνταν μέσα από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, υπέστη μία εκτεταμένη μεταρρύθμιση με την υιοθέτηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ύστερα από ανάλογες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενός πακέτου έξι μέτρων. Το λεγόμενου «Εξάπτυχο» ετέθη σε εφαρμογή στις 13 Δεκεμβρίου του 2011 και περιλαμβάνει τις παρακάτω έξι νομοθετικές πράξεις:

1. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1173/2011, της 16^{ης} Νοεμβρίου, για την αποτελεσματική **επιβολή της δημοσιονομικής εποπτείας** στη ζώνη του ευρώ.
2. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1174/2011, της 16^{ης} Νοεμβρίου, για την **πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών** στη ζώνη του ευρώ.
3. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1176/2011, της 16^{ης} Νοεμβρίου, για **την πρόληψη και διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών**.
4. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1175/2011, της 16^{ης} Νοεμβρίου, για **την τροποποίηση των διαδικασιών εποπτείας** της δημοσιονομικής κατάστασης των κρατών-μελών.
5. Κανονισμός αριθ. 1177/2011, της 16^{ης} Νοεμβρίου, για την **τροποποίηση της διαδικασίας για τα υπερβολικά ελλείμματα**.
6. Την οδηγία 2011/85/ΕΕ του Συμβουλίου της 8ης Νοεμβρίου 2011 σχετικά με **τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών**.

Το «εξάπτυχο» αποτελεί παράγωγο δίκαιο της ΕΕ και ισχύει και στα 27 κράτη-μέλη (με ορισμένους ειδικούς κανόνες για τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, ιδίως όσον αφορά τις οικονομικές κυρώσεις).

Αναλυτικότερα στον **Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1173/2011**, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου, σχετικά με την επιβολή δημοσιονομικής εποπτείας στη ζώνη του ευρώ προβλέπονται τα εξής:

Σύμφωνα με το άρθρο 1 (2011, Κανονισμός αριθ. 1173, της 16ης Νοεμβρίου) θεσπίζεται σύστημα κυρώσεων με σκοπό την ενίσχυση της επιβολής του προληπτικού³⁶ και του διορθωτικού³⁷ σκέλους του ΣΣΑ στη ζώνη του ευρώ.

Σχετικά με τις κυρώσεις στο προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ το άρθρο 4 παρ.1 ορίζει πως εάν διαπιστωθεί πως το κράτος-μέλος, στο οποίο έχει προηγουμένως κάνει συστάσεις το Συμβούλιο, δεν προχώρησε στη λήψη των απαραίτητων ενεργειών, τότε η Επιτροπή συνιστά στο Συμβούλιο να επιβάλλει με νέα απόφαση του στο οικείο κράτος-μέλος, την πραγματοποίηση τοκοφόρου κατάθεσης στην Επιτροπή, ίση με το 0,2% του ΑΕΠ του κατά το προηγούμενο έτος.

Σχετικά με τις κυρώσεις στο διορθωτικό σκέλος του ΣΣΑ το άρθρο 5 παρ.1 ορίζει πως εάν το Συμβούλιο αποφασίσει (σύμφωνα με το άρθρο 126 παράγραφος 6 της ΣΛΕΕ) ότι υφίσταται υπερβολικό έλλειμμα σε κράτος μέλος το οποίο έχει πραγματοποιήσει τοκοφόρο κατάθεση στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 (2011, Κανονισμός αριθ. 1173, της 16ης Νοεμβρίου) ή εφόσον διαπιστωθεί από την Επιτροπή μια σοβαρή παραβίαση των δημοσιονομικών υποχρεώσεων που απορρέουν από το ΣΣΑ, η Επιτροπή συνιστά στο Συμβούλιο, να υποχρεώσει με νέα του απόφαση το οικείο κράτος μέλος να προβεί σε άτοκη κατάθεση στην Επιτροπή, ύψους 0,2 % του ΑΕΠ του κατά το προηγούμενο έτος.

Τέλος στο άρθρο 8 παρ. 1 προβλέπονται κυρώσεις για την παραποίηση στατιστικών στοιχείων (η παρουσίαση ανακριβών στοιχείων σχετικά με το έλλειμμα ή το χρέος) από κράτος-μέλος εκ προθέσεως ή για λόγους αμέλειας. Σύμφωνα με την παρ. 2 του εν λόγω άρθρου, το ύψος του προστίμου δεν πρέπει να υπερβαίνει το 0,2% του ΑΕΠ του οικείου κράτους-μέλους ενώ η παρ. 3 ορίζει με ακρίβεια τη διαδικασία κατά την οποία η Επιτροπή μπορεί να διεξάγει κάθε αναγκαία έρευνα για την επαλήθευση των στοιχείων που παρουσιάζει το οικείο κράτος-μέλος.

Έπειτα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκρίνει δύο κανονισμούς, με τον πρώτο (2011, Κανονισμός αριθ. 1174, της 16ης Νοεμβρίου) εισάγονται κυρώσεις στα κράτη-μέλη που δεν ακολουθούν τις συστάσεις για τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών τους και με τον δεύτερο (2011, Κανονισμός αριθ. 1176, της 16ης Νοεμβρίου) θεσπίζεται μηχανισμός εποπτείας για τον εντοπισμό των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών και ειδική διαδικασία για τη διόρθωση τους.

³⁶ Ως προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ νοείται το σύστημα πολυμερούς εποπτείας όπως αυτό θεσπίζεται με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1466/97.

³⁷ Ως διορθωτικό σκέλος του ΣΣΑ νοείται η διαδικασία αποφυγής υπερβολικού ελλείμματος των κρατών μελών, όπως ορίζεται από το άρθρο 126 της ΣΛΕΕ και τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97.

Η διαδικασία έτσι όπως αυτή ορίζεται με βάση τον **Κανονισμό (Ε.Ε) αριθ. 1176/2011**, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου, είναι η εξής:

- Αρχικά σύμφωνα με το άρθρο 3 προβλέπεται **μηχανισμός επαγρύπνησης** στα πλαίσια του οποίου η Επιτροπή συντάσσει κάθε χρόνο έκθεση για να εντοπίσει εγκαίρως πιθανές μακροοικονομικές ανισορροπίες.
- Με βάση τα αποτελέσματα από την παραπάνω αξιολόγηση, σύμφωνα με το άρθρο 5, η Επιτροπή διενεργεί **εμπεριστατωμένη επισκόπηση** για κάθε κράτος-μέλος που θεωρεί πως είτε πλήττεται είτε πως ενδέχεται να πληγεί από ανισορροπίες.
- Εάν η Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 6, θεωρήσει πως ένα κράτος – μέλος πλήττεται από ανισορροπίες, ενημερώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωομάδα. Το δε Συμβούλιο, έπειτα από σύσταση της Επιτροπής, απευθύνει τις **απαραίτητες συστάσεις** στο εν λόγω κράτος και επανεξετάζει τη σύσταση αυτή ετησίως στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.
- Τέλος, σε περίπτωση που κριθεί πως ένα κράτος αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες, τότε ενεργοποιείται η ειδική διαδικασία υπερβολικών ανισορροπιών έτσι όπως ορίζεται από το άρθρο 7 και το άρθρο 8. (2011, Κανονισμός αριθ. 1176, της 16ης Νοεμβρίου)

Η διαδικασία έχει ως εξής: εφόσον το Συμβούλιο, έπειτα από σύσταση της Επιτροπής, διαπιστώσει την ύπαρξη υπερβολικής ανισορροπίας, ζητά από το κράτος-μέλος να υποβάλει εντός καθορισμένης προθεσμίας ένα σχέδιο με διορθωτικές ενέργειες. Εάν τα μέτρα και το χρονοδιάγραμμα που υπέβαλλε το κράτος-μέλος θεωρηθούν επαρκή, τότε το Συμβούλιο τα εγκρίνει και καθορίζει και χρονοδιάγραμμα εποπτείας της εφαρμογής τους. Εάν τα μέτρα θεωρηθούν ανεπαρκή τότε δίνεται προθεσμία δύο μηνών στο κράτος-μέλος ώστε να καταθέσει νέο σχέδιο διορθωτικών μέτρων.

Η Επιτροπή, με βάση το άρθρο 9, είναι αρμόδια να παρακολουθεί την πορεία των διορθωτικών ενεργειών μέσω εκθέσεων προόδου που υποβάλλει το κράτος μέλος στο Συμβούλιο και την Επιτροπή ανά τακτά χρονικά διαστήματα και αποστολών εποπτείας της Επιτροπής στο οικείο κράτος-μέλος.

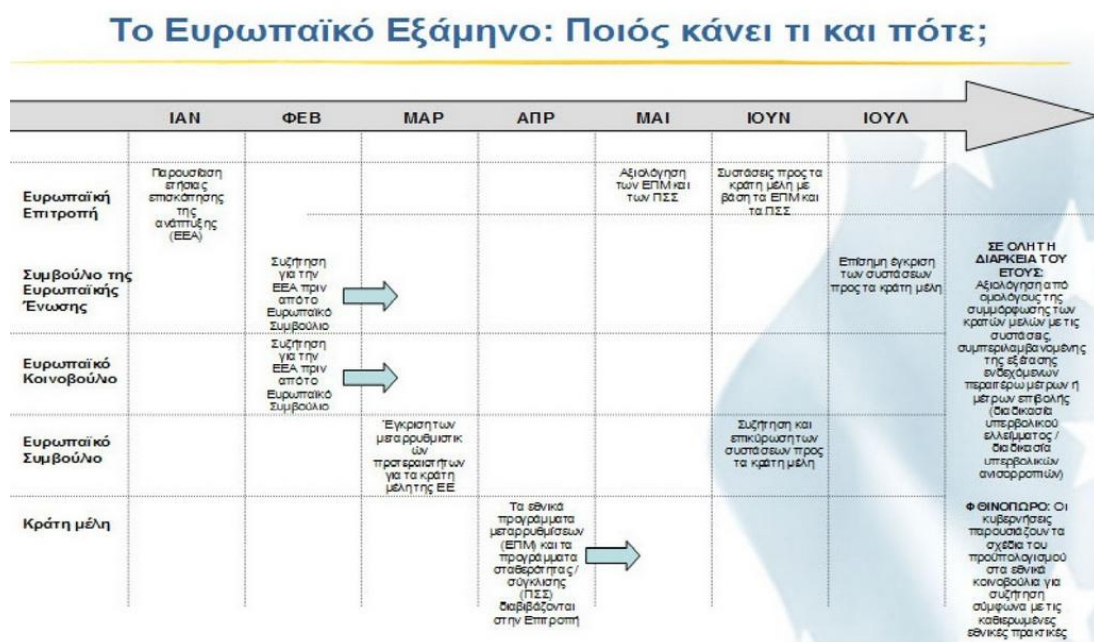
Το δε Συμβούλιο, με βάση το άρθρο 10, αξιολογεί κατά πόσο οι συνιστώμενες διορθωτικές ενέργειες εφαρμόστηκαν. Εφόσον, λοιπόν, κριθεί ότι οι διορθωτικές ενέργειες ελήφθησαν, η διαδικασία ανισορροπιών θεωρείται πως βαίνει καλώς και τίθεται σε αναστολή. Να σημειωθεί πως η παρακολούθηση συνεχίζεται. Σε αντίθετη περίπτωση, το Συμβούλιο εκδίδει σύσταση με την οποία ορίζονται νέες προθεσμίες.

Επίσης, το Συμβούλιο δύναται να επιβάλλει κυρώσεις που ορίζονται στο **άρθρο 3 του Κανονισμού (Ε.Ε) αριθ. 1174/2011** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Νοεμβρίου.

Αναλυτικά, σχετικά με τις κυρώσεις το Συμβούλιο επιβάλλει με απόφαση του τοκοφόρο κατάθεση, ίση με 0,1% του ΑΕΠ του οικείου κράτους-μέλους κατά το προηγούμενο έτος, στο οικείο κράτος-μέλος που δεν έλαβε τα διορθωτικά μέτρα. Επιπλέον, έπειτα από σύσταση της Επιτροπής, δύναται η μετατροπή του τοκοφόρου προστίμου σε ετήσιο ίσο με 0,1% του ΑΕΠ του οικείου κράτους-μέλους κατά το προηγούμενο έτος εφόσον: ενώ έχουν εκδοθεί δύο διαδοχικές συστάσεις του Συμβουλίου, στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας ανισορροπίας, το σχέδιο διορθωτικών ενεργειών που υπέβαλε το κράτος-μέλος είναι ανεπαρκές ή έχουν εκδοθεί δύο διαδοχικές αποφάσεις του Συμβουλίου μέσω των οποίων διαπιστώνεται η μη συμμόρφωση. (2011, Κανονισμός αριθ. 1174, της 16ης Νοεμβρίου)

Στη συνέχεια ο **Κανονισμός (Ε.Ε) αριθ. 1175/2011** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου τροποποιεί τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1466/97 του Συμβουλίου και εισάγει το «Ευρωπαϊκό Εξάμηνο». Με αυτόν τον κανονισμό ενισχύεται το προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ, μέσα από τη θέσπιση του «Ευρωπαϊκού εξαμήνου» (Γράφημα 1), στα πλαίσια του οποίου εντείνεται η εποπτεία των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών-μελών ώστε να διασφαλιστεί η δημοσιονομική πειθαρχία στη ζώνη του ευρώ.

Γράφημα 1: Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πρόκειται για μία περίοδο 6 μηνών, που αρχίζει στις αρχές του έτους, στο πλαίσιο της οποίας το Συμβούλιο προσδιορίζει τις κύριες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ένωση και το ευρώ και παρέχει στρατηγική καθοδήγηση για τις πολιτικές που πρέπει να ακολουθήσουν τα κράτη-μέλη. Επίσης διατυπώνονται κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 148, παράγραφος 2, της ΣΛΕΕ (Κατευθυντήριες Γραμμές για την Απασχόληση).

Με βάση τα παραπάνω, τα κράτη-μέλη υποβάλλουν τα εθνικά τους προγράμματα μεταρρυθμίσεων, καθώς και προγράμματα σταθερότητας και προγράμματα σύγκλισης. Τα προγράμματα αυτά κατατίθενται στο Συμβούλιο της ΕΕ και την Επιτροπή ετησίως έως την 30^η Απριλίου και περιλαμβάνουν διάφορους δείκτες. Ενδεικτικά αναφέρονται: ο μεσοπρόθεσμος δημοσιονομικός στόχος που κάθε κράτος-μέλος οφείλει να θέσει, καθώς και η πορεία προσαρμογής προς αυτόν, το ισοζύγιο του Δημοσίου εκφρασμένο σε ποσοστό του ΑΕΠ, η αναμενόμενη εξέλιξη του δημόσιου χρέους καθώς και των δημόσιων εσόδων με αμετάβλητες πολιτικές και έναν ποσοτικό προσδιορισμό των προβλεπόμενων μέτρων διακριτικής ευχέρειας στο σκέλος των εσόδων κ.α. (2011, Κανονισμός αριθ. 1175, της 16ης Νοεμβρίου)

Αφού αξιολογηθούν τα ανωτέρω, στο τέλος του εξαμήνου το Συμβούλιο απευθύνει συστάσεις σε κάθε κράτος-μέλος ξεχωριστά, τις οποίες τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη σχετικά με την κατάρτιση των εθνικών προϋπολογισμών τα επόμενα έτη. Επιπλέον το Συμβούλιο, με βάση τις εκτιμήσεις της Επιτροπής και της οικονομικής και δημοσιονομικής επιτροπής, εξετάζει τους μεσοπρόθεσμους δημοσιονομικούς στόχους ως προς τη ρεαλιστική τους βάση, την επάρκεια των ληφθέντων μέτρων κ.α και εκδίδει σχετική απόφαση για το πρόγραμμα και ενδεχομένως να προτρέψει το κράτος-μέλος σε αλλαγές.

Επίσης σε περίπτωση σημείωσης σημαντικής απόκλισης του ελλείμματος από την τιμή αναφοράς του 3% του ΑΕΠ, με βάση τον **Κανονισμό (Ε.Ε) 1177/2011** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97 για την επιτάχυνση και τη διασαφήνιση της εφαρμογής της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος, ορίζεται η παρακάτω διαδικασία και κυρώσεις:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί και το Συμβούλιο αποφασίζει εάν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα. Στη συνέχεια η Επιτροπή συντάσσει έκθεση λαμβάνοντας υπόψη όλους τους σχετικούς κρίσιμους παράγοντες.
- Εντός δύο εβδομάδων από την έκθεση της Επιτροπής η οικονομική και δημοσιονομική επιτροπή διατυπώνει γνώμη.

- Το Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη τη γνώμη της Επιτροπής αλλά και των παρατηρήσεων του οικείου κράτους μέλους, του απευθύνει συστάσεις και θέτει προθεσμία έξι μηνών για τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων.
- Εάν με το πέρας των έξι μηνών το κράτος-μέλος δεν έχει λάβει αποτελεσματικά μέτρα, το Συμβούλιο ανακοινώνει δημόσια τις συστάσεις του.
- Μέσα σε δύο μήνες, το Συμβούλιο μπορεί να ειδοποιήσει το κράτος-μέλος να λάβει μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος.
- Εάν σε τέσσερις μήνες από την παραπάνω ειδοποίηση το κράτος-μέλος δεν έχει συμμορφωθεί τότε το Συμβούλιο αποφασίζει την επιβολή κυρώσεων. Οι κυρώσεις λαμβάνουν τη μορφή άτοκης κατάθεσης υπέρ της ΕΕ. Περιλαμβάνει δύο μέρη, ένα σταθερό (άτοκη κατάθεση ίση με 0,2% του ΑΕΠ) και ένα μεταβλητό (άτοκη κατάθεση ίση με το 1/10 της διαφοράς μεταξύ του ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ της προηγούμενης χρονιάς και της τιμής αναφοράς του 3% του ΑΕΠ).
- Στη συνέχεια το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίζει αύξηση των κυρώσεων απαιτώντας συμπληρωματική κατάθεση. Ορίζεται όμως ανώτατο όριο για το ετήσιο ποσό των καταθέσεων, ύψους 0,5% του ΑΕΠ.

Τέλος το πακέτο των έξι μέτρων ολοκληρώνεται με την **οδηγία 2011/85/ΕΕ** του Συμβουλίου της 8ης Νοεμβρίου, στην οποία ορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 1 τα αναγκαία χαρακτηριστικά των δημοσιονομικών πλαισίων των κρατών-μελών με σκοπό την αποφυγή των υπερβολικών ελλειμμάτων.

Αρχικά το άρθρο 3 ορίζει πως τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να διαθέτουν δημόσια λογιστικά συστήματα, τα οποία να καλύπτουν όλους τους υποτομείς της γενικής κυβέρνησης ώστε να μπορούν να δημοσιεύουν σε τακτικά χρονικά διαστήματα δημοσιονομικά δεδομένα που αφορούν τη γενική κυβέρνηση. Επίσης τα συστήματα αυτά πρέπει να υπόκεινται σε εσωτερικό αλλά και ανεξάρτητο λογιστικό έλεγχο.

Το άρθρο 4 ορίζει πως τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να διενεργούν μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προγνώσεις όσο το δυνατό πιο ρεαλιστικές. Τα κράτη-μέλη οφείλουν να δημοσιεύουν τις προγνώσεις αυτές, όπως επίσης τη μεθοδολογία και τις παραμέτρους που χρησιμοποίησαν. Η Επιτροπή δημοσιεύει ανάλογες προγνώσεις οι οποίες συγκρίνονται με αυτές των κρατών-μελών.

Τέλος με βάση το άρθρο 5 κάθε κράτος-μέλος οφείλει να διαθέτει αριθμητικούς δημοσιονομικούς κανόνες που να προωθούν αποτελεσματικά τη συμμόρφωση ως τους δημοσιονομικούς κανόνες της ΣΛΕΕ. Επίσης με βάση το άρθρο 9 τα κράτη-μέλη οφείλουν να διαμορφώνουν ένα αξιόπιστο και αποτελεσματικό μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο με χρονικό ορίζοντα τουλάχιστον τριών ετών.

Το πακέτο των δύο μέτρων «Δίπτυχο»

Αποτελείται από δύο κανονισμούς, ισχύει μόνο για τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης και αποσκοπεί στην περαιτέρω ενίσχυση των μηχανισμών εποπτείας στην Ευρωζώνη. Ο πρώτος κανονισμός (2013, Κανονισμός αριθ. 472, της 21ης Μαΐου) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, προβλέπει στο άρθρο 1 την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα και ζητούν ή λαμβάνουν χρηματοδοτική συνδρομή. Ουσιαστικά ο παρών κανονισμός περιλαμβάνει όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για τη λήψη χρηματοδοτικής συνδρομής.

Αναλυτικά, ο παρών κανονισμός περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή θέτει υπό ενισχυμένη εποπτεία κάποιο κράτος-μέλος, τις προϋποθέσεις και όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με την άσκηση της εποπτικής της ιδιότητας. Στα άρθρα 4 και 5 προβλέπει τη διαδικασία και τις αιτήσεις που πρέπει να κάνει ένα κράτος-μέλος για να λάβει χρηματοδοτική συνδρομή όπως και τις εκθέσεις που θα πρέπει να υποβάλλει σε περίπτωση που τη λάβει.

Στη συνέχεια, αναφέρονται όλες οι λεπτομέρειες σχετικά με το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, ως προϋπόθεση για τα κράτη-μέλη που επιθυμούν να λάβουν χρηματοδοτική συνδρομή³⁸ από άλλα κράτη μέλη, τρίτες χώρες, τον ΕΜΧΣ, ΕΤΧΣ ή το ΔΝΤ. Το πρόγραμμα αυτό συντάσσεται σε συνεργασία με την Επιτροπή, την ΕΚΤ και ενδεχομένως και το ΔΝΤ, υποκαθιστά οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα και περιλαμβάνει ετήσιους δημοσιονομικούς στόχους. Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο να εγκρίνει με ειδική πλειοψηφία το πρόγραμμα, ενώ η Επιτροπή σε συνεργασία με την ΕΚΤ και το ΔΝΤ παρακολουθούν την πρόοδο από την εφαρμογή του προγράμματος.

Άλλη σημαντική λεπτομέρεια είναι πως παρέχεται η δυνατότητα σε κράτος-μέλος που υπάγεται σε πρόγραμμα να ζητήσει τεχνική βοήθεια από την Επιτροπή. Επίσης, κράτος-μέλος, που υπάγεται σε πρόγραμμα μακροοικονομικής προσαρμογής, εξαιρείται από την παρακολούθηση και την εκτίμηση του ευρωπαϊκού εξαμήνου ενώ προϋπόθεση για την παύση της εποπτείας ακόμη και μετά τη λήξη του προγράμματος είναι η εξόφληση τουλάχιστον του 75% της χρηματοδοτικής συνδρομής. Παρά ταύτα, το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να παρατείνει τη διάρκεια άσκησης εποπτείας μετά το πρόγραμμα εφόσον διακρίνει την ύπαρξη κινδύνου για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα του οικείου κράτους-μέλους.

³⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 12 του Κανονισμού αριθ. 472, της 21ης Μαΐου 2013, τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής δεν βρίσκουν εφαρμογή στις παρακάτω περιπτώσεις: α) για παροχή χρηματοδοτικής συνδρομής σε προληπτική βάση, β) για δάνεια που χορηγούνται για την ανακεφαλαιοποίηση χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή οποιοδήποτε νέο χρηματοδοτικό μέσο του ΕΜΣ που δεν προϋποθέτει την ένταξη σε πρόγραμμα προσαρμογής.

Ο δεύτερος κανονισμός (2013, Κανονισμός αριθ. 473, της 21ης Μαΐου) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, προβλέπει διατάξεις για τη βελτίωση της παρακολούθησης των δημοσιονομικών πολιτικών στη ζώνη του ευρώ, τη διασφάλιση της συμβατότητας των εθνικών προϋπολογισμών με την καθοδήγηση οικονομικών πολιτικών που εκδίδεται στο πλαίσιο του ΣΣΑ και του Ευρωπαϊκού Εξάμηνου. Η πιο σημαντική αλλαγή που σημειώνεται με αυτόν τον κανονισμό είναι η αναβάθμιση του ρόλου της Επιτροπής με την αρμοδιότητα που της δίνεται να εγκρίνει τα προσχέδια των προϋπολογισμών πριν αυτά τεθούν για συζήτηση στα εθνικά κοινοβούλια.

Αναλυτικά, ο εν λόγω κανονισμός χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες, στην πρώτη (άρθρο 4) επισημαίνεται η ανάγκη συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών μέσω της συνέπειας του προϋπολογισμού κάθε κράτους-μέλους απέναντι στο πλαίσιο για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών που διαμορφώνεται με βάση τον ετήσιο κύκλο εποπτείας και τις συστάσεις που εκδίδονται στο πλαίσιο του ΣΣΑ. Στη δεύτερη ενότητα (άρθρο 4 και 5) περιγράφεται το κοινό δημοσιονομικό χρονοδιάγραμμα που πρέπει να τηρείται από τα κράτη-μέλη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Σύμφωνα με το οποίο προβλέπονται τα εξής:

- Τα κράτη-μέλη δημοσιοποιούν έως το αργότερο στις 30 Απριλίου κάθε έτους τα εθνικά τους δημοσιονομικά προγράμματα, σύμφωνα με το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό τους πλαίσιο, καθώς και τα εθνικά τους προγράμματα μεταρρυθμίσεων.
- Έπειτα το σχέδιο προϋπολογισμού, που αφορά την κεντρική διοίκηση καθώς και τις κυριότερες παραμέτρους για τους άλλους υποτομείς του δημοσίου, δημοσιοποιούνται έως τις 15 Οκτωβρίου.
- Ο προϋπολογισμός εγκρίνεται και δημοσιοποιείται έως τις 31 Δεκεμβρίου.

Στην τρίτη ενότητα (άρθρα 6, 7 και 8) αναλύεται η διαδικασία εκτίμησης και παρακολούθησης των σχεδίων των δημοσιονομικών προγραμμάτων των κρατών-μελών. Ιδιαίτερος σημαντικός είναι πως με τον εν λόγω κανονισμό ενισχύεται ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αφού τα κράτη-μέλη υποβάλλουν σε αυτή και την Ευρωμάδα κάθε χρόνο έως τις 15 Οκτωβρίου το σχέδιο του δημοσιονομικού τους προϋπολογισμού. Στη συνέχεια, η Επιτροπή εκδίδει σχετική γνώμη έως τις 30 Νοεμβρίου ή εντός δύο εβδομάδων από την υποβολή του σχεδίου, σε περίπτωση που υφίστανται εξαιρετικές περιπτώσεις και η Επιτροπή εντοπίζει εξαιρετική απόκλιση από τις υποχρεώσεις δημοσιονομικής πολιτικής που προβλέπει το ΣΣΑ. Στη γνώμη της ζητά την υποβολή αναθεωρημένου σχεδίου το συντομότερο δυνατό (εντός τριών εβδομάδων), το οποίο και εγκρίνει με νέα γνώμη. Η γνώμη της Επιτροπής δημοσιοποιείται και υποβάλλεται στην Ευρωμάδα.

Στη συνέχεια, με βάση τις εθνικές δημοσιονομικές προοπτικές, η Επιτροπή προβαίνει σε γενική εκτίμηση σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση και τις

προοπτικές της Ευρωζώνης. Τέλος η τέταρτη ενότητα αφορά την περίπτωση που το Συμβούλιο, με βάση το άρθρο 126 παρ. 6 ΣΛΕΕ, διαπιστώσει την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος σε κάποιο κράτος-μέλος. Τότε, σύμφωνα με όσα ορίζει το άρθρο 9, το σχετικό κράτος οφείλει να υποβάλλει στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο πρόγραμμα (πρόγραμμα οικονομικής εταιρικής σχέσης) που να περιλαμβάνει τα μέτρα και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος. Σ' αυτό θα πρέπει να αναφέρονται οι προτεραιότητες του κράτους-μέλους για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την αντιμετώπιση διαρθρωτικών αδυναμιών. Το Συμβούλιο εκδίδει γνώμη επί του προγράμματος και αναλαμβάνει μαζί με την Επιτροπή την παρακολούθηση του.

Σύμφωνο Ανταγωνιστικότητας (The Euro + Pact)

Το σύμφωνο Ανταγωνιστικότητας είναι αποτέλεσμα γαλλογερμανικής πρωτοβουλίας που ως σκοπό έχει την περαιτέρω ενίσχυση του οικονομικού πυλώνα της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης μέσω του καλύτερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας κόστους. Να σημειωθεί πως η ανταγωνιστικότητα κόστους θεωρείται η κύρια αιτία των ελλειμμάτων στα ισοζύγια των τρεχουσών συναλλαγών των κρατών-μελών και των ανισορροπιών στο χρηματοπιστωτικό τομέα.

Το Σύμφωνο εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των 17 χωρών-μελών της Ευρωζώνης αλλά και της Βουλγαρίας, της Δανίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Πολωνίας και της Ρουμανίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 25ης Μαρτίου του 2011. Οι υπογράφωντες δεσμεύονται να εφαρμόσουν τις απαραίτητες πολιτικές σε τομείς που θα επιλεγθούν και για κοινούς στόχους που θα συμφωνηθούν σε επίπεδο Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων. Οι κοινοί στόχοι θα αφορούν θέματα όπως ο καθορισμός των μισθών, οι συντάξεις, η απασχόληση, σε κάποιο βαθμό η φορολογία των επιχειρήσεων κ.α (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2011)

Θα πρέπει να τονιστούν δύο σημαντικά σημεία: πρώτον, αναφερόμαστε σε πολιτικές που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών και δεύτερον γινόμαστε μάρτυρες μίας θεμελιώδους αλλαγής, αφού οι πολιτικές θα αποφασίζονται από κοινού σε επίπεδο Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων των συμμετεχόντων χωρών. Η δε επίτευξη των κοινών στόχων θα παρακολουθείται επίσης σε πολιτικό επίπεδο από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων, με βάση μία σειρά από δείκτες και σχετική έκθεση της Επιτροπής. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2011)

Ως εκ τούτου, το Σύμφωνο προβλέπει πως τα συμβαλλόμενα κράτη-μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό:

- Την προώθηση της ανταγωνιστικότητας με μείωση του κόστους ανά μονάδα εργασίας.

- Την προώθηση της παραγωγικότητας σε περιφέρειες που υστερούν, με την υιοθέτηση μέτρων όπως το άνοιγμα των προστατευόμενων κλάδων, η προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.
- Την ενίσχυση της απασχόλησης μέσω της προώθησης ευελιξίας στην αγορά εργασίας και φορολογικών μεταρρυθμίσεων για τη μείωση του εργατικού κόστους.
- Τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών μέσω της διασφάλισης της βιωσιμότητας του συστήματος συνταξιοδότησης, περίθαλψης και κοινωνικών παροχών.
- Τέλος την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας μέσω της εξυγίανσης και της συνεχής εποπτείας του τραπεζικού συστήματος.

Κάθε χρόνο τα συμμετέχοντα κράτη μέλη θα πρέπει να συμφωνούν σε ανώτατο επίπεδο τις δράσεις-στόχους που θα αναλάβουν σε χρονικό ορίζοντα 12 μηνών. Τα μέτρα πολιτικής θα τα αποφασίζει κάθε χώρα μόνη της και θα τα εντάσσει στο Εθνικό της Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων και Πρόγραμμα Σταθερότητας.

Η Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΣΣΣΔ) και η εισαγωγή του Δημοσιονομικού Συμφώνου.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ όπως και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν κατάφεραν να προσφέρουν στην ΕΕ το κατάλληλο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης. Επίσης, οι δημοσιονομικές αρχές του ΣΣΑ γρήγορα παραβιάστηκαν από κράτη που αποτελούν τον πυρήνα της Ένωσης τη Γαλλία και τη Γερμανία. Ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός των κρατών-μελών της ανέδειξε την ανάγκη για νέες πρωτοβουλίες καθώς έγινε απόλυτα σαφές πως οι αρνητικές επιπτώσεις από τα προβλήματα ενός κράτους-μέλους δύναται πολύ εύκολα να επηρεάσουν και τους υπόλοιπους ή ακόμη να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη της ίδιας της Ένωσης.

Σ' αυτό το πνεύμα, ως συνέχεια της διαδικασίας που ξεκίνησε με τις προτάσεις της Επιτροπής, μέσω του «Εξάπτυχου» και του «Δίπτυχου», για την ενίσχυση της πειθαρχίας, της εποπτείας αλλά και του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών, έρχεται μία διακυβερνητική συμφωνία το Δημοσιονομικό Σύμφωνο. Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο αποτελεί μέρος της Συνθήκης για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΣΣΣΔ) που υπογράφηκε στις 12 Μαρτίου του 2012 από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των 25 κρατών-μελών της ΕΕ και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 2013³⁹. Στο πρώτο της άρθρο αναφέρεται πως με αυτή τη συνθήκη [...] «*θεσπίζεται*

³⁹ Δεν την υπέγραψε τον Ηνωμένο Βασίλειο καθώς και η Τσεχία.

ένα σύνολο κανόνων που αποβλέπει στην προώθηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας μέσω ενός δημοσιονομικού συμφώνου, στην ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και στη βελτίωση της διακυβέρνησης της ζώνης του ευρώ».

Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο εισάγει τρεις «καινοτομίες». Η πρώτη αφορά το διαρθρωτικό έλλειμμα, όπου σύμφωνα με το (άρθρο 3 της ΣΣΣΔ) τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να διατηρούν τη θέση της γενικής κυβέρνησης ισοσκελισμένη ή πλεονασματική. Αυτό σημαίνει πως «το ετήσιο διαρθρωτικό ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης» θα πρέπει να συμβαδίζει με τον μεσοπρόθεσμο στόχο που έχει καθοριστεί για κάθε χώρα. Μάλιστα το κατώτατο όριο για το διαρθρωτικό έλλειμμα ορίζεται στο 0,5% του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς, ενώ το ΣΣΑ όριζε το αντίστοιχο όριο στο 1% του ΑΕΠ. (Godin, R., 15/10/2014) Επιπλέον, προβλέπεται η δυνατότητα προσωρινής απόκλισης από τον μεσοπρόθεσμο στόχο υπό εξαιρετικές περιστάσεις⁴⁰ ή σε περίπτωση που ο λόγος του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ είναι αισθητά χαμηλότερος από την τιμή αναφοράς του 60% και δεν συντρέχουν κίνδυνοι σχετικά με τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Τότε το διαρθρωτικό έλλειμμα μπορεί να φτάσει το 1% του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς. Με βάση τα παραπάνω υοστηρίζεται πως το Δημοσιονομικό Σύμφωνο παρουσιάζει μεγαλύτερη ευελιξία, αφού ο στόχος της επιστροφής μίας οικονομίας σε ρυθμούς ανάπτυξης προτιμάται από την αυστηρή επιβολή κανόνων. (Giuliani, 2012) Τέλος στο άρθρο 5 για τα συμβαλλόμενα μέρη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες (υπερβολικό έλλειμμα) προβλέπεται πρόγραμμα δημοσιονομικής και οικονομικής συνεργασίας με σκοπό την αντιμετώπιση των ανισορροπιών αυτών.

Η δεύτερη «καινοτομία» αφορά το δημόσιο χρέος. Σύμφωνα με το άρθρο 4 το κράτος-μέλος, του οποίου ο λόγος του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ υπερβαίνει το 60%, οφείλει να μειώνει τον λόγο αυτό κατά 1/20 ετησίως.

Η τρίτη καινοτομία αφορά την πρόβλεψη ύπαρξης διορθωτικού μηχανισμού που θα τίθεται σε εφαρμογή αυτόματα όταν θα σημειώνεται κάποια σημαντική απόκλιση από το μεσοπρόθεσμο στόχο. Η καινοτομία συνίσταται στο ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο δεσμευτικούς κανόνες⁴¹ μόνιμου χαρακτήρα που θα προβλέπουν την ύπαρξη και λειτουργία αυτού του διορθωτικού μηχανισμού. Επίσης σύμφωνα με την ΣΣΣΔ άρθρο 3 παρ. 2 ο

⁴⁰ Η ΣΣΣΔ στο άρθρο 3, παράγραφος 3β αναφέρει τον ορισμό του όρου «εξαιρετικές περιστάσεις», ως κάτωθι: «ο όρος «εξαιρετικές περιστάσεις» αναφέρεται σε περίπτωση ασυνήθιστου γεγονότος το οποίο εκφεύγει του ελέγχου του ενδιαφερόμενου συμβαλλόμενου μέρους και το οποίο έχει σημαντική επίπτωση στη δημοσιονομική κατάσταση της γενικής κυβέρνησης ή σε περιόδους έντονης οικονομικής κάμψης, όπως καθορίζεται στο αναθεωρημένο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, υπό τον όρο ότι η προσωρινή απόκλιση του ενδιαφερόμενου συμβαλλόμενου μέρους δεν θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών μεσοπρόθεσμα.».

⁴¹ Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 της ΣΣΣΔ σχετικά με τους κανόνες που θα ισχύουν στο εθνικό δίκαιο των συμβαλλόμενων μερών αναφέρεται: «[...]μέσω διατάξεων δεσμευτικού και μόνιμου χαρακτήρα, κατά προτίμηση συνταγματικού, ή άλλως διατάξεων των οποίων η πλήρης τήρηση και εκπλήρωση κατοχυρώνονται μέσω των διαδικασιών που διέπουν τον εθνικό προϋπολογισμό.».

μηχανισμός θα θεσπιστεί «βάσει κοινών αρχών που πρέπει να προταθούν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσον αφορά κυρίως τον χαρακτήρα, την έκταση και το χρονοδιάγραμμα της διορθωτικής δράσης [...] καθώς και τον ρόλο και την ανεξαρτησία των οργάνων που είναι αρμόδια, σε εθνικό επίπεδο, για την παρακολούθηση της τήρησης των κανόνων». Τέλος προβλέπεται πως ο εν λόγω μηχανισμός θα σέβεται απόλυτα τις εξουσίες των εθνικών κοινοβουλίων.

Στο άρθρο 8 παρ. 1 της παρούσας Συνθήκης προβλέπεται η δυνατότητα προσφυγής ενός ή περισσοτέρων συμβαλλόμενων μελών να προσφύγουν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι συμβαλλόμενου μέρους που δεν έχει συμμορφωθεί σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ.2. Η απόφαση του Δικαστηρίου είναι δεσμευτική. Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου αναβαθμίζεται ακόμη περισσότερο ο ρόλος του Δικαστηρίου της, αφού του δίνεται η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε συμβαλλόμενο μέρος που δεν έχει συμμορφωθεί με την απόφαση του. Το πρόστιμο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 0,1% του ΑΕΠ και τα ποσά αυτά κατατίθενται είτε στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (εφόσον προέρχονται από συμβαλλόμενα μέρη με νόμισμα το ευρώ) είτε στον γενικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 2014, ενώ η Γερμανία στόχευε σε μηδενικό έλλειμμα, η Γαλλία και η Ιταλία, προωθώντας προκυκλικές πολιτικές, έστειλαν εκκλήσεις για μεγαλύτερη δημοσιονομική ευελιξία. Ο Ιταλός πρωθυπουργός, Matteo Renzi, πρότεινε έναν προϋπολογισμό με δημόσιο έλλειμμα σχεδόν 3% ενώ ο Manuel Valls, ο Γάλλος πρωθυπουργός, πρότεινε έναν προϋπολογισμό για το 2015 που, παρά τις περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, προβλέπει έλλειμμα 4,3%. (EuroMemo Group, 2015, σ. 9)

3.3 Ερμηνεύοντας το νέο πλαίσιο ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης.

Αφού παρουσιάσαμε και αναλύσαμε διεξοδικά τις αλλαγές που συντελέστηκαν στο ευρωπαϊκό οικονομικό αρχιτεκτόνημα τα τελευταία χρόνια, θα ήταν εποικοδομητικό να εξετάσουμε αυτή τη νέα δομή, διερευνώντας την ικανότητα της να δώσει λύσεις στα δομικά προβλήματα της αρχιτεκτονικής της νομισματικής ένωσης καθώς και μία νέα ώθηση στη διαδικασία της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Αποτελεσματικότητα ή ιδεολογική ακαμψία;

Το νέο αυτό πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης εισήγαγε τρεις κατευθυντήριες γραμμές: αυστηρή επιτήρηση, συντονισμός, δημοσιονομική συστολή και δημιούργησε και έναν «δανειστή ύστατης προσφυγής» τον ESM, για τη χρηματοδοτική στήριξη των χωρών που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Σε πρώτη ανάγνωση, οι μεταρρυθμίσεις αυτές είναι εντυπωσιακές σε σχέση με την αρκετά στάσιμη Ευρώπη, που είχαμε συνηθίσει τα τελευταία χρόνια. Παρά ταύτα να σημειωθεί πως ο συγκεκριμένος μηχανισμός, υπό την υφιστάμενη μορφή του, κρίνεται αναποτελεσματικός, διότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί σε μία εκτεταμένη κρίση ή μία κρίση χρέους σε μία χώρα, για παράδειγμα, σαν την Ιταλία.

Επίπλέον, μηχανισμοί όπως ο ESM έλειπαν από το αρχιτεκτόνημα της ONE. Σε δεύτερη ανάγνωση όμως, χωρίς να υποτιμάμε τα χρήματα που δόθηκαν στην Ελλάδα αλλά και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που αντιμετώπιζαν προβλήματα, δεν φαίνεται οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες και κυβερνώντες να έκαναν το καλύτερο δυνατό ούτε για ευρώ, ούτε και για την Ευρώπη.

Αυτό σημαίνει δύο πράγματα, πρώτον, η νέα αρχιτεκτονική της ONE δεν κατάφερε να δημιουργήσει μία πραγματική ευρωπαϊκή ασπίδα προστασίας των κρατών-μελών της έναντι των απορρυθμιζόμενων και κερδοσκοπικών αγορών. Αλλά μέσω της αυστηρής επιτήρησης και της δημοσιονομικής συστολής προωθεί ως λύση την προσαρμογή των κρατών-μελών της στις επιταγές των αγορών και τη χρηματοδοτική εξάρτηση τους από αυτές. Ένα πρόβλημα που θα μπορούσε να είχε λυθεί για παράδειγμα με την έκδοση ευρωομολόγων. Δεύτερον, τη στιγμή που το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, με αφορμή την πρόσφατη κρίση, αμφισβητείται έντονα ενώ οι βασικές παραδοχές του περί ορθολογικών προσδοκιών και αποτελεσματικότητας των αγορών θεωρούνται από πολλούς μη ρεαλιστικές, η Ευρώπη δείχνει μία μυωπική προσήλωση στο μοντέλο αυτό. Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε πως η νέα αρχιτεκτονική του ευρώ χαρακτηρίζεται εν μέρει από αναποτελεσματικότητα και από ιδεολογική ακαμψία, η οποία εμποδίζει την προώθηση της ολοκλήρωσης και τη βιωσιμότητα της Ένωσης.

Φυσικά δεν πρέπει να παραμερίζεται ο πολιτικός παράγοντας και οι συσχετισμοί ισχύος μέσα στην Ένωση. Η οικονομική πολιτική που προωθείται δεν σχετίζεται μόνο με οικονομικά μοντέλα αλλά και με την προώθηση των οικονομικών συμφερόντων συγκεκριμένων κρατών-μελών και ως εκ τούτου αποτελεί ένα *bras de fer* μεταξύ των δύο ηγέτιδων δυνάμεων της Γερμανίας και της Γαλλίας. Η Γαλλία, η μητέρα του ευρωπαϊκού οράματος, δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα σε θέματα οικονομικής ανάπτυξης⁴², είναι υπέρ της χρήσης, όταν χρειάζεται, της δημοσιονομικής πολιτικής. Επίσης η Γαλλία επιθυμεί ένα πιο αδύναμο ευρώ για να δοθεί ώθηση στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της ενώ η Γερμανία επιθυμεί ένα σκληρό ευρώ για να μην χάσει τα προνόμια ανταγωνιστικότητας που της προσφέρει το ευρώ. (Μαρής, 2014, σ. 26-27)

Προβλήματα και λύσεις: η Νέα Συναίνεση ανάχωμα στην ολοκλήρωση

Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνουν και οι Αργεΐτης & Κορατζάνης (2011, σ. 87-88) «η αχίλλειος πτέρνα» της ΟΝΕ είναι ο διαχωρισμός μεταξύ νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, ο οποίος εκπορεύεται από τις παραδοχές του οικονομικού μοντέλου της Νέας Συναίνεσης. Ο διαχωρισμός αυτός, σε περίπτωση εμφάνισης ασύμμετρων διαταραχών, εμποδίζει τη διαμόρφωση και την άσκηση σταθεροποιητικών πολιτικών, αφού εξοστρακίζει τη χρήση των δημοσιονομικών εργαλείων πολιτικής. Έτσι συμβαίνει το εξής παράδοξο, τα κράτη-μέλη της ΟΝΕ, έχοντας παραχωρήσει τη νομισματική και τη συναλλαγματική τους πολιτική και αναγκασμένα να προσαρμόσουν και τη δημοσιονομική τους πολιτική στον στόχο της σταθερότητας των τιμών διαθέτουν, με βάση ότι ίσχυε πριν από την κρίση, ελάχιστο περιθώριο πολιτικού ελιγμού για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Ενώ σύμφωνα με το νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης (*six pack*, *two pack*, ευρωπαϊκό εξάμηνο, δημοσιονομικό σύμφωνο), τα κράτη δεν έχουν πλέον κανένα απολύτως περιθώριο πολιτικού ελιγμού.

Ο αντίλογος που διατυπώνεται από τους υποστηρικτές του μοντέλου της Νέας Συναίνεσης έναντι της παραπάνω διαπίστωσης είναι πως οι αυτόματοι σταθεροποιητές αρκούν για να επαναφέρουν τη σταθερότητα, παρά ταύτα η πρόσφατη κρίση περίτρανα απέδειξε πως όχι μόνο δεν αρκούν αλλά διαφαίνεται απολύτως αναγκαία η μεταστροφή σε έναν πιο ενεργό ρόλο για τη δημοσιονομική πολιτική.

⁴² Όπως αναφέρει και ο Howarth (2007) η Γαλλία, ήδη από την εποχή που σχεδιαζόταν η αρχιτεκτονική της ΟΝΕ, υποστήριζε τη δημιουργία μίας “*gouvernement éconômique*”, η οποία είχε προταθεί από τον Mitterrand στις διαπραγματεύσεις στο Μάαστριχτ. Η Γαλλική θέση για τη διαμόρφωση του πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης στην Ευρώπη τόνιζε την ανάγκη ενός πιο ενεργητικού ρόλου της ΕΕ στη δημιουργία θέσεων εργασίας και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης αναφερόταν στην ανάγκη νομιμοποίησης της ΟΝΕ.

Η κρίση μας έφερε αντιμέτωπους με μία κατάσταση αμηχανίας, έλλειψης άμεσων και θαρραλέων πολιτικών, μία μεταβατική περίοδο που μπορεί να περιγραφεί με ακρίβεια μέσα από τη φράση του Αντόνιο Γκράμσι: *«Ο παλιός κόσμος πεθαίνει, ο καινούργιος πασχίζει να γεννηθεί. Ζούμε στην εποχή των τεράτων»*. Η ευρωπαϊκή ένωση έχει να αντιμετωπίσει τα δικά της «τέρατα», τις ανεπάρκειες και τις αστοχίες του αρχικού σχεδιασμού της ΟΝΕ, οι οποίες δεν μπορούν να ξεπεραστούν λόγω ατολμίας και έλλειψης πολιτικής βούλησης σχετικά με την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Έαν ακολουθήσουμε την πορεία εξέλιξης της κρίσης στην Ευρώπη θα έρθουμε αντιμέτωποι και με τις ανεπάρκειες της ΟΝΕ και την προσπάθεια κάλυψης τους μέσα από τη νέα αρχιτεκτονική. Έτσι, η ΕΕ αντιμετώπισε αρχικά μία τραπεζική κρίση, η οποία μετεξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους της ευρωζώνης λόγω της διάσωσης του τραπεζικού συστήματος με παρέμβαση του δημόσιου τομέα, την έλλειψη εμπιστοσύνης στη διατραπεζική αγορά και την υπερευαισθησία των αγορών έναντι του δημόσιου χρέους των κρατών-μελών της ΕΕ.

Διαπιστώθηκε, λοιπόν, πως τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης συσσώρευαν χρέη και το έκαναν με δύο τρόπους. Πρώτον, ένας από τους κύριους λόγους για την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος ήταν η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων, η οποία αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για τη συσσώρευση χρέους στα κράτη - μέλη της ευρωζώνης. Η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων μαζί με τις Συμφωνίες της Βασιλείας συνέβαλαν στην απορρύθμιση του τραπεζικού τομέα και τη λήψη μη ορθολογικών επενδυτικών αποφάσεων από μέρους των τραπεζών. Έτσι οι τράπεζες αφέθηκαν ελεύθερες να δημιουργούν υπέρογκα χρέη, τα οποία για συστημικούς λόγους κλήθηκαν να τα επωμιστούν τα κράτη. Σύμφωνα όμως με την αρχιτεκτονική του ευρώ η κάθε χώρα είναι υπεύθυνη για το τραπεζικό της σύστημα. (Παπαδημητρίου & Wray, 2012) Το αποτέλεσμα ήταν τα κράτη να φορτωθούν τεράστια χρέη και να εγκλωβιστούν σε ένα φαύλο κύκλο υψηλών ελλειμμάτων, χρέους και ύφεσης.

Δεύτερον, όπως τονίζουν οι Βαρουφάκης, Galbraith & Holland (2014, σ. 40-41) η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων είναι η γενεσιουργός αιτία της συσσώρευσης χρέους, το οποίο ήταν για πολύ καιρό αόρατο, στις ελλειμματικές χώρες της περιφέρειας. Αυτό που συνέβαινε ήταν ότι η διαφορά στα επιτόκια δανεισμού (spreads ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) μεταξύ των ελλειμματικών και των πλεονασματικών χωρών ωθούσε τα κεφάλαια προς τις ελλειμματικές χώρες, οι οποίες έδιναν και το μεγαλύτερο επιτόκιο. Αν δεν υπήρχε το κοινό νόμισμα οι ροές αυτές θα μπορούσαν να εξουδετερωθούν με μία υποτίμηση του νομίσματος. Στην προκειμένη όμως περίπτωση τα κεφάλαια αυτά εισέρρεαν σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Ισπανία, τροφοδοτώντας μία επίπλαστη ανάπτυξη βασισμένη σε φούσκες, αφού τα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών καλύπτονταν από τα μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων. Επίσης, σύμφωνα με τον Αργεϊτή

(2011, σ. 188) καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 αμερικάνικες επενδυτικές τράπεζες κατάφεραν να κάνουν «αόρατο» το χρέος πολλών ευρωπαϊκών χωρών, μέσω της δημιουργίας διάφορων χρηματοπιστωτικών εργαλείων ώστε να συνεχίζουν να δανείζονται. Με το ξέσπασμα όμως της κρίσης και με βάση την εσωτερική πληροφόρηση που είχαν για τη δημοσιονομική κατάσταση των χωρών αυτών άρχισαν να κερδοσκοπούν εναντίον τους ανεβάζοντας τα spreads δανεισμού στα ύψη.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με μία μία κρίση δημόσιου χρέους που άρχισε να εξαπλώνεται στα κράτη-μέλη της ευρωζώνης. Αφού δεν είχε φανταστεί πώς οι αγορές κάποτε θα έθεταν στο στόχαστρο τη δημοσιονομική κατάσταση των χωρών-μελών της, βρέθηκε απροετοίμαστη να αντιμετωπίζει επιθέσεις έναντι του χρέους μεμονωμένων κρατών-μελών. Η ανελέητη επίθεση των αγορών και ο κίνδυνος διάλυσης της ευρωζώνης την εξώθησε να βρει λύσεις. Σκοπός της νέας αρχιτεκτονικής είναι μέσω της ενίσχυσης της εποπτείας, της επιβολής κυρώσεων και της ενίσχυσης του δημοσιονομικού συντονισμού να επιτύχει τη δημοσιονομική εξυγίανση των κρατών μελών με σκοπό την εκ νέου κατάκτηση αξιοπιστίας στις αγορές και την αποτροπή εμφάνισης παρόμοιων κρίσεων στο μέλλον. Ενώ με τη δημιουργία του ESM δημιούργησε τις προϋποθέσεις αρωγής των κρατών-μελών που χρειάζονται χρηματοδοτική στήριξη. Η δε κερδοσκοπική συμπεριφορά των τραπεζών έγινε προσπάθεια να περιοριστεί μέσω της τραπεζικής ένωσης, η οποία όμως δεν έχει προχωρήσει σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Η προσπάθεια της κρίνεται ανεπαρκής αφού όπως εξηγούν και οι Βαρουφάκης, Galbraith & Holland (2014, σ. 33-39) ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας σχεδιάστηκε με τρόπο που να μην παραβιάζει την *Αρχή των Απολύτως Διαχωρισμένων Κρατικών Χρεών*, επί της οποίας οικοδομήθηκε η οικονομική και νομισματική ένωση της ΕΕ. Με βάση την αρχή αυτή κάθε ευρώ χρέους στην Ευρωζώνη ανήκει σε ένα και μόνο κράτος. Αυτό σε συνδυασμό με τον πανικό που επικρατούσε στις χρηματαγορές, είχε ως αποτέλεσμα ένα υπερχρεωμένο κράτος όπως η Ελλάδα να μην μπορεί να αναχρηματοδοτήσει μόνο του το μεγάλο δημόσιο χρέος του. Ο ΕΜΣ μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις στήριξης των κρατών-μελών που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης όμως, δεν κατάφερε να λύσει το πρόβλημα του χρέους αφού παρέμεινε ανέπαφη η παραπάνω αρχή και για κάθε δάνειο που λαμβάνει ένα κράτος από τον ΕΣΜ, το χρέος π.χ της Ιταλίας, της Ισπανίας κτλ αυξάνεται και κατ' επέκταση αυξάνονται και τα επιτόκια δανεισμού των χωρών αυτών.

Επιπλέον η δημοσιονομική εξυγίανση που προωθείται στοχεύει κυρίως στην επίτευξη ισοσκελισμένων ή πλεονασματικών προϋπολογισμών με κόστος τη συσσώρευση χρέους σχεδόν σε όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Τη στιγμή που Ευρώπη χαρακτηρίζεται από αναιμική ανάπτυξη και πληθωρισμό κοντά στο μηδέν είναι επόμενο η τόσο αυστηρή και κυρίως η τόσο ταχεία δημοσιονομική συστολή που επιχειρείται να συσσωρεύει βουνά από χρέη, να εγκλωβίζει τα κράτη-μέλη σε έναν

φαύλο κύκλο ύφεσης, προκαλώντας θεαματική αύξηση της ανεργίας και διαλύοντας ταυτόχρονα τον κοινωνικό ιστό της Ένωσης.

Αναζητείται λοιπόν η χρυσή τομή όπου η Ευρώπη θα ισορροπήσει χωρίς να επωμιστεί ένα τεράστιο φορτίο χρέους αλλά χωρίς να θυσιάσει την κοινωνική της συνοχή στο βωμό της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Ο αντιπληθωριστικός ζήλος της ΕΚΤ δημιουργεί αναπτυξιακό έλλειμμα και αδυνατεί να επιτύχει τη δημιουργία μίας μακροχρόνιας μακροοικονομικής σταθερότητας με κοινωνικό χαρακτήρα. (Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 100-117) Η μυωπική προσήλωση στην αντίληψη περί αναποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής θα διαλύσει την Ευρώπη, τουλάχιστον οικονομικά και ίσως της στερήσει και τη θέση της στη διεθνή σκηνή. Ας θυμηθούμε το παράδειγμα της Μ. Βρετανίας, η οποία εφάρμοσε 100 χρόνια λιτότητας από το 1815-1914 και με τα πρωτογενή πλεονάσματα που πέτυχε κατάφερε να απαλλαγεί από το τεράστιο δημόσιο χρέος (υψηλότερο από 200% του ΑΕΠ και μηδενικό πληθωρισμό) που είχε αποκτήσει μετά από τους Ναπολεόντειους Πολέμους. Εκατό χρόνια λιτότητας που μάλλον, όπως πολλοί υποστηρίζουν, συνέβαλαν στην παρακμή της και της στέρησαν την πρωτοκαθεδρία στο διεθνές στερέωμα. Η Ευρώπη χρειάζεται μία παράταση, ένα περιθώριο για να ανακάμψει και φυσικά ένα αναπτυξιακό σοκ.

Να τονίσουμε πως εναλλακτικές επιλογές υπάρχουν αλλά απορρίπτονται διότι δεν συνάδουν με το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης. Για παράδειγμα η επιλογή ενός υψηλότερου πληθωρισμού, μία επιλογή που έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον στο παρελθόν όπως στη Γαλλία και στη Γερμανία μεταξύ 1913-1950, οι οποίες είχαν πληθωρισμό στο 13% και 17% αντίστοιχα και έτσι μπόρεσαν να αφοσιωθούν στην ανοικοδόμηση των χωρών τους. Υπολογίζεται λοιπόν πως με έναν πληθωρισμό κοντά στο 5% το χρόνο η πραγματική αξία του δημόσιου χρέους μέσα σε 5 χρόνια θα μειωνόταν κατά 15%. (Piketty, 2015, σ. 688)

Έπειτα μία άλλη πρόταση είναι ο μεγαλύτερος όγκος τους χρέους των κρατών-μελών να διακρατείται από την ΕΚΤ. Μία πολιτική που ακολουθούν οι ΗΠΑ, το Ην. Βασίλειο και η Ιαπωνία, των οποίων οι κεντρικές τράπεζες κρατούν το 16%, 24% και 22% αντίστοιχα των ομολόγων του δημοσίου. Πρόκειται για το αποτέλεσμα της ποσοτικής χαλάρωσης που εφαρμόστηκε για την τόνωση της ανάπτυξης μετά την ύφεση. Ενώ οι ΗΠΑ και το Ην. Βασίλειο ανακοίνωσαν τον τερματισμό της ποσοτικής χαλάρωσης, η Ιαπωνία συνεχίζει ακάθεκτη και αναμένεται το 2018 να κατέχει το 40% των ομολογιών του Ιαπωνικού Δημοσίου. (Dobbs et al. 2015, σ. 33-34) Πρακτικά όμως αυτό σημαίνει πως το κράτος δεν επιβαρύνεται με τόκους, αφού τους χρωστάει στον εαυτό του.

Φυσικά η μυωπική προσήλωση στο παραπάνω μακροοικονομικό μοντέλο υποκρύπτει την ανάγκη των ευρωπαϊκών κρατών να προτάξουν τα εθνικά τους συμφέροντα έναντι του κοινού κοινοτικού συμφέροντος αλλά και την έλλειψη πολιτικής βούλησης και οράματος για συλλογική δράση

Το πλέον αποτελεσματικό εγχείρημα σχετικά με το πρόβλημα του δημόσιου χρέους ήταν το πρόγραμμα OMT (Outright Monetary Transactions). Πρόκειται για πρωτοβουλία του Προέδρου της ΕΚΤ το 2012, σε μία περίοδο όπου η ευρωζώνη βρέθηκε στα πρόθυρα της διάλυσης, με το οποίο διαβεβαίωσε πως «θα κάνει οτιδήποτε απαιτείται για να την αποτρέψει». Το πρόγραμμα αυτό δεν εφαρμόστηκε ποτέ και γι αυτό ήταν εξαιρετικά αποτελεσματικό. Η απειλή και μόνο ότι η ΕΚΤ θα προβεί σε μαζικές και απεριόριστες αγορές ομολόγων συγκεκριμένων κρατών-μελών καθησύχασε τις αγορές. (Βαρουφάκης, Galbraith & Holland, 2014, σ. 39-40)

Ένα ακόμη πρόβλημα το οποίο είναι σε εκκρεμότητα είναι η μεταφορά των καταθέσεων από τις επικίνδυνες χώρες π.χ Ελλάδα σε ασφαλή καταφύγια π.χ Γερμανία εντός της ΕΕ. Αυτή η δυνατότητα εκπορεύεται από τη λειτουργία του μηχανισμού «TARGET 2». Τα αποτελέσματα είναι δύο, πρώτον οι κεντρικές τράπεζες των χωρών, που χάνουν τις καταθέσεις τους, αντιμετωπίζουν ένα μόνιμο πρόβλημα ρευστότητας κι έτσι δεν μπορούν να επιτελέσουν τον διαμεσολαβητικό τους ρόλο. Δεύτερον, η ΕΚΤ συσσωρεύει διαρκώς υπέρογκες ανείσπρακτες οφειλές για να στηρίζει τις κεντρικές τράπεζες. (Παπαδημητρίου & Wray, 2012) Η λύση του προβλήματος βρίσκεται στην υιοθέτηση απεριόριστης ασφάλισης των καταθέσεων σε ευρώ σε όλες τις τράπεζες της νομισματικής ένωσης με σκοπό την εξουδετέρωση των κινήτρων για μεταφορά των καταθέσεων. Μία λύση που βρίσκει αντίθετη τη γερμανική ηγεσία, η οποία ισχυρίζεται πως μία τέτοια ρύθμιση θα παραβίαζε το γερμανικό σύνταγμα. (Παπαδημητρίου & Wray, 2012)

Τέλος η δεύτερη κρίση που αντιμετωπίζει η ΕΕ αφορά τις επενδύσεις, οι οποίες είχαν αρχίσει να εγκαταλείπουν τη Γηραιά Ήπειρο ήδη πριν από το 2008. Η μείωση της ανταγωνιστικότητας σε συνδυασμό με την προσφορά εξαιρετικά φθηνού εργατικού δυναμικού σε αναδύμενες οικονομίες, όπως η Κίνα, έχει μετατοπίσει το μεγαλύτερο όγκο των επενδύσεων προς την Ανατολή. Η όξυνση των προβλημάτων ανταγωνιστικότητας δημιουργήθηκε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, λόγω της τεράστιας εισροής κεφαλαίων σε ελλειμματικές χώρες. Η επίπλαστη ευημερία μετέθετε για το μέλλον την ανάγκη ουσιαστικής παραγωγικής ανασυγκρότησης με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ ελλειμματικών και πλεονασματικών χωρών.

Επειδή το εργαλείο της συναλλαγματικής πολιτικής δεν είναι διαθέσιμο, οι ελλειμματικές χώρες καλούνται να ανακτήσουν τη χαμένη τους ανταγωνιστικότητα με συσταλτικές δημοσιονομικές πολιτικές, απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και περιστολή των κοινωνικών παροχών. Η παραπάνω πρόταση πολιτικής δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο ύφεσης αποσταθεροποιώντας το μακροοικονομικό σύστημα των πιο αδύναμων χωρών. (Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 115-117) Λόγω της μη δυνατότητας καταφυγής σε δημοσιονομικά εργαλεία οι χώρες αυτές αναγκάζονται να υιοθετήσουν ένα άκρως νεοφιλελεύθερο μείγμα πολιτικής για την προσαρμογή των οικονομιών τους. Μία συνταγή που βασίζεται στο μηχανισμό προσαρμογής μισθών-

τιμών, η αποτελεσματικότητα του οποίου όμως εξαρτάται από τα θεσμικά χαρακτηριστικά των οικονομιών των επιμέρους κρατών μελών. Η οριζόντια εφαρμογή της πολιτικής λιτότητας σε όλους εντείνει τις ασυμμετρίες μεταξύ των χωρών-μελών. Υπό αυτές τις συνθήκες προκύπτει έντονος προβληματισμός σχετικά με τη δυνατότητα των ελλειμματικών χωρών να συγκλίνουν ως προς τα επίπεδα ανταγωνιστικότητας των πλεονασματικών χωρών της Ένωσης.

Ενίσχυση της ολοκλήρωσης ή δημοκρατική οπισθοχώρηση:

Το νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης της ΟΝΕ, ως αντίδραση απέναντι στα δομικά της προβλήματα που φανέρωσε η κρίση, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία προσπάθεια ανεύρεσης υποκατάστατων της αναγκαίας και μελλοντικά αναπόφευκτης θέσπισης μίας κεντρικής, ομοσπονδιακής δημοσιονομικής αρχής. Οι λύσεις που προωθήθηκαν αφορούν κυρίως την ενίσχυση του προληπτικού και του διορθωτικού σκέλους του ΣΣΑ, την ενίσχυση της εποπτείας των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών-μελών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το γενικότερο συντονισμό τους μέσω της θέσπισης του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Αυτό όμως που στην πραγματικότητα θεσμοθετήθηκε είναι η σχεδόν πλήρης απώλεση της δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών-μελών της ΕΕ. Φυσικά το παράδοξο δεν είναι τόσο η απώλεση της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να είναι απολύτως θεμιτή, αλλά η προώθηση ημιτελών πολιτικών που φαίνεται πως θα δημιουργήσουν περισσότερα προβλήματα απ' ό,τι η προηγούμενη αναποτελεσματική μορφή οικονομικής διακυβέρνησης. Το νέο θεσμικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται ημιτελές, αφού δεν εξασφαλίζει την ταυτόχρονη θέσπιση μίας κεντρικής ευρωπαϊκής δημοσιονομικής αρχής, όπου τα κράτη θα έχουν μεν παραχωρήσει τη δημοσιονομική τους πολιτική αλλά θα μπορούν δε να ισοσκελίζουν αυτό το κόστος μέσα από τα οφέλη της ομοσπονδιοποίησης της ΕΕ. Δυστυχώς βρισκόμαστε ακόμη μακριά από τη δημιουργία των "Ηνωμένων Πολιτειών" της Ευρώπης, όπου τα κράτη μέλη θα υπόκεινται μεν σε ένα πολύ αυστηρό δημοσιονομικό πλαίσιο αλλά θα μπορούν δε να στηρίζονται στον κεντρικό προϋπολογισμό για την αντιμετώπιση και διόρθωση ενδεχόμενων ανισορροπιών.

Έτσι γινόμαστε μάρτυρες μίας διαδικασίας δημοκρατικής οπισθοδρόμησης, όπου με σκοπό την αποφυγή του ηθικού κινδύνου επιλέγεται η σχεδόν πλήρη παραχώρηση της οικονομικής κυριαρχίας των κρατών μελών της Ένωσης. Αυτό σημαίνει πως οι εκλεγμένοι κυβερνώντες και αντιπρόσωποι των χωρών-μελών μέσα από διακυβερνητικές συμφωνίες και συνθήκες παραχωρούν κάθε δικαιοδοσία περί της διαμόρφωσης της εθνικής οικονομικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, τα κράτη δεν είναι πια εταίροι αλλά χωρίζονται σε κηδεμόνες και παραβάτες όπως φαίνεται μέσα από τις

θεσμικές καινοτομίες που προωθεί το Σύμφωνο Ανταγωνιστικότητας, το Δημοσιονομικό Σύμφωνο και το πακέτο των δύο μέτρων.

Υπενθυμίζεται πως το Σύμφωνο Ανταγωνιστικότητας προβλέπει πως οι πολιτικές που αφορούν κρίσιμα ζητήματα όπως ο καθορισμός των μισθών, οι συντάξεις, η απασχόληση κ.α θα αποφασίζονται από κοινού σε επίπεδο Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων των συμμετεχόντων χωρών ενώ η επίτευξη τους θα παρακολουθείται επίσης σε πολιτικό επίπεδο από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων, με βάση μία σειρά από δείκτες και σχετική έκθεση της Επιτροπής. Στη συνέχεια έρχεται το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, να θεσμοθετήσει την υποχρέωση εισαγωγής στο εθνικό δίκαιο των συμβαλλόμενων μερών δεσμευτικών κανόνων μόνιμου χαρακτήρα που θα προβλέπουν την ύπαρξη και λειτουργία διορθωτικού μηχανισμού, που θα τίθεται αυτομάτως σε εφαρμογή, όταν θα σημειώνεται κάποια σημαντική απόκλιση από το μεσοπρόθεσμο στόχο. Συμπληρώνεται με την προσθήκη μίας γενικόλογης δέσμευσης «*περί σεβασμού των κυριαρχικών δικαιωμάτων των εθνικών κοινοβουλίων*», η οποία όμως παραμερίζεται μέσα από την εφαρμογή των κανόνων δημοσιονομικής πολιτικής. (EuroMemoGroup, 2014, σ. 21)

Τέλος το πακέτο των δύο μέτρων προβλέπει την υποχρέωση των κρατών-μελών να υποβάλλουν τα προσχέδια των προϋπολογισμών για έγκριση στην Επιτροπή πριν αυτά τεθούν υπό συζήτηση στα εθνικά κοινοβούλια. Έπειτα, η Επιτροπή εκδίδει σχετική γνώμη και εφόσον το κρίνει απαραίτητο ζητά την υποβολή αναθεωρημένου σχεδίου το συντομότερο δυνατό. Μάλιστα ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Βόλφγκανγκ Σόιμπλε είχε προτείνει να δοθεί το δικαίωμα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να μπλοκάρει τους εθνικούς προϋπολογισμούς, εφόσον αυτοί παραβαίνουν τους ευρωπαϊκούς κανόνες. Ισχυρίζεται πως πρόκειται για ένα βήμα που πρέπει να γίνει εάν θέλουμε να πάμε προς μία δημοσιονομική ένωση ενώ διευκρίνισε πως «*Αυτό δεν παρεμβαίνει στην εθνική αρμοδιότητα για την κατάρτιση του προϋπολογισμού [...] Τα κοινοβούλια στις χώρες αυτές θα μπορούν πάντα να αποφασίσουν εάν θα προχωρούν σε περικοπές δαπανών, αυξήσεις φόρων ή εάν θα συνεχίζουν να εφαρμόζουν άλλες μεταρρυθμίσεις*». (Πρώτο Θέμα, 24/11/2014)

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ο περιορισμός της εξουσίας των εθνικών κοινοβουλίων των κρατών-μελών, η οποία όμως δεν συνοδεύεται από μία αντίστοιχη ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μάλιστα διαφαίνεται πως το μόνο άμεσα εκλεγμένο όργανο της ΕΕ δεν πιέζει προς την άσκηση συναπόφασης σε θέματα οικονομικής διακυβέρνησης αλλά προς την αύξηση των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. (EuroMemo Group, 2014, σπ. αναφ. στο Dräger, 2014) Για να μπορέσει το ευρωπαϊκό εγχείρημα να συνεχίσει να έχει τη στήριξη των λαών της Ευρώπης, θα πρέπει η οικονομική διακυβέρνηση και η λήψη των οικονομικών αποφάσεων να διαμορφώνονται μέσα από δημοκρατικές αποφάσεις και θεσμούς.

4. Ανάπτυξη: η πρόκληση για την ανάκαμψη

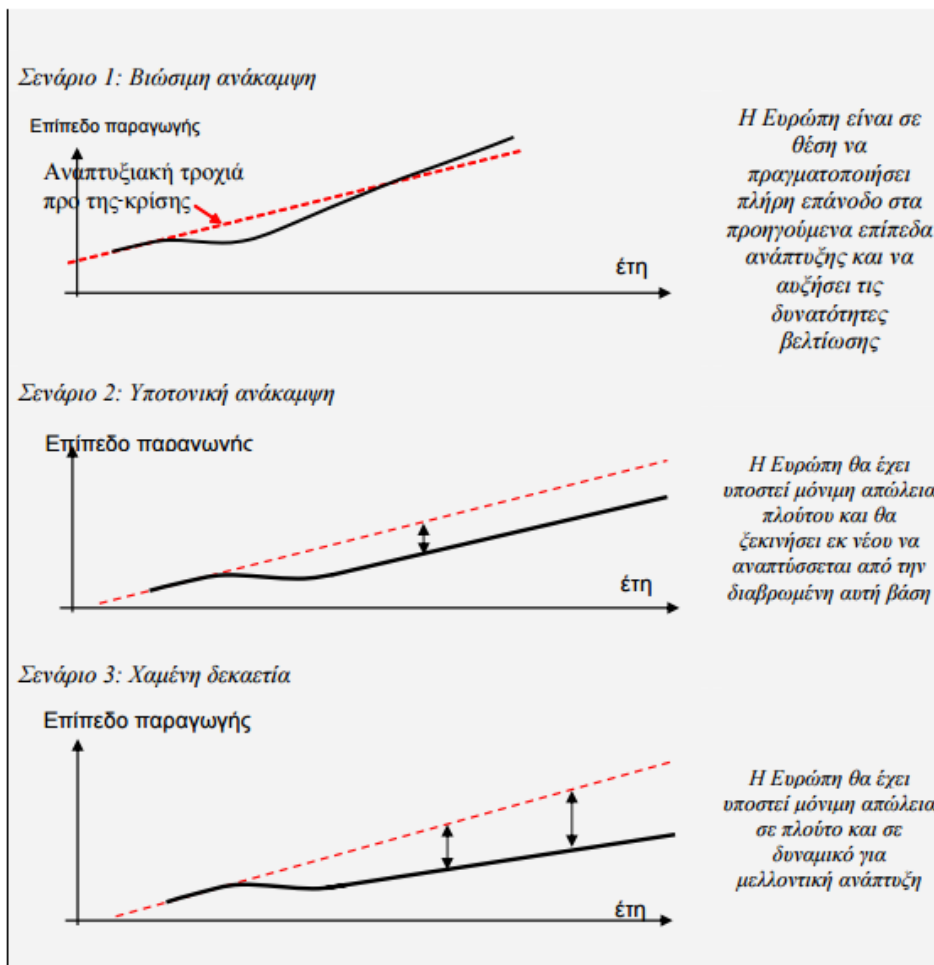
4.1 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ανάπτυξης «Ευρώπη 2020»

Η Ευρώπη για να διατηρήσει τα κεκτημένα της και τη θέση της στο διεθνές στερέωμα χρειάζεται ανάπτυξη. Η πρόσφατη κρίση την τραυμάτισε βαθιά αφού το ΑΕΠ της το 2009 μειώθηκε κατά 4%, η βιομηχανική παραγωγή επέστρεψε στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990 ενώ η ανεργία αυξήθηκε κατακόρυφα, αφήνοντας το 10% του πληθυσμού άνεργο. Επιπλέον, τα δημόσια οικονομικά των χωρών-μελών της ΕΕ και ιδιαίτερα της Ευρωζώνης υπέστησαν μεγάλο πλήγμα αφού τα ελλείμματα ανήλθαν κατά μέσο όρο το 7% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος ξεπέρασε το 80% του ΑΕΠ. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, σ. 8)

Στα παραπάνω πρέπει να συμπεριλάβουμε τις μεγάλες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη στο εσωτερικό της, οι οποίες είναι η χαμηλή της παραγωγικότητα σε σχέση με τους βασικούς εμπορικούς της εταίρους, η υστέρηση στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης, τα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης (ακόμη και πριν την κρίση) που αφορούν κυρίως τις γυναίκες και τους εργαζόμενους ηλικίας άνω των 55 ετών και η δημογραφική γήρανση ως αποτέλεσμα της συνταξιοδότησης της γενιάς των baby-boomers. Αλλά και τις προκλήσεις στο εξωτερικό οι οποίες συνίστανται στον μεγάλο ανταγωνισμό που δέχεται από αναδυόμενες οικονομίες όπως η Κίνα και η Ινδία σχετικά με την παραγωγικότητα, την καινοτομία, το κόστος εργασίας. Βέβαια είναι κάπως παράλογο η μέχρι σήμερα ζηλευτή Γηραιά Ήπειρος να προσπαθεί «να μοιάσει» για παράδειγμα στην Κίνα, υποβαθμίζοντας το εργασιακό και ασφαλιστικό της σύστημα για να γίνει ανταγωνιστική σε όρους κόστους. Ας μην ξεχνάμε πως η Κίνα για χρόνια πάσχιζε και ακόμη πασχίζει να φτάσει το επίπεδο διαβίωσης της Δύσης.

Η Ευρώπη, έχοντας να αντιμετωπίσει όλα τα παραπάνω, βρέθηκε εν μέσω τριών σεναρίων για το μέλλον της: είτε να επιτύχει μία βιώσιμη ανάκαμψη, είτε μία υποτονική ανάκαμψη είτε να επωμιστεί το κόστος μίας «χαμένης δεκαετίας» (Διάγραμμα 15) Έτσι θέτοντας ως στόχο το πρώτο σενάριο αποφάσισε να σχεδιάσει και να υλοποιήσει μία στρατηγική για την ανάπτυξη για τη δεκαετία 2010-2020, την «Ευρώπη 2020». Η νέα στρατηγική ανάπτυξης έρχεται ως διάδοχος της Στρατηγικής της Λισσαβόνας όχι μόνο για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης αλλά για να βελτιώσει το αναπτυξιακό μοντέλο της Ένωσης. Στόχος της να δημιουργήσει μία Ευρώπη «έξυπνη» μέσω της προώθησης της γνώσης και της καινοτομίας, «βιώσιμη» μέσω της προώθησης της πράσινης οικονομίας αλλά και της ανταγωνιστικότητας και «χωρίς αποκλεισμούς» μέσω της αύξησης της απασχόλησης και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Οι τρεις παραπάνω στόχοι διαμορφώνουν την εικόνα της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, σ. 12)

Διάγραμμα 15: Τα τρία σενάρια για την Ευρώπη μέχρι το 2020

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, σ. 11

Βασικός της άξονας η ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης με την επίτευξη πέντε πολύ φιλόδοξων στόχων: για την απασχόληση, την καινοτομία, την κοινωνική ένταξη, την εκπαίδευση και το κλίμα/ενέργεια καθώς και τη μείωση της φτώχειας.

Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ανάπτυξης για το 2020.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Περιλαμβάνει επίσης επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες⁴³ που θα υλοποιηθούν τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στα κράτη μέλη της ΕΕ:

- Ένωση καινοτομίας
- Νεολαία σε κίνηση
- Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη
- Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους.
- Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης.
- Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας.
- Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Στην επίτευξη των παραπάνω στόχων και πρωτοβουλιών συμβάλουν η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά με τους πάνω από 500 εκατ. καταναλωτές της, ο προϋπολογισμός της ΕΕ και η εξωτερική πολιτική της ΕΕ, με το εξωτερικό εμπόριο να αποτελεί σημαντικό μοχλό ανάπτυξης. Υλοποιείται με βάση δέκα κατευθυντήριες γραμμές, έξι γενικές γραμμές οικονομικής πολιτικής και τέσσερις που αφορούν την πολιτική απασχόλησης.

Συγκεκριμένα το Συμβούλιο με Σύσταση του (2010, Σύσταση (ΕΕ) αριθ. 410, της 13ης Ιουλίου 2010) καθορίζει **τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών** των κρατών μελών και της Ένωσης, οι οποίοι είναι οι εξής:

- Εξασφάλιση της ποιότητας και της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών.
- Αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών.
- Μείωση των ανισορροπιών στη ζώνη του ευρώ.
- Βελτιστοποίηση της στήριξης για Ε&Α και καινοτομία, ενίσχυση του τριγώνου της γνώσης και ενεργοποίηση του δυναμικού της ψηφιακής οικονομίας.
- Βελτίωση της αποτελεσματικότητας στη χρήση των πόρων και μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.
- Βελτίωση του περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές και εκσυγχρονισμός και ανάπτυξη της βιομηχανικής βάσης με σκοπό να διασφαλισθεί η πλήρης λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

⁴³ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_el.htm, 25 Οκτωβρίου 2015.

Στη συνέχεια με Απόφαση του Συμβουλίου (2010, Απόφαση (ΕΕ) αριθ. 707, της 21ης Οκτωβρίου 2010) ορίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές για τις **πολιτικές απασχόλησης** των κρατών μελών, οι οποίες είναι οι εξής:

- Αύξηση της συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας, μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας και προώθηση της ποιότητας των θέσεων εργασίας.
- Ανάπτυξη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και προαγωγή της δια βίου μάθησης.
- Βελτίωση της ποιότητας και των επιδόσεων των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλες τις βαθμίδες και αύξηση της συμμετοχής στην τριτοβάθμια ή σε ισοδύναμη εκπαίδευση.
- Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας.

Τα κράτη-μέλη της Ε.Ε καλούνται να αντιμετωπίζουν τους παραπάνω στόχους ως εθνικούς στόχους και αφού η εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, οφείλουν να τους λαμβάνουν υπόψη κατά τη σύνταξη των εθνικών μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων καθώς και των προγραμμάτων σταθερότητας ή σύγκλισης, που δημοσιεύουν κάθε Απρίλιο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει την πλήρη ευθύνη της στρατηγικής ενώ η Επιτροπή είναι εκείνη που έχει αναλάβει την παρακολούθηση την πρόοδο προς την επίτευξη των στόχων της και γι αυτό καταρτίζει μία ετήσια επισκόπηση ανάπτυξης⁴⁴.

⁴⁴ http://ec.europa.eu/europe2020/who-does-what/eu-institutions/index_el.htm, 25 Οκτωβρίου 2015.

4.2 Σύντομος απολογισμός των πενιχρών αποτελεσμάτων

Σήμερα, μετράμε ήδη σχεδόν 5 χρόνια εφαρμογής της Στρατηγικής της ανάπτυξης για την Ευρώπη του 2020. Γι αυτό το λόγο, το 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014a, σ. 15-17) δημοσίευσε έναν σύντομο απολογισμό των μέχρι στιγμής αποτελεσμάτων. Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως οι στόχοι της αύξησης της απασχόλησης, της βελτίωσης του ποσοστού των επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη, της μείωσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού δεν θα καταφέρουν να επιτευχθούν το 2020 ενώ σχετικά με τους στόχους στην εκπαίδευση και στον τομέα της ενέργειας/κλίμα σημειώθηκε πρόοδος και η επίτευξη τους το 2020 θεωρείται ρεαλιστική.

Αναλυτικά με βάση τις εκτιμήσεις της Επιτροπής (2014a, σ. 14), ο στόχος της αύξησης της απασχόλησης αναμένεται να φτάσει το 72% το 2020, ενώ για να επιτευχθεί ο στόχος του 75% θα πρέπει 16 εκατ. άνδρες και γυναίκες να προστεθούν στο υπάρχον εργατικό δυναμικό. Να σημειωθεί πως το ποσοστό απασχόλησης το 2008 ήταν περίπου στο 70,3%, το 2010 μειώθηκε στο 68,5% ενώ το 2012 διατηρήθηκε στο 68,4%. Βέβαια, αν εξετάσουμε τις επιμέρους χώρες ξεχωριστά, θα διαπιστώσουμε πως τα επίπεδα απασχόλησης ποικίλλουν ανάμεσα στις διάφορες χώρες, συγκεκριμένα υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ των χωρών της περιφέρειας που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας και των χωρών της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης που είναι σε καλύτερη κατάσταση.

Σχετικά με το στόχο της αύξησης των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη, το 2012 έφτανε το 2,06% και το 2020 αναμένεται να φτάσει το 2,2%, αρκετά δηλαδή μακριά από το στόχο του 3%. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014a, σ. 15) Από τον στόχο της μείωσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού απέχουμε δυστυχώς πάρα πολύ, αφού ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σ' αυτή την κατάσταση αυξήθηκε από 114 εκατ το 2009 σε 124 εκατ. το 2012. Με δεδομένη, λοιπόν, την υφιστάμενη κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ευρώπη για την επίτευξη του στόχου χρειάζεται να εξέλθουν από αυτή την κατάσταση 100 εκατ. άνθρωποι, ενδεχόμενο απίθανο μέχρι το 2020. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014a, σ. 16-17)

Αναφορικά με τους στόχους που φαίνεται να μπορούν να επιτευχθούν μέχρι το 2020, η ΕΕ έχει ήδη πετύχει μία μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 18%, η οποία αναμένεται να ξεπεράσει τον στόχο του 20% και να φτάσει το 24% το 2020. Επίσης, το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική κατανάλωση ενέργειας αυξήθηκε από το 7,5% το 2000 σε 14,4% το 2012, ενώ εκτιμάται πως το 2020 θα ξεπεράσει τον στόχο του 20%. Τέλος, η κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας μειώθηκε κατά 8% μεταξύ των ετών 2006-2012, αλλά για την επίτευξη του στόχου χρειάζεται μία επιπλέον μείωση της τάξης του 6,3% μέχρι το

2020. Βέβαια πρέπει να ληφθεί υπόψη πως μεγάλο μέρος της μείωσης της κατανάλωσης είναι αποτέλεσμα της οικονομικής επιβράδυνσης.

Οι στόχοι για την εκπαίδευση φαίνεται πως είναι ρεαλιστικοί και πως θα επιτευχθούν το 2020. Βέβαια η πρόοδος που σημειώθηκε ως προς το στόχο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι εν μέρη και αποτέλεσμα της κρίσης, δηλαδή της μεγάλης ανεργίας και του μεγάλου ανταγωνισμού που έφερε στον εργασιακό στίβο. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο μειώθηκε από 15,7% το 2005 σε 12,7% το 2012 (στόχος:10%) ενώ το ποσοστό των νέων που έχει ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε από το 27,9% το 2005 σε 35,7% το 2012 (στόχος: 40%). (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014a, σ. 16)

Από τη μέχρι τώρα πρόοδο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» κρατάμε τα εξής δύο στοιχεία: πρώτον, οι στόχοι της είναι πολιτικά και όχι νομικά δεσμευτικοί⁴⁵ όπως είναι για παράδειγμα το ΣΣΑ. Επίσης η επίτευξη τους δεν συνεπάγεται κυρώσεις. Αυτά τα δύο στοιχεία είναι σημαντικά για το ρόλο των κυβερνήσεων στην επίτευξη των στόχων. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014a, σ. 18-19) Δεύτερον, είναι άξιο απορίας το πως μπορεί να συνδυαστεί η δημοσιονομική συστολή με την ανάπτυξη, ιδιαιτέρως στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, οι οποίες έχουν κληθεί να κάνουν και τις μεγαλύτερες δημοσιονομικές προσαρμογές. Επίσης, όταν έρχεται η ώρα της επιλογής κανονικά θα έπρεπε η αύξηση της απασχόλησης, η μείωση της φτώχειας κ.τ.λ να κερδίζουν το προβάδισμα, δυστυχώς, όμως, προπορεύεται η νομικά δεσμευτική δημοσιονομική συστολή.

Τέλος θα ήθελα να σταθώ λίγο στον βασικό άξονα της στρατηγικής που είναι η ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης μέσα από την επίτευξη των πέντε στόχων που αναλύσαμε. Τελικά, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μετά την πρόσφατη κρίση, έχει κοινωνικό χαρακτήρα; Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως η ανάγκη για ανάπτυξη αναγνωρίστηκε ήδη από το 2010. Όμως η στρατηγική «Ευρώπη 2020» πώς θα μπορούσε να κριθεί και να ερμηνευθεί δίπλα στην κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος που χαρακτηρίζει την ευρωπαϊκή πολιτική εξόδου από την κρίση;

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» χαρακτηρίστηκε ως περισσότερο κοινωνική από τις προκατόχους της Λισαβόνα I & Λισαβόνα II αφού έθεσε ως ανάμεσα στις τρεις πρωταρχικές προτεραιότητες της την χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη και περιέλαβε στους στόχους τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Παρόλα αυτά δεν έχει καταστεί σαφές το πως θα καταφέρει να επιλύσει, όπως πολύ εύστοχα υπογραμμίζει ο Rochet (2010, σ. 4), το εξής τρίλημμα: την επίτευξη δημοσιονομικής σταθερότητας, βιώσιμης ανάπτυξης και διατήρηση του κράτους πρόνοιας. Αυτό που

⁴⁵ Εξαιρούνται ο στόχος για τη μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου και ο στόχος χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που στηρίζονται σε σχετικό νομικά δεσμευτικό κείμενο.

φαίνεται να προσπαθεί να κάνει είναι να επιτύχει δημοσιονομική σταθερότητα και εξυγίανση σε βάρος της κοινωνικής πολιτικής, πράγμα που φαίνεται από τη ραγδαία αύξηση της φτώχειας στην Ευρώπη. Η δε κοινωνική πολιτική δεν αναγνωρίζεται σε καμία περίπτωση ως εναλλακτική ή έστω ως αρωγός της ελεύθερης αγοράς μέσω της αλυσίδας: επενδύσεις, απασχόληση, νέα εισοδήματα, κατανάλωση κ.τ.λ αλλά ως ένα τεράστιο εμπόδιο για τη λειτουργία της. (Φέρωνας, 2013, σ. 19)

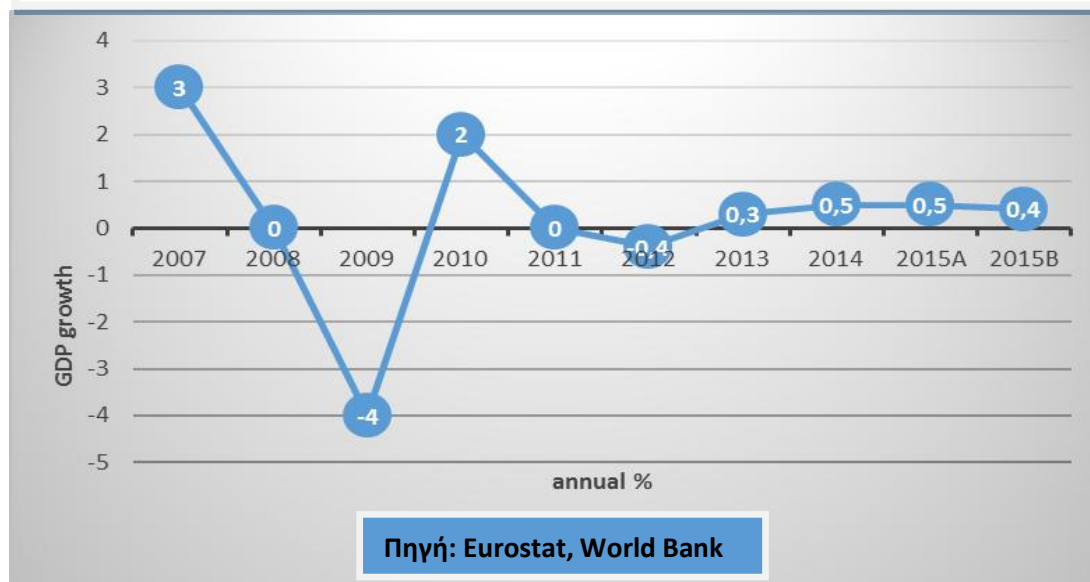
Το συμπέρασμα είναι πως η «Ευρώπη 2020» θα καταφέρει να ενισχύσει την κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μόνο εάν η ανάγκη για ανάπτυξη προπορευθεί της ανάγκης για δημοσιονομική πειθαρχία, μόνο εάν η ελεύθερη αγορά χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη των αναγκών των Ευρωπαίων πολιτών και όχι το αντίστροφο. Η Ευρώπη χρειάζεται μία στρατηγική ανάπτυξης η οποία δεν θα υπονομεύεται από άλλες πολιτικές, μία στρατηγική ανάπτυξης με όραμα και σαφές χρονοδιάγραμμα, ας ελπίσουμε πως η δεξιά Ευρώπη θα καταφέρει να το συνειδητοποιήσει πριν η ζημιά γίνει πια ανεπανόρθωτη, πριν το ευρωπαϊκό όραμα καταστεί ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος για τους Ευρωπαίους πολίτες, που τόσο το πίστεψαν και τόσο το στήριξαν.

4.3 Η Ευρώπη σε αριθμούς: τα αποτελέσματα της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής

Πέραν της όποιας κριτικής στο νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης και στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο οικονομικής πολιτικής που προωθείται στην ΕΕ, οι αριθμοί έρχονται πάντα για να μας φανερώσουν την αλήθεια και να μας δείξουν τα πραγματικά αποτελέσματα.

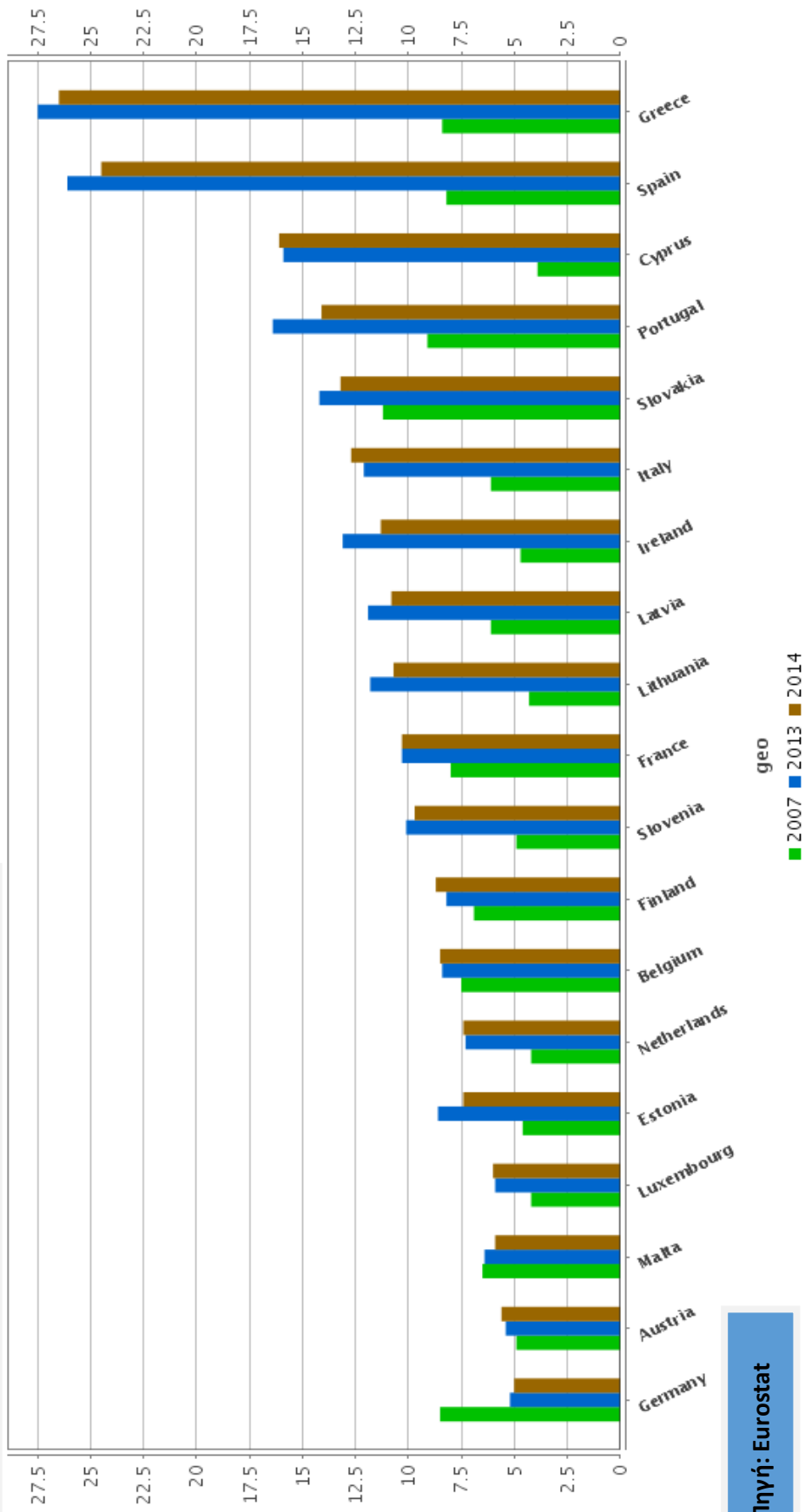
Ξεκινώντας με το ΑΕΠ της Ευρώπης των 28, παρατηρούμε πως υπέστη μία βαθιά καθίζηση το 2009, όπου άγγιξε το -4%, ενώ από το 2013 μέχρι και φέτος, με βάση τις προβλέψεις της Eurostat, κινείται κοντά στο 0,4% - 0,5%, πολύ κάτω από τα προ ύφεσης επίπεδα του 3%. Φαίνεται λοιπόν πως η ανάπτυξη δεν έχει επιστέφει ακόμη στη Γηραιά Ήπειρο, έπειτα από οχτώ χρόνια ύφεσης και τουλάχιστον πέντε χρόνια δημοσιονομικής λιτότητας. Μία οικονομική πολιτική που υπόσχεται πως μέσα από τη δημοσιονομική εξυγίανση θα αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη, η παραγωγική δραστηριότητα και θα οδηγηθούμε στην ανάπτυξη. Αξίζει να σημειωθεί πως από το 1992 έως το 2010 παρατηρούνται χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης στην Ευρωζώνη που κυμαίνονται πλησίον του 2%. Τις δεκαετίες όμως του 1960 και 1970, την περίοδο δηλαδή που μεσουρανούσαν «η παλαιά συναίνεση της νεοκλασικής σύνθεσης» η ανάπτυξη έτρεχε με ρυθμό περίπου 5% (1960) και 3% (1970). (Αργείτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 151-152)

Διάγραμμα 16. GDP growth, ΕΕ των 28, σε ποσοστό

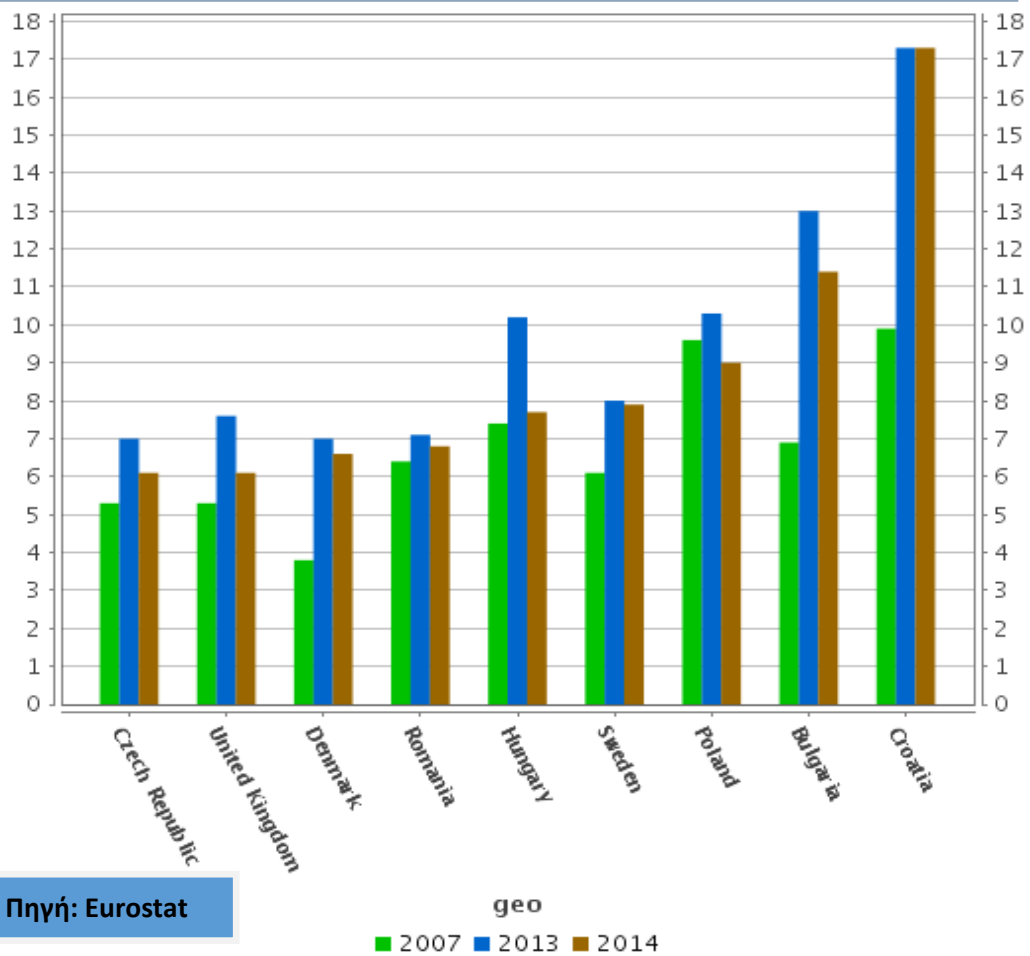

Δεύτερος σημαντικός δείκτης η ανεργία, η οποία παρουσιάζει μία μικρή πτωτική τάση από 10% για την ΕΕ των 28 και 11,5% για την Ευρωζώνη το 2014 στο 9,3% και 10,8% αντίστοιχα για το 2015. (Διάγραμμα 19) Από το 2007 η ανεργία έχει αυξηθεί κατακόρυφα στις περισσότερες χώρες, ιδιαίτερα στην Ευρωζώνη, με εξαίρεση μόνο τρεις χώρες τη Γερμανία, την Αυστρία και την Μάλτα. Μάλιστα δεν διαφαίνεται σημαντική τάση για υποχώρηση άμεσα.

**Διάγραμμα 17. Unemployment rate – annual data
(Total)**

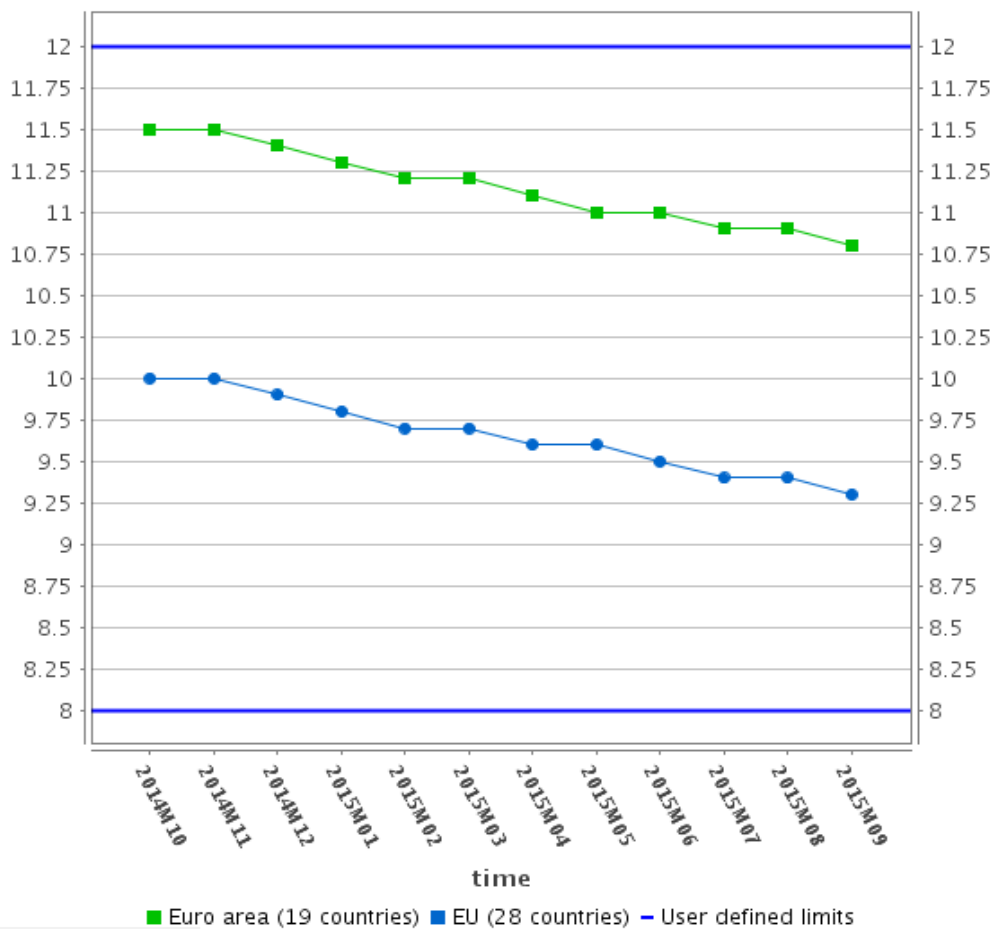

Διάγραμμα 18. Unemployment rate – annual data

Μάλιστα η απόκλιση σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Κύπρος, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ιρλανδία είναι τόσο μεγάλη που δεν αναμένεται να διορθωθεί σύντομα.

Κατ' αυτό τον τρόπο εισερχόμαστε στον φαύλο κύκλο της ύφεσης, όπου εφόσον η ανάπτυξη δεν επιστρέφει, γεγονός που σημαίνει πως δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή οι προϋποθέσεις για να χρηματοδοτηθεί, η ανεργία αυξάνεται, η ζήτηση και η κατανάλωση συρρικνώνονται και τα οικονομικά των ασφαλιστικών ταμείων εκτροχιάζονται. Χωρίς επενδύσεις από τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα η ανάπτυξη και η απασχόληση δεν πρόκειται να φτάσουν σε ικανοποιητικά επίπεδα. Πώς θα γίνουν όμως επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα όταν η κάνουλα της ρευστότητας από τις τράπεζες έχει κλείσει; Μακροχρόνια, όπως υπόσχεται με μεγάλη βεβαιότητα το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης σίγουρα η οικονομία κάποια στιγμή θα επανέλθει σε αναπτυξιακή τροχιά. Βραχυχρόνια, όμως, το κόστος θα είναι η καταδίκηση μίας ίσως και δύο γενεών στην ανεργία και η υποχώρηση της «συναίνεσης» των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στο ευρωπαϊκό όραμα.

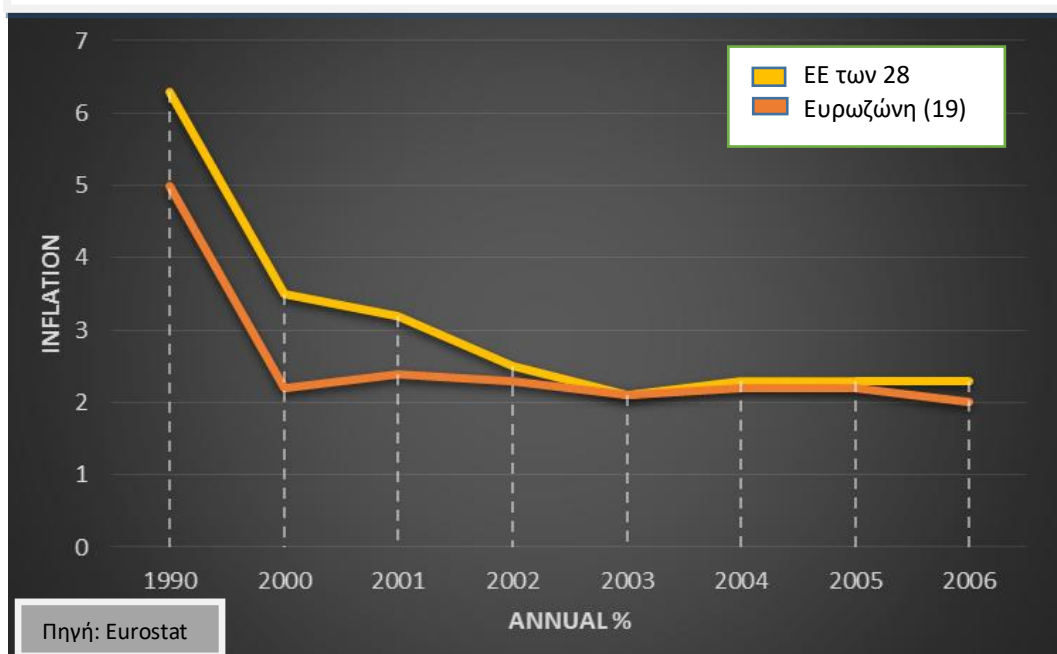
Διάγραμμα 19. Harmonised unemployment rate by sex**Total**

Πηγή: Eurostat

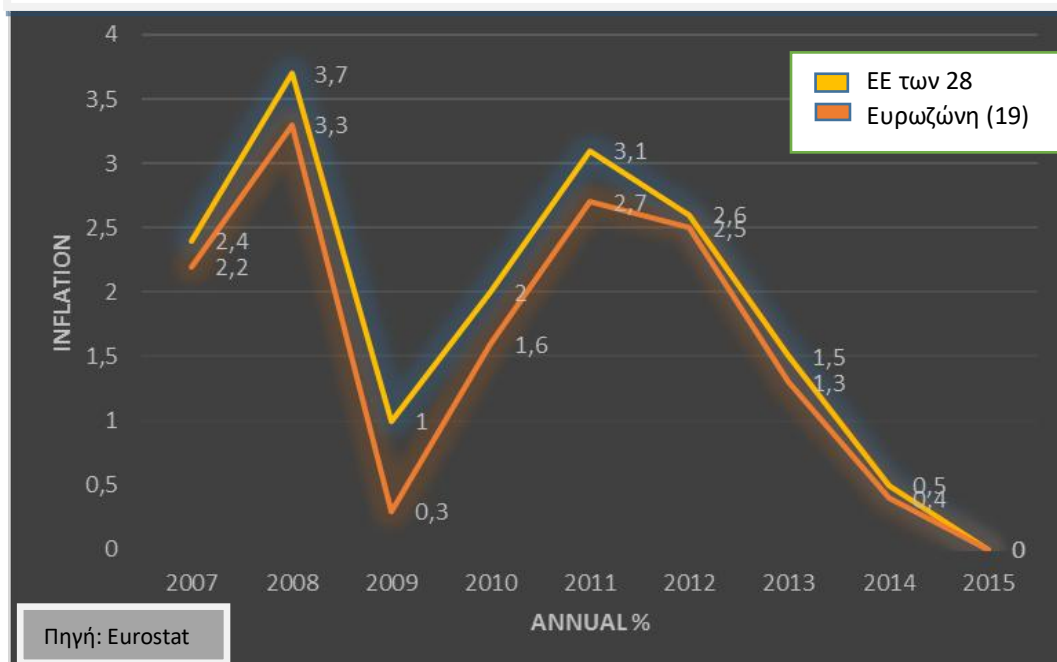
Επόμενο μεγάλο πρόβλημα της Ευρώπης, είναι ο αποπληθωρισμός, ο οποίος είναι το ίδιο βλαβερός με τον πληθωρισμό. Η Ευρώπη πριν την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος είχε πληθωρισμό πλησίον στον στόχο του 3%. (Διάγραμμα 20) Από το 2012 όμως και μετά αρχίζει να υποχωρεί αισθητά μέχρι που το 2015, με βάση πρόσφατες εκτιμήσεις, φαίνεται πως μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρονιά αποπληθωρισμού. (Διάγραμμα 21) Βεβαίως κάποιος θα μπορούσε να αναρωτηθεί γιατί ο αποπληθωρισμός δεν είναι καλός αφού χάρις αυτόν μειώνονται οι τιμές.

Ως προς αυτό θα ήταν εποικοδομητικό να σταθούμε λίγο στα λόγια του Τζον Μέιναρντ Κένυς: «Ο πληθωρισμός είναι άδικος και ο αποπληθωρισμός είναι απρόσφορος. Από τα δύο, ο αποπληθωρισμός είναι ίσως –αν εξαιρέσει κανείς υπερβολικά ποσοστά πληθωρισμού όπως αυτά της Γερμανίας- το χειρότερο. Επειδή είναι χειρότερο, σε έναν εξαθλιωμένο κόσμο, να προκαλέσεις ανεργία από το να απογοητεύσεις τον εισοδηματία. Αλλά δεν είναι απαραίτητο να ζυγίζει κανείς το ένα κακό έναντι του άλλου. Είναι ευκολότερο να συμφωνήσουμε ότι και τα δύο είναι προς αποφυγή.» (Κωστούλας, 2014)

Διάγραμμα 20. Πληθωρισμός για την ΕΕ των 28 και την Ευρωζώνη (Περίοδος 1990-2006)

Διάγραμμα 21. Πληθωρισμός για την ΕΕ των 28 και την Ευρωζώνη (Περίοδος 2007-2015)

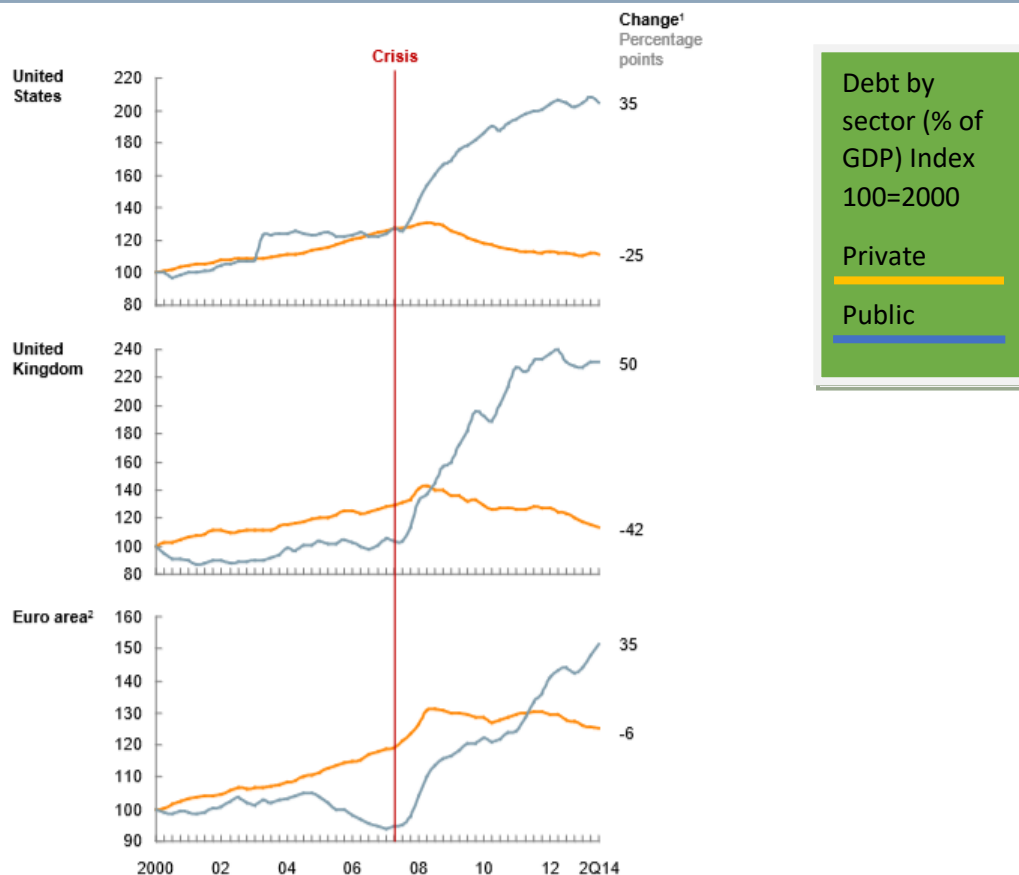

Πράγματι, λοιπόν, οι τιμές μειώνονται όμως μαζί μ' αυτές οι λογικοί καταναλωτές θα αναβάλουν τις αγορές τους, διότι περιμένουν ότι στο μέλλον θα μπορέσουν να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες φθηνότερα, άρα η αποταμίευση προτιμάται από την κατανάλωση, κατά παρόμοιο τρόπο οι επενδύσεις παγώνουν, οι πιστώσεις μειώνονται, η οικονομία λιμνάζει. Πρόκειται δηλαδή για μία υφεσιακή κατάσταση στην οποία μπορεί να δώσει λύση μόνο η νομισματική πολιτική, καθώς όπως έχουμε αποδεχτεί τις τελευταίες δεκαετίες, ο πληθωρισμός είναι παντού και πάντα ένα νομισματικό φαινόμενο.

Ο Πρόεδρος της ΕΚΤ Mario Draghi έχει καταβάλει αρκετή θα λέγαμε προσπάθεια για την επιστροφή του πληθωρισμού κοντά στον στόχο. Έχει προχωρήσει ήδη σε νομισματική χαλάρωση (quantitative easing), διοχετεύοντας δανειακά κεφάλαια στη διατραπεζική αγορά με σκοπό την αναθέρμανση της πραγματικής οικονομίας. Βέβαια η μέχρι τώρα προσπάθεια φαίνεται μη επαρκής. Η πρόσφατη ιστορία μας διδάσκει πως ο αποπληθωρισμός στην Ευρώπη πρέπει να αποφευχθεί με κάθε μέσο καθώς η Ιαπωνία έχασε 10 χρόνια ανάπτυξης το 1990, παγιδευμένη σε ένα αποπληθωριστικό σπирάλ. Αν η στασιμότητα, η ανεργία και η ύφεση καθηλωθούν για αρκετό καιρό στην Ευρώπη θα συμπαρασύρουν σε μαρασμό και το ευρωπαϊκό εγχείρημα.

Ένα τεράστιο πρόβλημα που άφησε πίσω της η κρίση και το οποίο παρουσιάζει σταθερή επιδείνωση είναι η αύξηση του δημόσιου χρέους. Στο προσεχές διάστημα τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν να αντιμετωπίσουν βουνά από χρέη τα οποία συσσωρεύτηκαν είτε από την παρέμβαση του κράτους για τη διάσωση του τραπεζικού συστήματος είτε λόγω της ύφεσης. Παρατηρείται, όμως, πως η μόχλευση του δημόσιου τομέα δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα. (Διάγραμμα 22) Βέβαια υπήρχαν και χώρες όπως η Ελλάδα, η οποία είχε ήδη υψηλό χρέος το οποίο στην πορεία με τον αποκλεισμό της χώρες από τις αγορές διογκώθηκε κι άλλο.

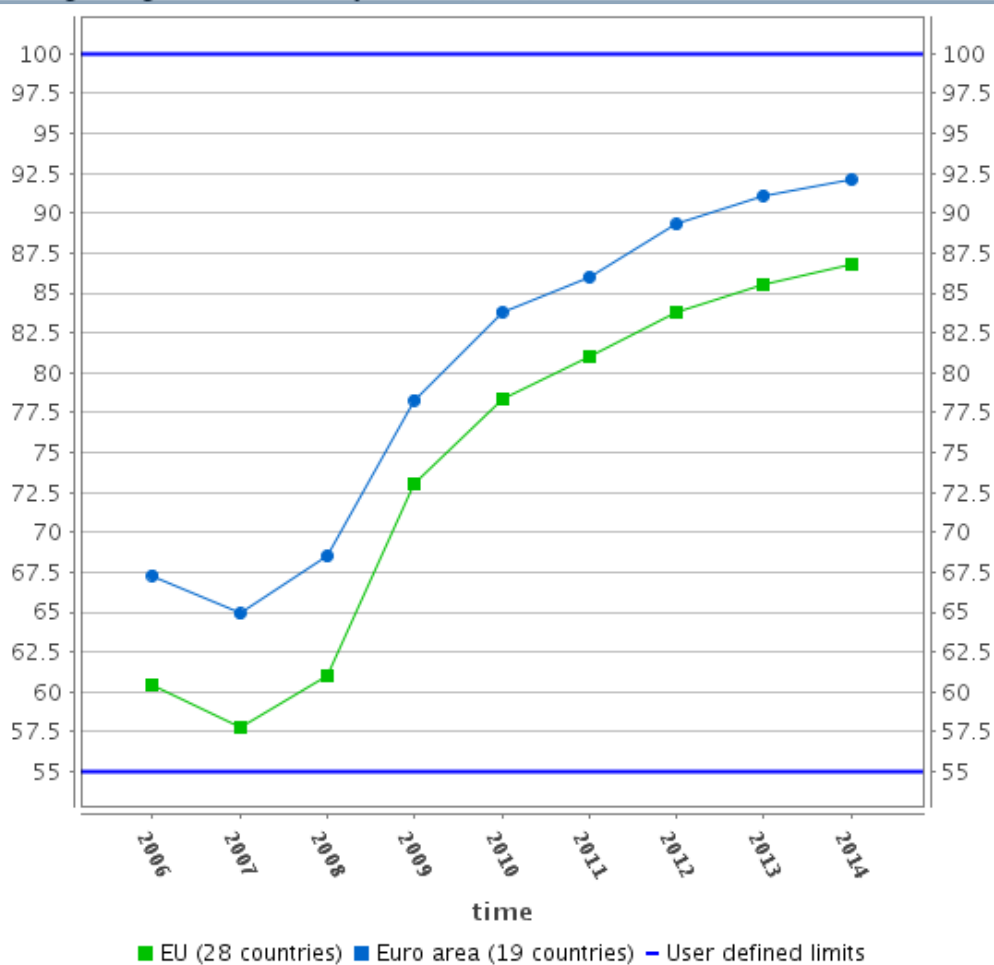
Διάγραμμα 22. Σύγκριση ΗΠΑ, Ην. Βασιλείου και Ευρωζώνης

Πηγή: Dobbs et al., 2008.

Το 2007, το δημόσιο χρέος στην ΕΕ των 28 ήταν κοντά στο 60% του ΑΕΠ ενώ στην Ευρωζώνη στο 57,75% του ΑΕΠ, δηλαδή πολύ κοντά στο ποσοστό που θεωρείται βιώσιμο με βάση τα δημοσιονομικά κριτήρια του Μάαστριχτ. Το 2015 η Eurostat εκτιμά πως το δημόσιο χρέος θα φθάσει το 92% του ΑΕΠ για την ευρωζώνη αλλά και για την ΕΕ των 28. (Διάγραμμα 23)

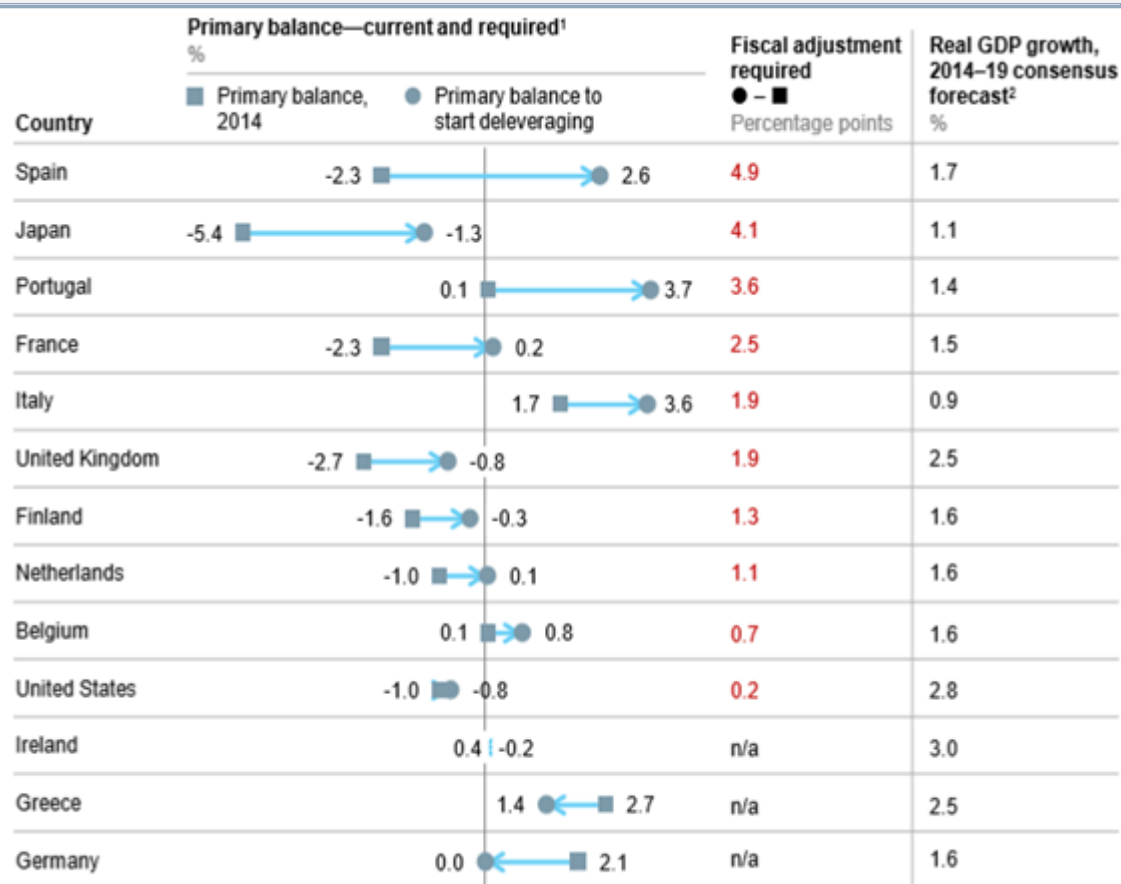
Διάγραμμα 23. General government debt, % of gross domestic product (GDP) and millions EUR

Πηγή: Eurostat

Δυστυχώς οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Ευρώπη δεν βοηθούν καθόλου τη μείωση του, μάλλον εντείνουν την ανοδική του πορεία. Η ισχνή ανάπτυξη όπως και ο αποπληθωρισμός δημιουργούν μεγάλο ανάχωμα στην απομείωση του, ενώ η δημοσιονομική λιτότητα προσδίδει επιπλέον διάρκεια στην ύφεση. Παράλληλα, σύμφωνα με στοιχεία της πρόσφατης έκθεσης για το δημόσιο χρέος που δημοσίευσε το McKinsey Global Institute, διαπιστώνουμε πως η αρκετά μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή που απαιτείται για την απομόχλευση του δημόσιου τομέα είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί. (Διάγραμμα 24)

Διάγραμμα 24. Η αναγκαία προσαρμογή της Ιαπωνίας και των Ευρωπαϊκών οικονομιών για την απομόχλευση του δημόσιου τομέα.

¹ Based on consensus GDP forecast, current inflation, 2Q14 government debt-to-GDP level, and estimated 2014 effective interest rate.

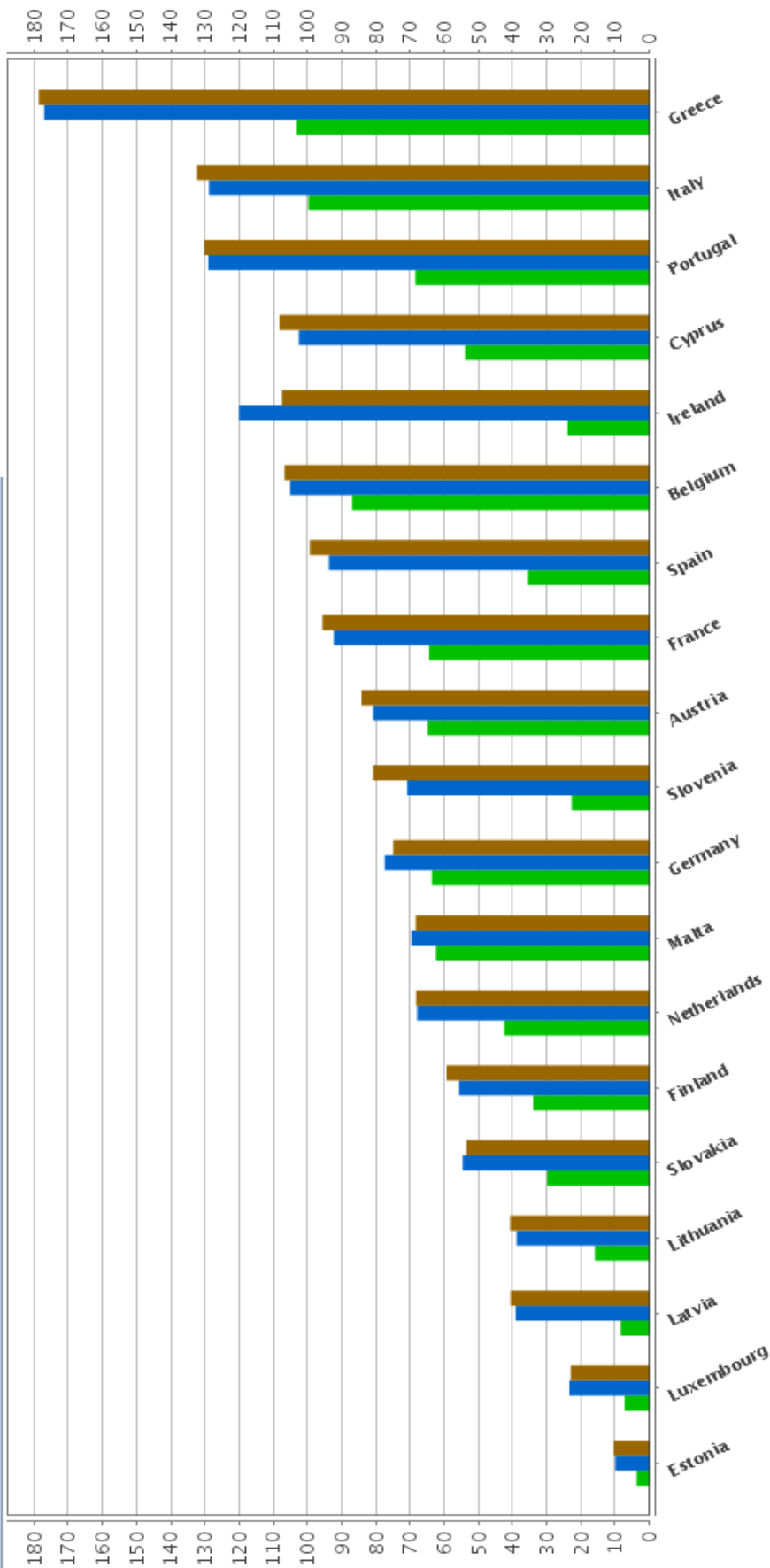
² Average real GDP growth forecast from 2014 to 2019 per IMF, IHS, EIU, Oxford Economics, OECD, and McKinsey Global Growth Model.

Πηγή: Dobbs et al. 2008.

Εάν κοιτάξουμε προσεκτικά τα παρακάτω δύο διαγράμματα 25 & 26 θα διαπιστώσουμε πως πολύ παραπάνω από τα μισά κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν να διαχειριστούν ένα δημόσιο χρέος πάνω από το 60% του ΑΕΠ. Πρωτοπόροι φυσικά στην κατάταξη οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Κύπρος, η Ιρλανδία και το Βέλγιο με το χρέος τους να υπερβαίνει το 100% του ΑΕΠ.

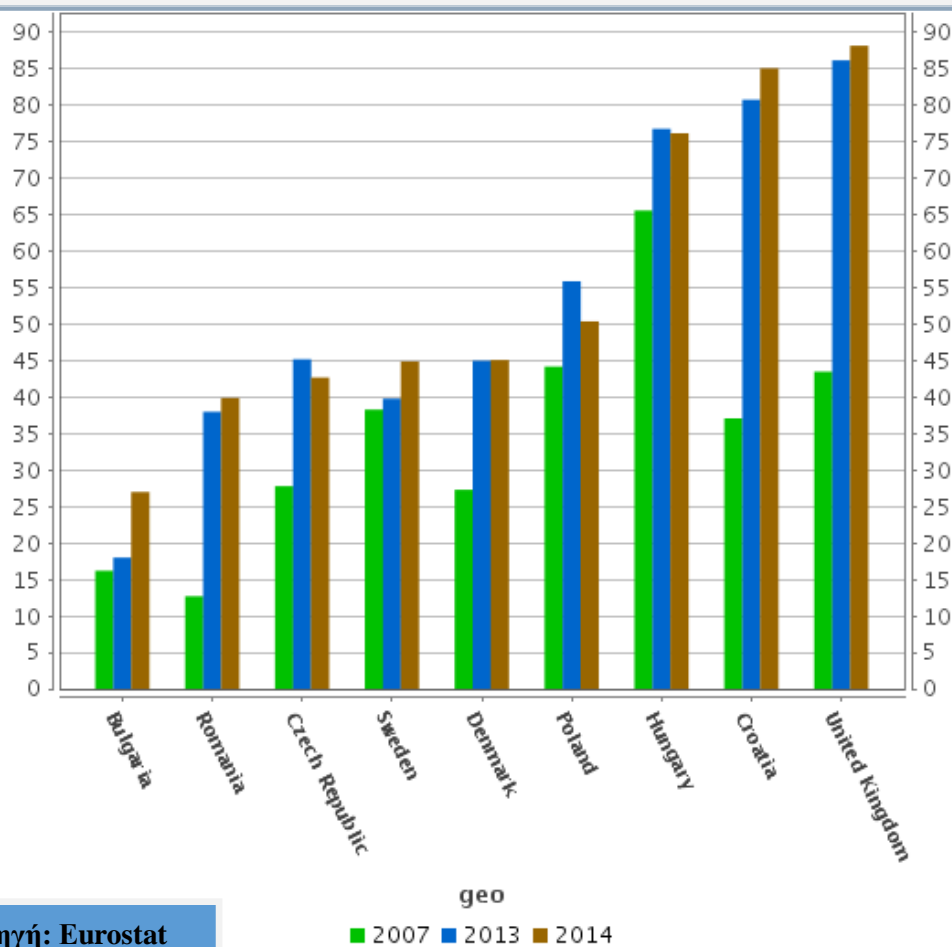
Διάγραμμα 25 General government gross debt (EDP concept), consolidated – annual data

Percentage of gross domestic product (GDP)

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 26 General government gross debt (EDP concept), consolidated – annual data. Percentage of gross domestic product (GDP)

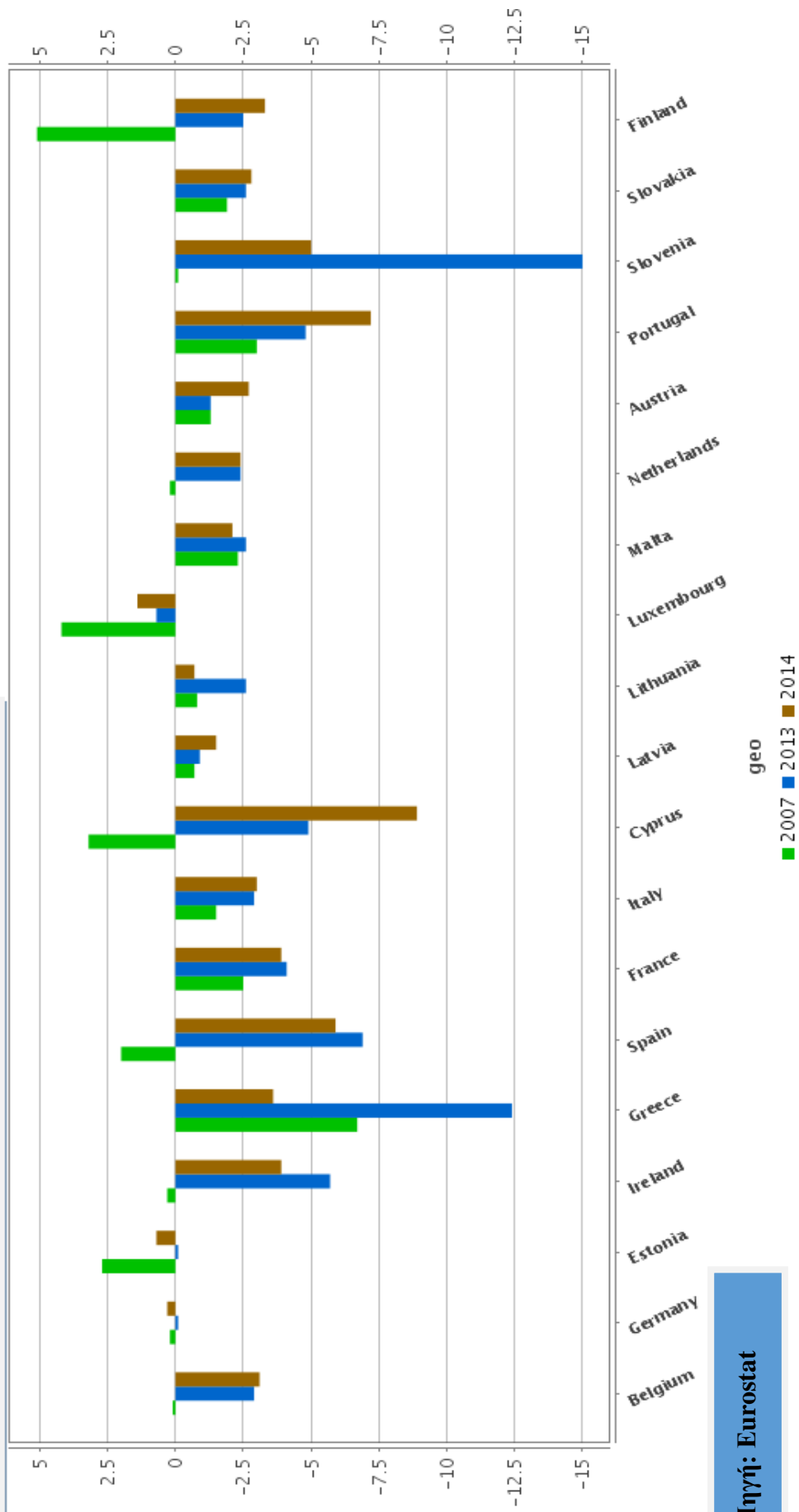

Πηγή: Eurostat

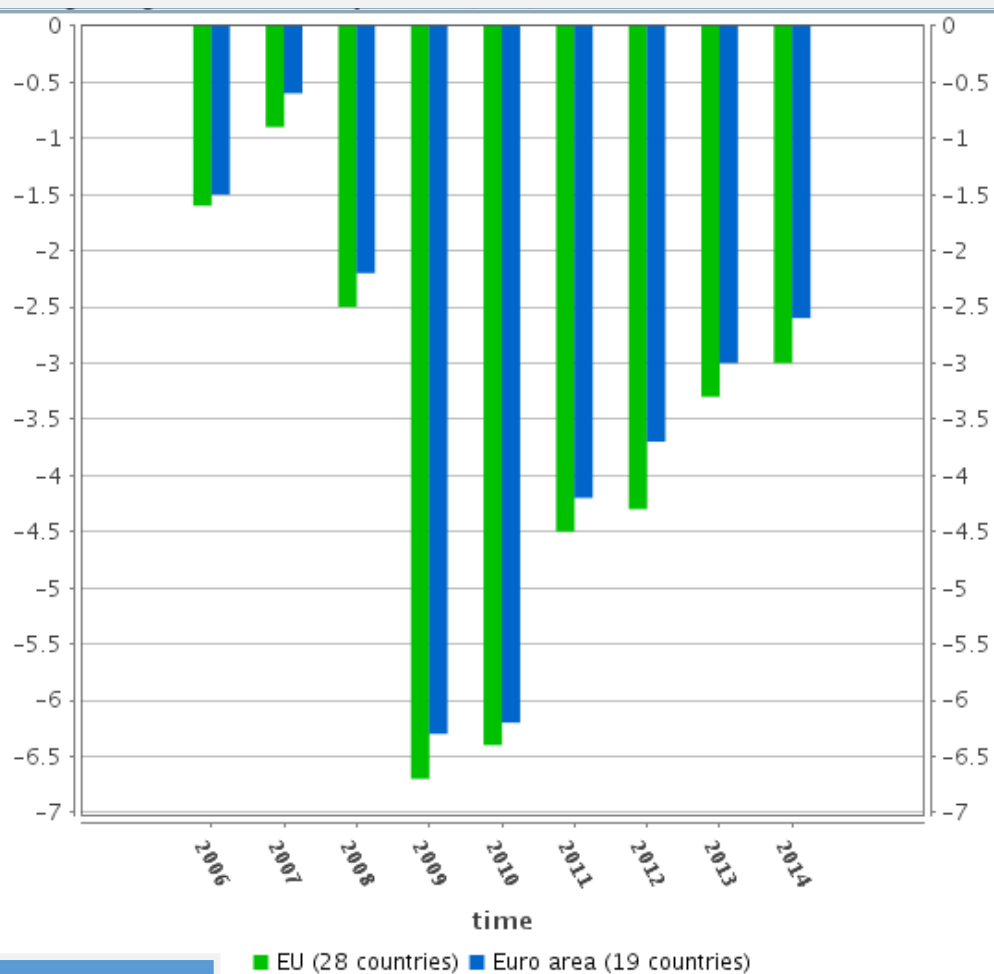
Τέλος ο μόνος δείκτης που παρουσιάζει βελτίωση, μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις θεαματική π.χ Ελλάδα, είναι η μείωση των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού των κρατών-μελών της Ευρώπης. Αν κοιτάξουμε την Ευρώπη ως σύνολο θα δούμε πως από έλλειμμα 6% που είχαμε φτάσει να έχουμε την περίοδο 2009 – 2010, φτάσαμε στο 3% για το 2014. (Διάγραμμα 28)

Αν εστιάσουμε στα επιμέρους κράτη-μέλη και ιδιαίτερος στις χώρες της ευρωζώνης θα δούμε πως οι χώρες με τη μεγαλύτερη προσαρμογή περίπου 10 μονάδων είναι η Ελλάδα και η Σλοβενία ενώ έλλειμμα πάνω από 3% του ΑΕΠ για το 2014 έχουν η Ιρλανδία (-3,9%), η Ελλάδα (-3,6%), η Ισπανία (-5,9%), η Γαλλία (-3,9%), η Κύπρος (-8,9%), η Πορτογαλία (-7,2%) και η Σλοβενία (-5,0%). Επίσης πλεόνασμα σημείωσαν η Γερμανία, η Εσθονία και το Λουξεμβούργο. (Διάγραμμα 27) Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως το νέο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης που θεσπίστηκε για τον συντονισμό, την εποπτεία και την δημοσιονομική πειθαρχία φαίνεται να εκπληρώνει την αποστολή του ως προς τη μείωση των ελλειμμάτων.

Διάγραμμα 27. General government deficit/surplus
Percentage of gross domestic product (GDP), million EUR

Πηγή: Eurostat

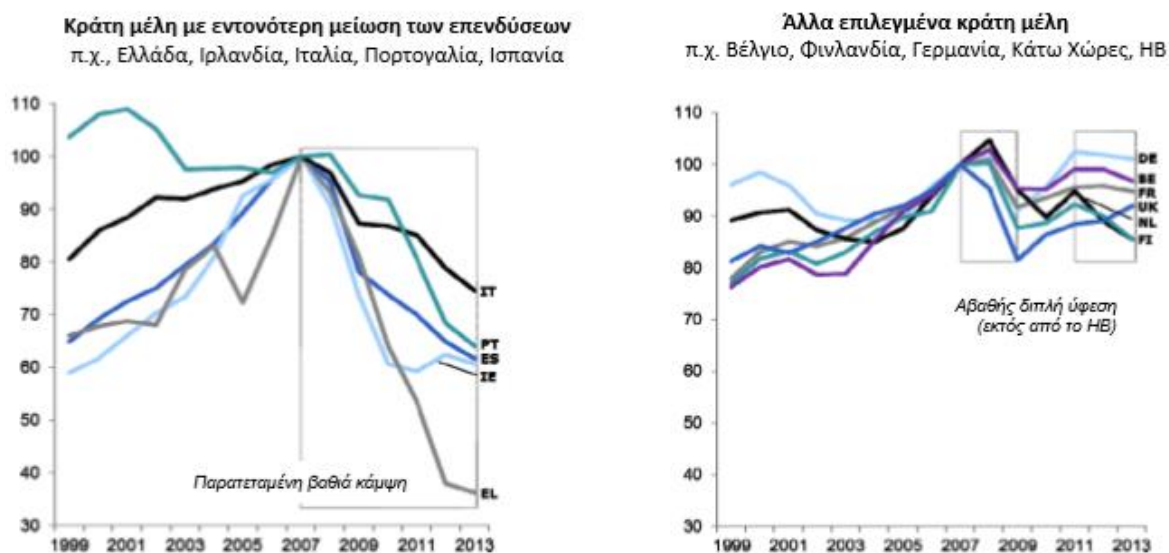
Διάγραμμα 28. General government deficit/surplus**Percentage of gross domestic product (GDP), million EUR****Πηγή: Eurostat**

4.4 Η «επενδυτική επίθεση» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015-2017) για την ενίσχυση της Ανάπτυξης και της Απασχόλησης.

Τέλος θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως η Ευρώπη μπορεί να έχει επιτύχει πενιχρά αποτελέσματα ως προς την ανάπτυξη, την απασχόληση, τη μείωση του δημόσιου χρέους, τον κίνδυνο του αποπληθωρισμού όμως στο τέλος του 2014 στα πλαίσια της αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την ανάπτυξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τριετές πρόγραμμα για την τόνωση της απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2014b, σ. 1) πως η ΕΕ αντιμετωπίζει απίστευτα χαμηλά επίπεδα επενδύσεων, ιδιαίτως στη ζώνη του ευρώ, γεγονός που έχει αποτελέσει τροχοπέδη στην επιστροφή της ανάπτυξης. Ενώ το ΑΕΠ και η ιδιωτική κατανάλωση το 2014 βρίσκονται στα ίδια επίπεδα με το 2007, οι συνολικές επενδύσεις είναι κατά 15% μειωμένες (-€430 δις). Μία μείωση που προέρχεται κατά 75% μόνο από πέντε κράτη-μέλη τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία (Διαγράμματα 29 & 30). (Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2014, σ. 1)

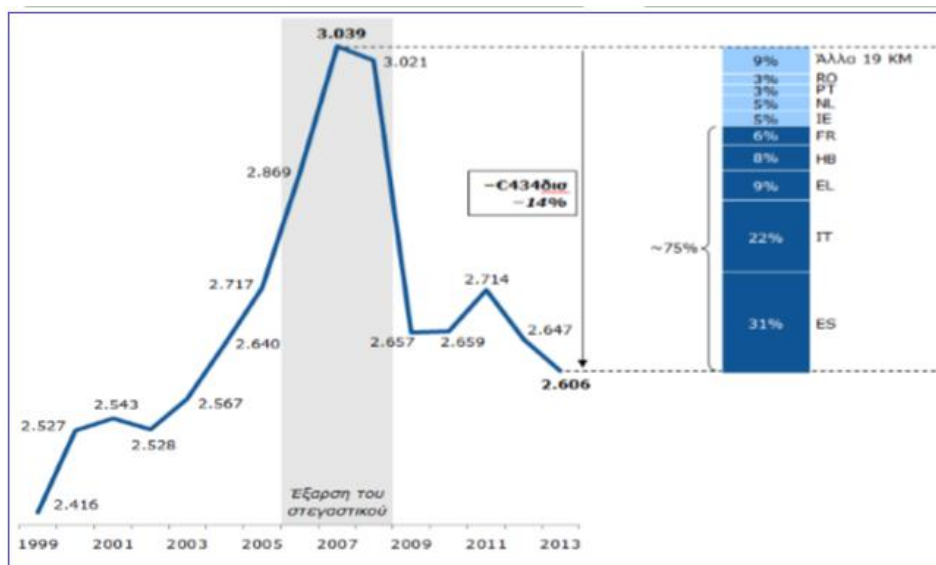
Διάγραμμα 29. Πραγματικές ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου ανά κράτος μέλος Δείκτης 2007=100

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων 2014, σ.1.

Η έλλειψη των επενδύσεων δυσκολεύει την οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης από την κρίση, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό της μείωσης του ΑΕΠ μεταξύ 2007-2013 οφείλεται στις μειωμένες επενδύσεις. (Διάγραμμα 30)

Διάγραμμα 30. Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. ΕΕ των 28, σε τιμές του 2013, σε δισεκατ. Ευρώ & το μερίδιο της συνολικής μείωσης ανά χώρα, ΕΕ των 28, σε ποσοστό.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2014, σ.2.

Η συστολή της επενδυτικής δραστηριότητας είναι αποτέλεσμα δύο παραγόντων: πρώτον της περιορισμένης χρήσης της δημοσιονομικής πολιτικής για την τόνωση της οικονομίας, δεύτερον της έλλειψης εμπιστοσύνης και της μειωμένης προθυμίας για την ανάληψη κινδύνου με σκοπό την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων. Να σημειωθεί πως η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι ακόμη δυσκολότερη για τα κράτη κυρίως του ευρωπαϊκού νότου.

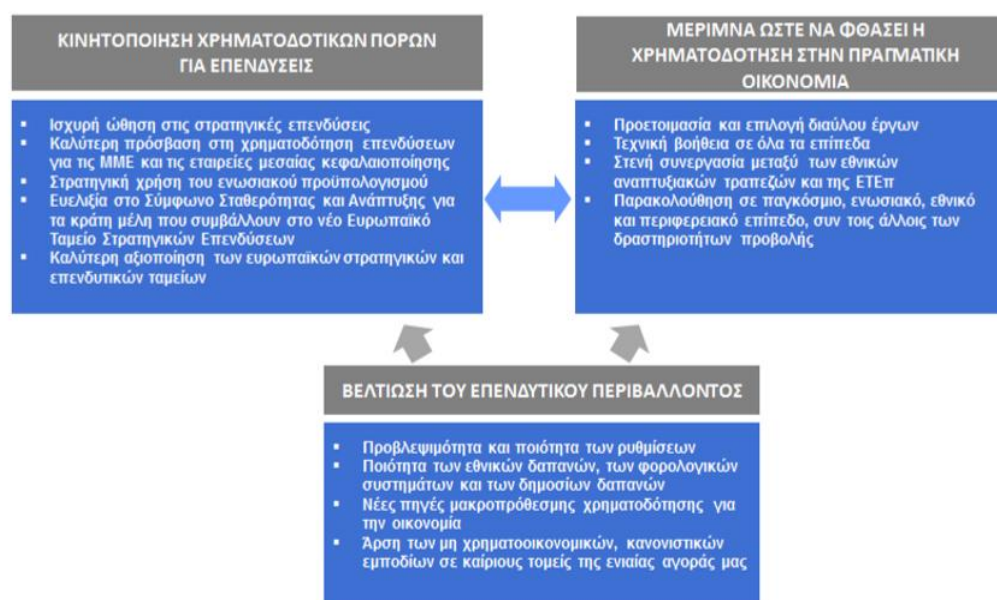
Επειδή η υστέρηση στον τομέα των επενδύσεων είναι κρίσιμη για την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Νοέμβριο του 2014 ανακοίνωσε την έναρξη «μίας επενδυτικής επίθεσης» και διαμόρφωσε μία στρατηγική η οποία θα βασίζεται σε τρεις αλληλένδετους πυλώνες: τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, τη δημοσιονομική υπευθυνότητα και τις επενδύσεις.

Η Επενδυτική Στρατηγική για την Ευρώπη 2015-2017

Ως προς αυτό το σκοπό θέτει έναν τριπλό στόχο: να κινητοποιήσει πόρους για τη χρηματοδότηση επενδύσεων, οι οποίοι όμως θα κατευθύνονται εκεί όπου χρειάζονται περισσότερο δηλαδή στην πραγματική οικονομία ενώ θα λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος.

Οι στόχοι της Νέας Στρατηγικής Επενδύσεων

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2014, σ.5.

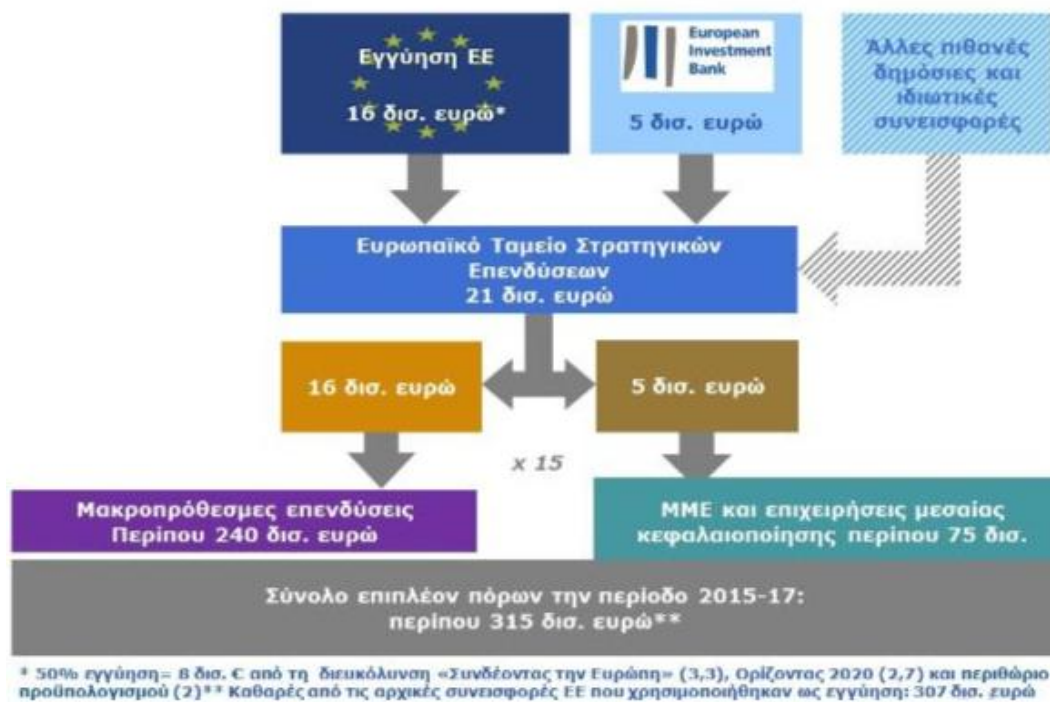
Σχετικά με την προέλευση των χρημάτων που θα δοθούν για επενδύσεις, για την υλοποίηση του παρόντος σχεδίου θα δημιουργηθεί σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) ένα νέο Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΤΣΕ) το οποίο θα λάβει 16 δις ευρώ από τον προϋπολογισμό της ΕΕ και 5 δις. από την ΕΤΕπ. Το πολλαπλασιαστικό όμως αποτέλεσμα των πόρων του Ταμείου θα είναι 1:15⁴⁶, που σημαίνει πως για κάθε ευρώ δημοσίου χρήματος που κινητοποιείται μέσω του Ταμείου θα πραγματοποιούνται επενδύσεις περίπου 15 ευρώ, οι οποίες δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί διαφορετικά (Γράφημα 2.) Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής το σχέδιο αυτό θα προσθέσει 330-410 δις ευρώ στο ΑΕΠ της ΕΕ και θα δημιουργήσει 1-1,3 εκατ. νέες θέσεις εργασίας την τριετία 2015-2017.

Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ, δήλωσε για το νέο σχέδιο: «Αν αυξηθούν οι επενδύσεις, θα βελτιωθεί η ευημερία και θα δημιουργηθούν θέσεις απασχόλησης στην Ευρώπη - είναι απλό. Το Επενδυτικό Σχέδιο που προτείνουμε σήμερα σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων αποτελεί έναν νέο φιλόδοξο τρόπο τόνωσης των επενδύσεων χωρίς να δημιουργείται νέο χρέος. [...]

⁴⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-2128_el.htm, 01 Νοεμβρίου 2015.

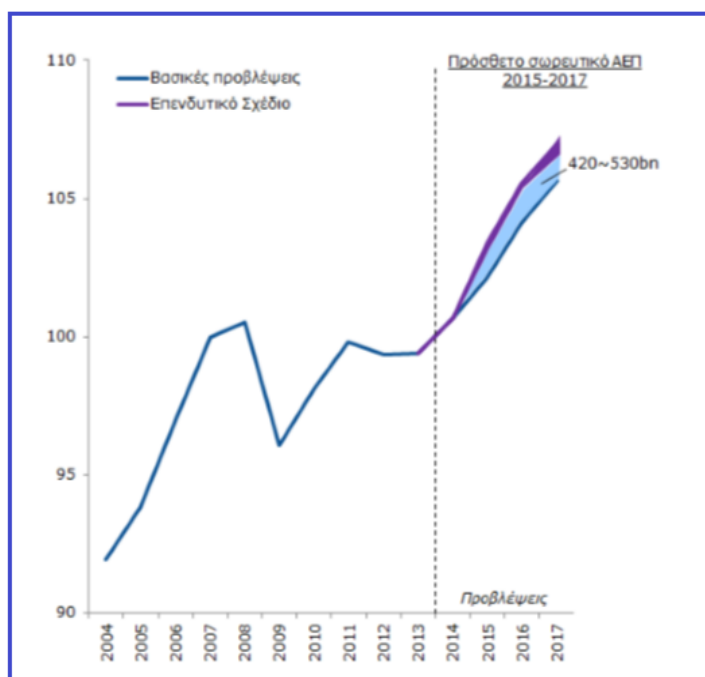
Η Ευρώπη χρειάζεται νέα ώθηση και σήμερα της εξασφαλίζουμε την κινητήρια δύναμη.» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014b, σ.1)

Γράφημα 2. Διάρθρωση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων

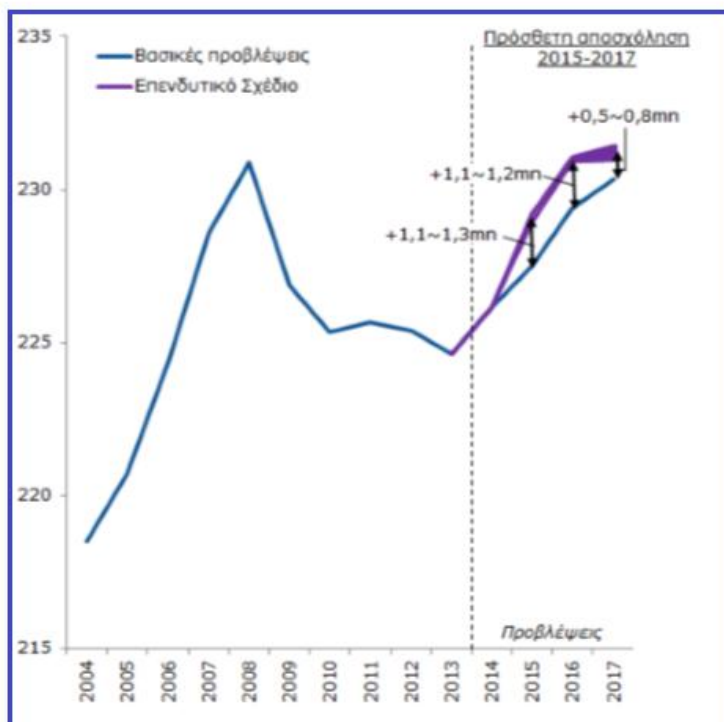
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2014, σ.5.

Διάγραμμα 32. Αναμενόμενα αποτελέσματα στο πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. ΕΕ των 28. Δείκτης 2007=100

Πηγή:
Ευρωπαϊκή
Επιτροπή &
Ευρωπαϊκή
Τράπεζα
Επενδύσεων,
2014

Διάγραμμα 33. Αναμενόμενα αποτελέσματα στην απασχόληση ΑΕΠ. ΕΕ των 28. Δείκτης 2007=100

Πηγή:
Ευρωπαϊκή
Επιτροπή &
Ευρωπαϊκή
Τράπεζα
Επενδύσεων,
2014

Συμπεράσματα

Η πρόσφατη οικονομική κρίση, της οποίας τα απομεινάρια και τις συνέπειες βιώνουμε μέχρι σήμερα, άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου στα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Σ' αυτό το πλαίσιο, κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με το ποια Ευρώπη επιθυμούμε ή ακόμη καλύτερα πόση Ευρώπη επιθυμούμε αναδύθηκαν. Μέσα από τη δομή του νέου πλαισίου ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης κατανοούμε πως οι συσχετισμοί ισχύος στην ΕΕ, την παρούσα περίοδο, δεν επιτρέπουν την ενίσχυση της ομοσπονδιοποίησης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Πράγμα που σημαίνει πως δεν επιθυμούμε την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αλλά αρκούμαστε στην «έμμεση επιβολή» περισσότερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των επιμέρους κρατών-μελών.

Η νέα μορφή που έχει πάρει η οικονομική διακυβέρνηση στην Ευρώπη, μέσα από τη θεσμοθέτηση ενός σύνθετου κανονιστικού πλαισίου, φαίνεται να είναι αρκετά αγκιστρωμένη στο μακροοικονομικό μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, δείχνοντας παράλληλα μία μυωπική στάση απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει που είναι η αύξηση της ανεργίας και του δημόσιου χρέους αλλά και η καθίζηση της ανάπτυξης. Η ερμηνεία που έχει δώσει η Ευρώπη για τα αίτια της κρίσης κρίνεται αν όχι εντελώς λανθασμένη τουλάχιστον άστοχη. Αυτό που αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια η παγκόσμια οικονομία και κατ' επέκταση και η Ευρώπη είναι η σοβαρότερη ίσως από το 1929 κρίση του καπιταλιστικού συστήματος. Μία κρίση που ανέδειξε την αδυναμία του συστήματος να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη. Αφού πριν την κρίση, η ανάπτυξη βασιζόταν, όπως αποδείχτηκε, στη φούσκα του χρηματοπιστωτικού τομέα ενώ μετά την κρίση η ανάπτυξη δεν μπορεί να επανέλθει γιατί δεν κάνουμε τίποτα γι αυτό, γιατί είμαστε εγκλωβισμένοι σε ιδεολογικές ακαμψίες περί αποτελεσματικότητας και αυτορρύθμισης της αγοράς.

Η Ευρώπη, εγκλωβισμένη και αυτή στις δικές της ακαμψίες, που εκπορεύονται από την πιστή προσήλωση της στο μοντέλο της Νέας Συναίνεσης δεν μπορεί να κάνει τη σωστή διάγνωση σχετικά με τα αίτια της κρίσης που βιώνει και γι αυτό δεν μπορεί να την αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Θεωρεί, λοιπόν, πως η κρίση προέρχεται από την αδυναμία τήρησης δημοσιονομικών κανονισμών, η οποία οδήγησε στον δημοσιονομικό εκτροχιασμό των κρατών-μελών της. Δεν μπορεί όμως να δει πως το πρόβλημα βρίσκεται στη ραγδαία ανάπτυξη ενός τραπεζικού συστήματος, που είναι πολύ μεγάλο για να διασωθεί. (Blyth, 2014, σ. 118-119) Έτσι καμία χώρα δεν μπορεί να διασώσει μόνη της το τραπεζικό της σύστημα, εφόσον έχει απωλέσει τη νομισματική της πολιτική. Αυτή είναι και η βασική αιτία πίσω από την προώθηση του αυστηρού δημοσιονομικού συντονισμού και των πολιτικών λιτότητας στην Ευρώπη. (Blyth, 2014, σ. 118-119)

Πώς όμως θα μπορούσε να αποδεχτεί κάτι τέτοιο όταν το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης πάνω στο οποίο έχει θεμελιωθεί η ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική δεν

διαθέτει αναλυτικό πλαίσιο ούτε για το χρήμα ούτε για τις τράπεζες; (Αργεΐτης και Κορατζάνης, 2011, σ. 122) Όπως δε παρατηρεί ο Arestis (2009, οπ. αναφ. στο Αργεΐτης και Κορατζάνης, 2011, σ. 123) για να υπάρχει ζήτηση και οικονομική δραστηριότητα θα πρέπει να υπάρχουν και πιστώσεις, όμως στο μοντέλο της Νέας Συναίνεσης, με δεδομένη την αποδοχή της αποτελεσματικής λειτουργίας των αγορών, δεν προβλέπεται πουθενά η περίπτωση ύπαρξης περιορισμών στις πιστώσεις. Πιστώσεις που θα ενισχύσουν την οικονομική δραστηριότητα και θα χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξη.

Κάπως έτσι η Ευρώπη έχει εγκλωβιστεί σε έναν φαύλο κύκλο, όπου οι τράπεζες της, που βρίσκονται σε άθλια κατάσταση, δεν επιτελούν το βασικό διαμεσολαβητικό τους ρόλο, και εφόσον η ανάπτυξη δεν μπορεί να χρηματοδοτηθεί δεν γίνονται επενδύσεις, δεν υπάρχει απασχόληση, ούτε κατανάλωση. Ως εκ τούτων η προώθηση της λιτότητας αναδεικνύεται ως η πιο κατάλληλη λύση αλλά και βολική καθώς τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα των κρατών-μελών, δυστυχώς, υπερισχύουν του κοινού κοινοτικού συμφέροντος.

Φυσικά πρέπει να αναγνωρίσουμε πως η Ευρώπη από την αρχή της κρίσης αναγνώρισε την ανάγκη για την προώθηση στόχων όπως η ενίσχυση της απασχόλησης, η μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, τα οποία περιλαμβάνονται στην στρατηγική ανάπτυξης «Ευρώπη 2020». Όμως, οι στόχοι αυτοί είναι πολιτικά και όχι νομικά δεσμευτικοί, γεγονός που σημαίνει πως όταν έρχεται η ώρα των μεγάλων αποφάσεων υποβιβάζονται σε δεύτερη μοίρα απέναντι στη νομικά δεσμευτική δημοσιονομική λιτότητα. Διαπιστώνεται λοιπόν πως αν και αναγνωρίζονται οι ανάγκες και σχεδιάζονται οι πολιτικές, η ίδια η δομή του νέου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης τις εξουδετερώνει ή τις υποβιβάζει.

Επίσης πολύ σημαντική κρίνεται η αντίληψη σχετικά με το ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής στη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης. Ο δευτερεύοντας ρόλος που της έχει αποδοθεί στα πλαίσια της ONE αποτελεί και το βασικό ανάχωμα απέναντι στη δημιουργία μίας κεντρικής δημοσιονομικής αρχής στη ζώνη του ευρώ. Όπως πολύ εύστοχα περιγράφουν οι Chartalists,⁴⁷ στην Ευρώπη έχει θεσμοθετηθεί ένας διαχωρισμός μεταξύ του κράτους και του χρήματος. Ένας διαχωρισμός που απειλεί τη βιωσιμότητα του ευρώ, αφού απαξιώνει το σταθεροποιητικό ρόλο που μπορεί να μπορεί να διαδραματίσει η δημοσιονομική πολιτική σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο. (Αργεΐτης και Κορατζάνης, 2011, σ. 183) Για τους Chartalists σημασία δεν έχει η αξιοπιστία, όπως υποστηρίζει το μοντέλο της Νέας Συναίνεσης αλλά η ανεξαρτησία. Οπότε το πρόβλημα εκείνοι το εντοπίζουν στο ότι το ευρώ δεν είναι ένα εθνικό νόμισμα και η εκάστοτε κυβέρνηση δεν μπορεί να αποφασίσει το μείγμα της οικονομικής πολιτικής που θα εφαρμόσει. (Αργεΐτης και Κορατζάνης, 2011, σ. 187)

⁴⁷ Πρόκειται για τους υποστηρικτές της αρχής ότι κάθε νόμισμα πρωτίστως αποτυπώνει την ισχύ του κράτους που το εκδίδει. Βλέπε περισσότερα: Αργεΐτης & Κορατζάνης, 2011, σ. 182-194.

Έτσι, με δεδομένη την απουσία μίας κεντρικής δημοσιονομικής αρχής, τον πενιχρό ευρωπαϊκό προϋπολογισμό όπως και την αδυναμία αγοράς κρατικού χρέους από την ΕΚΤ, κάθε κράτος-μέλος της ζώνης του ευρώ είναι αναγκασμένο να αναζητά δανειακά κεφάλαια στις κερδοσκοπικές αγορές κεφαλαίου. Το αποτέλεσμα είναι τα ευρωπαϊκά κράτη να εξαρτώνται από τις εκτιμήσεις των αγορών και των οίκων αξιολόγησης, οι οποίοι και τους επιβάλλουν συνθήκες δημοσιονομικής λιτότητας. Πρέπει να ληφθεί υπόψη πως υπό την παρούσα οικονομική συγκυρία η επίτευξη ισοσκελισμένων ή πλεονασματικών προϋπολογισμών καθώς και η απομείωση του δημόσιου χρέους εκτός του ότι είναι εξαιρετικά δύσκολα εγχειρήματα, προϋποθέτουν και μεγάλο κοινωνικό κόστος για τα κράτη που θα τα επιτύχουν. Η εμμονική στάση της τήρησης αυστηρών δημοσιονομικών κανόνων όχι μόνο δεν επιλύει το πρόβλημα αλλά σπρώχνει τα ευρωπαϊκά κράτη στην αγκαλιά των κερδοσκόπων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είτε δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν όσα περιγράψαμε παραπάνω είτε οι συσχετισμοί ισχύος στην Ευρώπη δεν επιτρέπουν αυτή τη στιγμή τη λήψη γενναίων αποφάσεων για τη ενίσχυση της ομοσπονδιοποίησης της ΕΕ όπως η θεσμοθέτηση μίας κεντρικής δημοσιονομικής αρχής. Φυσικά, θα πρέπει να σημειωθεί πως η ΕΚΤ έχει καταβάλει τεράστια προσπάθεια τόνωσης του πληθωρισμού μέσω των προγραμμάτων ποσοτικής χαλάρωσης, χωρίς όμως μεγάλη επιτυχία. Γεγονός που ερμηνεύεται εν μέρει λόγω της τεράστιας ζημιάς που υπέστη ο τραπεζικός τομέας και της εκτεταμένης διαδικασίας απομόχλευσης στην οποία και υπεβλήθει. Υπό αυτό το πρίσμα, η νέα αρχιτεκτονική του ευρώ δεν κατάφερε να επιλύσει τις βασικές της αδυναμίες και ως εκ τούτου κρίνεται αναποτελεσματική.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πόσο μεγάλη είναι η πρόκληση που αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή η Ευρώπη για την ίδια και το μέλλον της, αφού ουσιαστικά μέσω από τα προβλήματα της αναδεικνύονται οι αδυναμίες του ισχύοντος μοντέλου μακροοικονομικής πολιτικής, το οποίο τίθεται υπό αμφισβήτηση. Οπότε είτε η Ευρώπη θα καταδικαστεί σε οικονομικό μαρασμό για αρκετό καιρό μέχρις ότου το καπιταλιστικό σύστημα μπορέσει να ξεπεράσει την ενδογενή κρίση του είτε θα αντιμετωπίσει την πρόκληση εφαρμόζοντας ένα διαφορετικό μοντέλο οικονομικής πολιτικής, διαψεύδοντας όλους όσους λοιδορούν το ευρωπαϊκό εγχείρημα και θέτοντας τις βάσεις για την αλλαγή των βασικών παραδοχών και αντιλήψεων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας, μία αλλαγή που ενδεχομένως να επηρεάσει το ρου της παγκόσμιας οικονομικής ιστορίας. Και όπως έχει χαρακτηριστικά επισημάνει ο Λουκάς Τσούκαλης (2004, σ. 265) με την προώθηση «μεσοβέζικων λύσεων» για την ενίσχυση της οικονομικής ολοκλήρωσης μπορεί να αναδυθούν τεράστιοι κίνδυνοι. Ας επλίσουμε, λοιπόν, σε μία πιο ισχυρή Ευρώπη, απαγκιστρωμένη από ιδεολογικές ακαμψίες, με όραμα την ειρηνική συνύπαρξη και την ευημερία των ευρωπαϊκών πολιτών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές:

Πρωτογενείς Πηγές:

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο & Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1992). *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, της 7ης Φεβρουαρίου στο Μάαστριχτ. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ανακτήθηκε την 25^η Ιουλίου 2015 από http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf

Συνθήκη της Λισσαβώνας, (2007). *Για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, της 13ης Δεκεμβρίου. C 306/1. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 30^η Ιουλίου 2015 από http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ELL

Συνθήκη για τη Θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Ιρλανδίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λεττονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, της Μάλτας, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Φινλανδίας, της 2 Φεβρουαρίου 2012. EE L 91.

Ανακτήθηκε την 22 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://www.esm.europa.eu/about/legal-documents/ESM%20Treaty.htm>

Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, του Βασιλείου της Δανίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Ιρλανδίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λεττονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Ρουμανίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας της 2 Μαρτίου 2012 στις Βρυξέλλες.

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2010). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 407/2010, της 11ης Μαΐου 2010 για τη θέσπιση ευρωπαϊκού μηχανισμού χρηματοοικονομικής σταθεροποίησης. ΕΕ L 118/1. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010R0407&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1173, της 16ης Νοεμβρίου 2011 για την αποτελεσματική επιβολή της δημοσιονομικής εποπτείας στη ζώνη του ευρώ. ΕΕ L 306/1. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011R1173>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1174, της 16ης Νοεμβρίου 2011 σχετικά με κατασταλτικά μέτρα για τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ευρωζώνη. ΕΕ L 306/8. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32011R1174>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1175, της 16ης Νοεμβρίου 2011, που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1466/97 του Συμβουλίου για την ενίσχυση της εποπτείας της δημοσιονομικής κατάστασης και την εποπτεία και τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών. ΕΕ L 306/12. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011R1175>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1176, της 16ης Νοεμβρίου 2011 σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών. ΕΕ L 306/25. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32011R1176>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1177, της 8ης Νοεμβρίου 2011, που τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97 για την επιτάχυνση και τη διασαφήνιση της εφαρμογής της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος. ΕΕ L 306/33. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011R1177&qid=1444904901448>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2013). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 472, της 21ης Μαΐου 2013, για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα. ΕΕ L 140/1. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013R0472>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2013). Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 473, της 21ης Μαΐου 2013, σχετικά με κοινές διατάξεις για την παρακολούθηση και την εκτίμηση των σχεδίων δημοσιονομικών προγραμμάτων και τη διασφάλιση της διόρθωσης του υπερβολικού ελλείμματος των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ. ΕΕ L 140/11. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013R0473>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). Οδηγία αριθ. 85, της 8ης Νοεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών. ΕΕ L 306/41. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011R1173>

Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2010). Απόφαση αριθ. 707 (ΕΕ) της 21ης Οκτωβρίου 2010 σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών. ΕΕ L 308/46. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 25 Οκτωβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32010D0707>

Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2010). Σύσταση αριθ. 410 (ΕΕ) της 13ης Ιουλίου 2010 σχετικά με τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και της Ένωσης. ΕΕ L 191/28. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανακτήθηκε την 25 Οκτωβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32010H0410>

Βιβλιογραφία:

Ρουμελιώτης, Π. (2005). *Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνης.

Ρουμελιώτης, Π. (2009). *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*. Αθήνα: Λιβάνης.

Αργεΐτης, Γ. (2011). Η δημοσιονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας: Αποτυχία της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο Οικονομική κρίση και Ελλάδα. Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, Αθήνα: Gutenberg.

Αργεΐτης, Γ. & Κορατζάνης, Α. (2011). *Οικονομική πολιτική σταθεροποίησης και αστάθειας στην ΟΝΕ*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Βαρουφάκης, Γ., Galbraith, K.J. & Holland, S. (2014). *Μία μετριοπαθής πρόταση για την επίλυση της κρίσης του ευρώ*. Αθήνα: Ποταμός.

Bluth, M. (2014). *Λιτότητα. Η ιστορία μίας επικίνδυνης ιδέας*. Αθήνα: Πανδώρα Books

De Grauwe, P. (2008). *Τα οικονομικά της νομισματικής ένωσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.

McAleese, D. (2005). *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές. Ανταγωνισμός, Μακροσταθερότητα και Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Piketty, T. (2015). *Το Κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Πόλις

Τσούκαλης, Λ. (2004). *Ποια Ευρώπη;*, Αθήνα: Ποταμός.

Χαρδούβελης, Γ. (2011), «*Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική*», Εισαγωγή, *Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδος: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;* Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Αθήνα: Λιβάνης.

Αρθρογραφία

α) Ελληνική:

ΕΚΤ, (2004). *Ετήσια Έκθεση 2003*. Frankfurt am Main, Germany: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου, 2015 από

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2003el.pdf?c5d4ebeebe0aa6312b71cb7203a0a643>

EuroMemo Group, (2013). *Η κλιμάκωση των διαιρέσεων στην Ευρώπη και η ανάγκη για ριζοσπαστικές εναλλακτικές προτάσεις*. 19ο Εργαστήριο για την εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη, Λονδίνο. 20-23 Σεπτεμβρίου 2013.

Ανακτήθηκε την 02 Οκτωβρίου 2015, από

http://www2.euromemorandum.eu/uploads/euromemorandum_2014_greek.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010). *ΕΥΡΩΠΗ 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*. Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2010) 2020 τελικό της 3ης Μαρτίου 2010. ΕΕ L 308/46. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ανακτήθηκε την 25 Οκτωβρίου 2015, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52010DC2020>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014a). *Απολογισμός της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*. Ανακοίνωση COM(2014) 130 final της 5ης Μαρτίου 2015.

Ανακτήθηκε την 5 Οκτωβρίου 2015, από

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe2020stocktaking_el.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014b). *Η ΕΕ ξεκινά επενδυτική επίθεση για την τόνωση της απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης*. Δελτίο Τύπου. Στρασβούργο. 26 Νοεμβρίου 2014.

Ανακτήθηκε την 01 Νοεμβρίου 2015 από http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-2128_el.htm

Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (2014) *Γιατί χρειάζεται η ΕΕ ένα επενδυτικό σχέδιο*; Ενημερωτικό Δελτίο 1.

Ανακτήθηκε την 01 Νοεμβρίου 2015 από http://ec.europa.eu/priorities/jobs-growth-investment/plan/docs/factsheet1-why_el.pdf

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2010), *Έκτακτη σύνοδος του Συμβουλίου, Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα*. Ανακοινωθέν Τύπου 9596/10 (Presse 108). Βρυξέλλες. 9/10 Μαΐου 2010.

Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-10-108_el.htm

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2011). *Το Σύμφωνο για το Ευρώ +. Ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών. Για την ανταγωνιστικότητα και τη σύγκλιση*. Παράρτημα Ι. στο Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (24/25 Μαρτίου

2011), Διαβιβαστικό σημείωμα, EUCO 10/1/11. REV 1. Βρυξέλλες. 20 Απριλίου 2011.

Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/el/ec/120306.pdf

Λεκκός, Η., Ρότσικα, Δ. & Μαργαρίτη, Κ. (2013). *Οικονομική Επισκόπηση στη ΝΑ Ευρώπη. Νομισματική Πολιτική στη ΝΑΕ: Taylor Rules with a twist*. Τράπεζα Πειραιώς, Μονάδα Οικονομικής Ανάλυσης και Αγορών. Νοέμβριος 2013.

Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου, 2015 από <http://www.fpress.gr/peiraiosreview.pdf>

Μαρής, Γ. (2014). *Το Νέο Πλαίσιο και τα Όρια της Οικονομικής Διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ερευνητικό Κείμενο Νο 14. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ. Νοέμβριος 2014.

Ανακτήθηκε 03 Νοεμβρίου 2015 από http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2014/11/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF_14_%CE%93%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82-%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AE%CF%82.pdf

Παπαδημητρίου, Δ. & Wray, R. (2012). *Το προπατορικό αμάρτημα της Ευρωζώνης*. Levy Economic Institute of Bard College. Σημείωμα Πολιτικής Νο 8. Αύγουστος 2012.

Ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου 2015 από

http://www.levyinstitute.org/pubs/pn_2012_8GR.pdf

Τράπεζα της Ελλάδος, (2014). *Το χρονικό της Μεγάλης Κρίσης. Η τράπεζα της Ελλάδος 2008 – 2013*. Αθήνα: Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος.

Ανακτήθηκε την 16 Σεπτεμβρίου 2015, από

http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?ItemID=4617&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

Φερόνας, Α. (2013). *Η Κοινωνική Διάσταση της «Ευρώπης 2020»: Ρητορική και Πραγματικότητα*. Κοινωνική Πολιτική. Τεύχος 1. χ.τ. Απρίλιος 2013

Ανακτήθηκε την 5 Οκτωβρίου 2015, από http://eekp.gr/wp-content/uploads/2013/08/vol1_paper5.pdf

β) Ξενόγλωσση:

Bernanke, B. & Mishkin, F. (1997). *Inflation Targeting: A New Framework for Monetary Policy?*. Working Paper No. 5893. Cambridge: The National Bureau of Economic Research. January 1997.

Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου, 2015 από <http://www.nber.org/papers/w5893>

Dellepiane, S. & Hardiman, N. (2012). *The New Politics of Austerity: Fiscal Responses to the Economic Crisis in Ireland and Spain*. UCD Geary Institute Discussion Paper Series; WP2012/07. University College Dublin, Geary Institute. February 2012.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

[http://researchrepository.ucd.ie/bitstream/handle/10197/4926/Dellepiane_and_Hardim
an%2c_The_new_politics_of_austerity -
_fiscal_responses_to_crisis_in_Ireland_and_Spain._2012.pdf?sequence=1](http://researchrepository.ucd.ie/bitstream/handle/10197/4926/Dellepiane_and_Hardiman%2c_The_new_politics_of_austerity_-_fiscal_responses_to_crisis_in_Ireland_and_Spain._2012.pdf?sequence=1)

Dobbs, R., Lund, S, Woetzel, J. & Mutafchieva, M. (2015). *Debt and (not much) Deleveraging*. McKinsey Global Institute. McKinsey & Company. February 2015.

Ανακτήθηκε 20 Οκτωβρίου 2015 από

[http://www.mckinsey.com/insights/economic_studies/debt_and_not_much_deleveragi
ng](http://www.mckinsey.com/insights/economic_studies/debt_and_not_much_deleveraging)

ECB, The crisis response in the euro area, Speech by Peter Praet, Member of the Executive Board of the ECB, at the afternoon session “The Challenges Ahead” at Pioneer Investments’ Colloquia Series “Redrawing the Map: New Risk, New Reward”. Beijing: Unicredit S.p.A. 17 April 2013.

Ανακτήθηκε την 16 Σεπτεμβρίου 2015, από

[https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130417.en.htmlhttps://www.e
cb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130417.en.html](https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130417.en.htmlhttps://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130417.en.html)

EFSSF, (2010). *Framework Agreement*.

Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από [http://www.efsf.europa.eu/about/legal-
documents/index.htm](http://www.efsf.europa.eu/about/legal-documents/index.htm)

EuroMemo Group. (2014). *What future for the European Union– Stagnation and polarisation or new foundations?*, 20th Workshop on Alternative Economic Policy in Europe. Rome: EuroMemo Group. 25-27 September 2014.

Ανακτήθηκε την 02 Οκτωβρίου 2015, από

http://www2.euromemorandum.eu/uploads/euromemorandum_2015.pdf

European Commission, (2011). *The Economic Adjustment Programme for Portugal*. Occasional papers 79. June 2011.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/op79_en.htm

European Commission, (2012). *Macroeconomic imbalances – Italy*. Occasional Papers 107. July 2012.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2012/pdf/ocp107_en.pdf

European Commission, (2014a). *The Economic Adjustment Programme for Portugal. 2011-2014*. Occasional Papers 202. October 2014.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/op202_en.htm

European Commission, (2014b). *Macroeconomic Imbalances. Italy*. Occasional Papers 182. March 2014.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/pdf/ocp182_en.pdf

European Council, (2015). *EFSM: Council approves €7bn bridge loan to Greece*. 17 July 2015

Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/07/17-efsm-bridge-loan-greece/>

Giuliani, J .D. (2012) *Pacte budgétaire. Connaître et comprendre le pacte budgétaire*. Question d'Europe, N°253. Paris: Fondation Robert Schuman. 1er Octobre 2012.

Ανακτήθηκε την 24 Οκτωβρίου 2015 από <http://www.robert-schuman.eu/fr/doc/questions-d-europe/qe-253-fr.pdf>

Goodfriend, M. (2007). *How the World Achieved Consensus on Monetary Policy*. Working Paper No. 13580. Cambridge: The National Bureau of Economic Research. November 2007.

Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου, 2015 από <http://www.nber.org/papers/w13580>

Howarth, D. (2007). *Making and Breaking the Rules: French policy on EU 'gouvernement économique' and the Stability and Growth Pact*. EUSA 10th Biennial International Conference, Montreal, Canada. 17 - 19 May 2007.

Ανακτήθηκε 02 Οκτωβρίου 2015 από <http://aei.pitt.edu/7909/>

Pochet, Ph. (2010). *What's wrong with EU2020?*, European Trade Union Institute Policy Brief, European Social Policy, Issue 2/2010. Brussels: European Trade Union Institute.

Ανακτήθηκε 25 Οκτωβρίου 2015 από <https://www.etui.org/Publications2/Policy-Briefs/European-Economic-Employment-and-Social-Policy/What-s-wrong-with-EU2020>

Περιοδικά-Εφημερίδες:

α) Ελληνικά

Βαρουφάκης, Γ. (2013, Νοέμβριος 30). *Ιρλανδίας συνεχιζόμενη ομηρία*. Protagon.

Ανακτήθηκε την 17 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.kosmos&id=29714>

Ημερησία, (2008, Οκτώβριος 7). *50 δισ. ευρώ για τη διάσωση της Hygro Real Estate*.

Ανακτήθηκε την 16 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26520&subid=2&pubid=3425140&tag=9464>

Καθημερινή, (2009, Φεβρουάριος 12). *Κρατικοποίηση δύο τραπεζών στην Ιρλανδία*.

Ανακτήθηκε την 16 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.kathimerini.gr/349239/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kratikopoihsh-dyo-trapezwn-sthn-irlandia>

Καθημερινή, (2015, Φεβρουάριος 11). *Πορτογαλικό σχέδιο για πρόωρη αποπληρωμή των δανείων από ΔΝΤ*.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.kathimerini.gr/803138/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/portogaliko-sxedio-gia-prowrh-apoplhrwmh-twn-daneiwn-apo-dnt>

Καθημερινή, (2015, Οκτώβριος 17). *Δευτέρα η εκταμίευση των 7,16 δισ. ευρώ με απόφαση του ESM*.

Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.kathimerini.gr/824075/gallery/epikairothta/politikh/deytera-h-ektamieysh-twn-716-dis-eyrw-me-apofash-toy-esm>

Κωστούλας, Β. (2014, Σεπτέμβριος 03). *Αποπληθωρισμός: Γιατί συνιστά απειλή για την Ευρωζώνη. Η φωνή των στατιστικών, τα διδάγματα της ιστορίας και η διχογνωμία για την απάντηση*. Ναυτεμπορική.

Ανακτήθηκε την 25 Οκτωβρίου 2015, από

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/851745/apoplithorismos-giati-sunista-apeili-gia-tin-eurozoni>

Λουκά, Μ. (2013, Ιανουάριος 2). *Η Ιταλία σε κρίση*. Το Βήμα.

Ανακτήθηκε την 18 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.tovima.gr/vimagazino/views/article/?aid=491108>

Ναυτεμπορική, (2009, Μάρτιος 20). *Βρετανία: Εκθεση-κόλαφος για την κρατικοποίηση της Northern Rock*.

Ανακτήθηκε την 16 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/253852>

Πρώτο Θέμα, (2014, Νοέμβριος 24). *Με το επιχείρημα ότι πρέπει να γίνει ένα βήμα προς μια δημοσιονομική ένωση. «Βόμβα» Σόιμπλε: Η Κομισιόν να έχει δικαίωμα βέτο επί των εθνικών προϋπολογισμών*.

Ανακτήθηκε την 02 Οκτωβρίου 2015, από

<http://www.protothema.gr/politics/article/429179/vomva-soible-i-komision-na-ehei-dikaioma-veto-epi-ton-ethnikon-proupologismon/>

β) Ξενόγλωσσα

The guardian, (2015, September 10). *Ireland's economy continues to surge as recovery gathers pace*.

Ανακτήθηκε την 17 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.theguardian.com/business/2015/sep/10/irelands-economy-continues-to-surge-as-recovery-gathers-pace>

Bofinger, P., Enderlein, H., Padoa-Schioppa, T. & Sapir A. (2010, September 27).

Eurozone needs a permanent bail-out fund. Financial Times.

Ανακτήθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 2015, από

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/10a71e1c-ca6c-11df-a860-00144feab49a.html#axzz3oLFw6IoI>

Godin, R. (2014, Novembre 15). *Vie et mort du pacte budgétaire*. La Tribune, Ανακτήθηκε την 29 Σεπτεμβρίου 2015, από <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20141014tribeb69f076e/vie-et-mort-du-pacte-budgetaire.html>

Ηλεκτρονικές Πηγές:

<http://ec.europa.eu/eurostat>

http://ec.europa.eu/index_el.htm

<http://www.worldbank.org/>

<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>

<http://www.esm.europa.eu/>

<http://www.europarl.europa.eu/>

<http://www.esm.europa.eu/assistance/spain/index.htm>

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm

<http://www.efsf.europa.eu/about/key-figures/index.htm>

<http://www.efsf.europa.eu/attachments/2015-03-19%20EFSF%20FAQ.pdf>

<http://www.efsf.europa.eu/about/operations/ireland/index.htm>

<http://www.efsf.europa.eu/about/operations/portugal/index.htm>

<http://www.ecefil.eu/esm/itemsESM.asp?Menu=81>

<http://www.esm.europa.eu/assistance/spain/index.htm>

<http://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus/index.htm>,

<http://www.esm.europa.eu/assistance/Greece/index.htm>

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/the_european_semester/index_en.htm

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_el.htm

http://ec.europa.eu/europe2020/who-does-what/eu-institutions/index_el.htm

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-2128_el.htm